

April 2024

Evaluatie kmo- portefeuille 2016 - 2022

Technopolis B.V. & VIVES, KU Leuven

April 2024

Evaluatie kmo-portefeuille 2016 - 2022

Technopolis B.V. & VIVES, KU Leuven

Stijn Zegel, Technopolis B.V., stijn.zegel@technopolis-group.com

Joep Konings, VIVES - KU Leuven

Amber van der Graaf, Technopolis B.V.

Elmar Cloosterman, Technopolis B.V.

Geert van der Veen, Technopolis B.V.

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting	1
Aanleiding, doel en aanpak van de evaluatie	1
Werking van de kmo-portefeuille	1
Gebruik van de kmo-portefeuille	2
Functioneren van de kmo-portefeuille	2
Effectiviteit van de kmo-portefeuille	3
Conclusies en aanbevelingen	4
1 Inleiding	6
1.1 Aanleiding evaluatie	6
1.2 Evaluatievragen	6
1.3 Evaluatieaanpak	6
1.4 Leeswijzer rapport	7
2 De kmo-portefeuille	8
2.1 Wat is de kmo-portefeuille?	8
2.2 Hoe werkt de kmo-portefeuille?	8
2.2.1 Werking van het instrument en uitvoering	8
2.2.2 Veranderingen in de kmo-portefeuille: gerichte thema's en sturing op kwaliteit	9
2.2.3 Aanvraag, gebruik en kwaliteitscontrole	10
2.2.4 Ex-post controles	12
2.2.5 Tijdslijn en hervormingen in de regeling	13
2.3 Cijfermatig overzicht van de kmo-portefeuille	14
2.3.1 Waarde subsidies & aantallen deelnemers	14
2.3.2 Karakteristieken van deelnemende kmo's	16
2.3.3 Bereik van de kmo-portefeuille	18
2.3.4 Indicaties van "oneigenlijk" gebruik	22
3 Het functioneren en de impact van de kmo-portefeuille	24
3.1 Rationale en interventielogica van de kmo-portefeuille	24
3.2 Functioneren van de kmo-portefeuille	25
3.2.1 Het aanvraagproces	25
3.2.2 Kwaliteit van de opleidingen en het advies	28
3.2.3 Aanbod dienstverleners en terugkerende klanten	29
3.3 Effectiviteit van de kmo-portefeuille	31
3.3.1 Uitdagingen	31
3.3.2 Outputs	32
3.3.3 Outcomes	33

3.4	Impact van de kmo-portefeuille	34
3.4.1	Analyse productiviteitseffecten	35
3.4.2	Schatting impact in relatie tot kosten	38
3.5	Positionering binnen het Vlaamse ecosysteem	39
3.6	Inzichten voor de toekomst	40
4	Conclusies & aanbevelingen	43
4.1	Conclusies	43
4.2	Aanbevelingen	44
Bijlage A	Methodologische bijlagen	47
A.1	Gesprekspartners interviews	47
A.2	Enquêtestatistieken	47
A.3	Enquête aanvragers	48
A.4	Enquête dienstverleners	51
A.5	Overzicht bereik kmo-portefeuille	53
A.6	Statistische analyse enquête	57
A.7	Econometrische analyse	59
A.7.1	Econometrische aanpak	59
A.7.2	Robuustheidsanalyse	60

Managementsamenvatting

Aanleiding, doel en aanpak van de evaluatie

In het kader van periodieke evaluaties onderzoekt het Agentschap Innoveren & Ondernemen (VLAIO) de impact, effectiviteit en efficiëntie van zijn instrumenten. Dit stelt VLAIO in staat om het instrumentarium bij te sturen indien nodig. Deze evaluatie spitst zich toe op de kmo-portefeuille, een subsidieregeling die kleine en middelgrote ondernemingen ondersteunt bij investeringen in opleidingen en advies. Sinds de lancering in 2009, is de kmo-portefeuille door duizenden kmo's aangevraagd. De evaluatie richt zich op een gedegen analyse van de werking, doelgroep, meerwaarde en impact van dit instrument. Ook wordt de toegevoegde waarde van de kmo-portefeuille ten opzichte van het bredere (VLAIO-) instrumentarium belicht. De evaluatie beslaat de periode van 2016 tot en met 2022.

Diverse methoden zijn gebruikt voor deze evaluatie, zowel kwantitatief als kwalitatief. Eerst is er een deskstudie uitgevoerd om de werking van het instrument te doorgronden, aangevuld met historische hervormingen van het instrument. Hieruit is de onderliggende rationale en interventielogica van de kmo-portefeuille afgeleid. Verder zijn diepte-interviews afgenomen met beleidsmakers, vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven, dienstverleners en andere betrokkenen binnen het bredere Vlaamse ecosysteem. Gesprekken zijn ook gevoerd met ondernemers die gebruik hebben gemaakt van de kmo-portefeuille. Daarnaast zijn 1.213 kmo's en 312 dienstverleners geënquêteerd. Via deze enquête zijn zij bevraagd over de algehele tevredenheid over het instrument, de kwaliteit ervan, de impact van de gevolgde opleidingen of adviezen, evenals mogelijke verbeterpunten. Tot slot zijn econometrische analyses en beschrijvende statistieken toegepast op gegevens van de Rijksdienst van de Sociale Zekerheid (RSZ), de Nationale Bank van België (NBB) en VLAIO. Dit heeft inzicht verschaft in de algehele populatie kmo's in Vlaanderen en het gebruik van de kmo-portefeuille. De econometrische analyses hebben zich vooral gericht op het kwantificeren van de impact van het instrument, waarbij de *Nearest Neighbor Matching*-methode is toegepast om de effecten op de productiviteit van kmo's te bepalen.

Werking van de kmo-portefeuille

De kmo-portefeuille, geïnitieerd in 2009 door VLAIO, is een subsidieprogramma dat kleine en middelgrote ondernemingen ondersteunt met investeringen in opleidingen en advies. De ingewonnen adviezen en gevolgde opleidingen dienen gericht te zijn op "het verbeteren van het huidige of toekomstige bedrijfsfunctioneren van de onderneming" en betrekking te hebben op de kernprocessen van de onderneming. De kmo-portefeuille is als instrument breed en laagdrempelig ontworpen om het gebruik zo toegankelijk mogelijk te maken voor kmo's.

Ondernemingen krijgen financiële steun voor de aankoop van diensten. Concreet zijn dat opleidingen en adviesdiensten zoals bijvoorbeeld het opstellen van een marketingstrategie. Kleine ondernemingen krijgen een subsidie van 30% van de kosten van de opleiding of het advies, voor middelgrote ondernemingen betreft dit 20%. Er geldt een maximum van €7.500 steun per jaar.

Geregistreerde dienstverleners spelen een belangrijke rol binnen de werking van het instrument. Kmo's kunnen bij het ontvangen van steun enkel bij deze dienstverleners diensten aankopen. De kmo-portefeuille kent een sterk geautomatiseerd aanvraagproces waarbinnen de aanvraag met name op juistheid wordt gecontroleerd en er geen diepgaande inhoudelijke controle plaatsvindt. In principe worden aanvragen goedgekeurd als aan de criteria wordt voldaan. Het betaalproces is grotendeels gestroomlijnd via een betalingsmodule van Sodexo

(thans PLUXEE). VLAIO waarborgt het proces via ex-ante audits van dienstverleners en ex-post controles.

Gebruik van de kmo-portefeuille

Jaarlijks maken duizenden bedrijven gebruik van de kmo-portefeuille. In 2019, voorafgaand aan de COVID-19 pandemie, maakten 66.892 kmo's gebruik van het instrument. In de daaropvolgende jaren daalde het gebruik als gevolg van de pandemie, maar herstelde het gebruik zich tussen 2020 en 2022 van 54.513 naar 56.929 per jaar. De overgrote meerderheid van de verstrekte steun wordt besteed aan het aankopen van opleidingen. Gemiddeld maakt een kmo 5 tot 6 keer per jaar gebruik van deze kmo-steun, waarbij de gemiddeld ontvangen opleidingssubsidie €1.470 bedraagt en de gemiddelde adviessubsidie €2.410. Hierin zit wel een grote spreiding tussen de kmo's.

Het subsidie-instrument bereikt doorgaans haar doelgroep: met name sectoren met relatief meer kmo's maken ook relatief meer gebruik van de kmo-portefeuille. Bij het analyseren van het gebruik van de kmo-portefeuille per sector valt op dat de meeste adviessubsidies worden gebruikt in de groothandelssector, terwijl opleidingssubsidies voornamelijk worden ingezet in de sector van 'rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening'.

Voorafgaand aan de COVID-19 pandemie, maakten 66.892 kmo's gebruik van het instrument. In de daaropvolgende jaren daalde het gebruik als gevolg van de pandemie, maar herstelde het gebruik zich tussen 2020 en 2022 van 54.513 naar 56.929 per jaar. De overgrote meerderheid van de verstrekte steun wordt besteed aan het aankopen van opleidingen. Gemiddeld maakt een kmo 5 tot 6 keer per jaar gebruik van deze kmo-steun, waarbij de gemiddeld ontvangen opleidingssubsidie €1.470 bedraagt en de gemiddelde adviessubsidie €2.410. Hierin zit wel een grote spreiding tussen de kmo's.

Voorafgaand aan de COVID-19 pandemie, maakten 66.892 kmo's gebruik van het instrument. In de daaropvolgende jaren daalde het gebruik als gevolg van de pandemie, maar herstelde het gebruik zich tussen 2020 en 2022 van 54.513 naar 56.929 per jaar. De overgrote meerderheid van de verstrekte steun wordt besteed aan het aankopen van opleidingen. Gemiddeld maakt een kmo 5 tot 6 keer per jaar gebruik van deze kmo-steun, waarbij de gemiddeld ontvangen opleidingssubsidie €1.470 bedraagt en de gemiddelde adviessubsidie €2.410. Hierin zit wel een grote spreiding tussen de kmo's.

Functioneren van de kmo-portefeuille

Kmo's en dienstverleners zijn in brede zin positief over het functioneren van de kmo-portefeuille. Het overgrote deel van de ondervraagden vanuit de enquête is positief over het aanvraagproces en de kwaliteit van de gevolgde opleidingen en het ingewonnen advies. Ook in interviews uiten ondernemers redelijke tevredenheid over het aanvraagproces, waarbij de meesten het als 'vlot', 'gemakkelijk' en 'duidelijk' beschrijven. De administratieve lasten worden als laag ervaren door ondernemers. Dienstverleners zijn kritischer, maar over het algemeen zijn ze positief over het functioneren van het instrument.

Daarbij blijkt uit de enquête dat veel dienstverleners een relatief laag percentage klanten hebben dat diensten via het instrument aankoopt. Bij een groot deel van de dienstverleners komt minder dan 10% van hun klandizie uit klanten die gebruik maken van de kmo-portefeuille. Daartegenover is een relatief groot deel van de dienstverleners bijna volledig afhankelijk van klandizie uit de kmo-portefeuille (d.w.z. meer dan 80% van hun omzet komt uit diensten gesteund door de kmo-portefeuille). Deze afhankelijkheid is relatief groter binnen de populatie dienstverleners die opleidingen aanbiedt (binnen deze groep is dit circa 20% van de dienstverleners) in vergelijking met dienstverleners die adviesdiensten aanbieden (daar is dit 9%).

In algemene zin lijkt het erop dat het optimaal is als 30% tot 70% van aangeboden diensten met de kmo-portefeuille wordt gefinancierd. Een lager percentage kan leiden tot inefficiëntie door administratieve lasten en registratieprocessen bij zowel dienstverleners als bij VLAIO. Daarentegen kan een percentage hoger dan 70% een te sterke afhankelijkheid van dienstverleners van het instrument veroorzaken. Ongeveer slechts een kwart van de dienstverleners valt binnen deze bandbreedte.

Effectiviteit van de kmo-portefeuille

Uitdagingen en redenen voor gebruik

In de enquête zijn kmo's bevestigd naar de uitdagingen die zij ervaren op het gebied van bedrijfsontwikkeling waarvoor ze de kmo-portefeuille hebben gebruikt. Hieruit blijkt dat voornamelijk de behoefte aan kennis en competenties en/of groei en transformatie van het bedrijf als uitdaging werden gezien. Dit sluit goed aan bij de doelstellingen van het instrument. Een tekort aan financiële middelen is voor iets meer dan de helft van de aanvragers een uitdaging.

Gesproken ondernemers geven aan opleidingen te volgen of advies in te winnen om nieuwe competenties aan te leren, bij te blijven in hun vakgebied, aan bepaalde beroepsspecifieke eisen te kunnen voldoen, of om te werken aan strategische groei of transformatie van het bedrijf.

Outputs

In termen van outputs geven kmo's aan dat de gevolgde opleidingen of ingewonnen adviezen hebben bijgedragen aan een verbeterde kennispositie binnen de organisatie en/of aan versterkte competenties van het personeel betrokken bij het opleidings- /adviesproces. In mindere mate geldt dit voor de versterking van competenties bij ander personeel door kennisdeling. In brede zin beschouwen ondernemers de opleidingen en adviezen als nuttig en relevant voor hun bedrijfsvoering. Dit lijkt sterk te maken te hebben met het gegeven dat ondernemers zelf het merendeel van de opleidingen of adviezen financieren (70% tot 80%). Daardoor wordt de keuze voor een opleiding veelal zorgvuldig overwogen en afgestemd op de behoeften van het bedrijf. Daarbij gaven gesprekspartners aan dat wanneer ondernemers eenmaal gebruik hebben gemaakt van de kmo-portefeuille, zij beter de weg weten te vinden naar andere overheidsinstrumenten.

Outcomes

Bij het bevragen van het bredere effect van de kmo-portefeuille in de enquête geeft ongeveer 70% van de respondenten aan dat het aanvragen van de kmo-portefeuille heeft geleid tot een verhoging van de productiviteit door versterking van menselijk kapitaal. Ook geeft meer dan 50% van de respondenten aan dat de kwaliteit van interne of externe zaken is verbeterd. Meer dan 60% ziet ook een positief effect op de groei/transformatie van de organisatie, wat van invloed is op toekomstig bedrijfsfunctioneren. Wat betreft de versterking van strategisch gedrag, ziet bijna iedereen (80%) een positief effect op structureel verhoogde aandacht en investeringen in kennis en opleidingen.

Impact

Om te kunnen analyseren of de subsidies een positief effect hebben gehad op de economische bedrijfsprestaties zijn de bedrijven die steun hebben ontvangen vergeleken met een controlegroep. Deze analyse was enkel mogelijk voor bedrijven die een jaarrekening indienen, wat ongeveer de helft is van alle ondernemingen die gebruik maken van de kmo-portefeuille. Hieruit blijkt dat gesteunde ondernemingen met rechtspersoonlijkheid een groei in productiviteit, tewerkstelling (VTE) en toegevoegde waarde laten zien die hoger is dan de controlegroep. De productiviteit van ondernemingen die een subsidie ontvingen, stijgt gemiddeld met 5,5% (i.r.t. de controlegroep) in de periode erna en dit effect is persistent.

De analyses zijn ook uit te splitsen voor verschillende bedrijfsgroottes. Zo is zichtbaar dat de kmo-portefeuille vooral effectief is voor micro-ondernemingen (hier gedefinieerd als <5 VTE) en voor kleinere kmo's (hier gedefinieerd als 5 tot 20 VTE). Bij grotere kmo's (hier gedefinieerd als >20 VTE) is het effect statistisch niet significant verschillend van nul.

Op basis van de cijfers kan een ruwe vergelijking gemaakt worden tussen enerzijds de kosten voor de subsidies en anderzijds de impact. De vraag die daarmee beantwoord wordt is of de publieke investering opweegt ten opzichte van de geobserveerde effecten. Gemiddeld ontvangen ondernemingen een bedrag van €2.370 aan subsidie nadat ze voor de eerste keer subsidie hebben ontvangen (dit kan meerdere aanvragen bij de kmo-portefeuille verspreid over meerdere jaren betreffen). Daartegenover staat een puntschatting van de impact op productiviteit van ruim 5%. Bij een gemiddelde productiviteit (toegevoegde waarde per werknemer) van een onderneming gevestigd in Vlaanderen van €80.000 betreft dit een productiviteitsgroei van €4.000. Afgezet tegen het subsidiebedrag geeft dit een factor van rond de 2, oftewel, elke euro subsidie levert twee euro productiviteit op.

Positionering

Om de positionering van de kmo-portefeuille te bepalen is een analyse gemaakt van hoe de opzet van het instrument, de doelen, doelgroepen en type steun zich verhouden tot de andere ondernemersinstrumenten van VLAIO en het Departement WSE. Het Departement WSE biedt specifieke instrumenten aan voor werknemers met het doel om de positie van werknemers op de arbeidsmarkt te versterken. Uit deze analyse blijkt dat de kmo-portefeuille vrijwel het enige instrument is dat zich richt op competentieontwikkeling en de competitiviteit van kmo's. Daaruit blijkt een zekere mate van complementariteit in de benadering van het Departement WSE en de benadering van VLAIO, waar de één de werknemer ondersteunt en de ander de ondernemer/werkgever.

Conclusies en aanbevelingen

Op basis van de verzamelde informatie en gedane analyses zijn de volgende conclusies en aanbevelingen geformuleerd:

Behoud van (de invulling van) het instrument: het is raadzaam om de kmo-portefeuille te behouden vanwege het waardevolle en effectieve karakter van het instrument. Dit instrument heeft zich bewezen als een toegankelijk en laagdrempelig instrument voor kmo's. De meetbare effecten en positieve resultaten in relatie tot de kosten dragen substantieel bij aan het creëren van een stabiele ondersteuningsbasis voor kmo's.

Stabiliteit in het instrument bewaken: bij behoud van het instrument is het van belang om te streven naar stabiliteit en consistentie. Hoewel kleine verbeteringen altijd mogelijk zijn is het van belang om het instrument herkenbaar en stabiel te houden voor de gebruikers.

Steunpercentage en -bedrag handhaven: het is wenselijk het steunpercentage en -bedrag te handhaven. De 20-30% steun zorgt voor een gevoel van verantwoordelijkheid bij de ondernemer en stimuleert ondernemers voldoende om toch in actie te komen.

Stabiliteit versus budgettaire beheersbaarheid: als de Vlaamse overheid ervoor kiest het budget voor de kmo-portefeuille te verminderen, biedt deze evaluatie een aantal mogelijke aanknopingspunten voor aanpassing van het instrument. Op basis van de significant waarneembare effecten uit de econometrische analyse kan overwogen worden de deelname van grotere kmo's te limiteren omdat de effecten onder deze groep niet significant waarneembaar zijn. Het blijft echter cruciaal om aanpassingen grondig te overwegen en om de delicate balans tussen toegankelijkheid en stabiliteit van dit instrument in acht te houden.

Onderzoek mogelijke inefficiënties en afhankelijkheden van de kmo-portefeuille: uit de evaluatie blijkt dat een groot aantal dienstverleners heel beperkt gebruik maakt van de kmo-portefeuille of dat er juist sprake is van zeer hoog gebruik. Bij zeer hoog gebruik kunnen partijen hier mogelijk afhankelijk van raken, waardoor het businessmodel van de dienstverlener mogelijk niet meer werkbaar is zonder de subsidie. Het is raadzaam deze mogelijke inefficiënties en afhankelijkheden verder te onderzoeken.

Verbetering imago: Er wordt aanbevolen om actief te werken aan het verbeteren van het imago van de kmo-portefeuille. Er wordt in het algemeen te weinig aandacht besteed aan ondernemers die wél goed en gericht gebruik maken van het instrument. Ook lijkt er te weinig juist begrip te zijn voor de aanpak van de kmo-portefeuille waarbij wordt ingezet op een breed, toegankelijk en zeer laagdrempelig instrument. Wij adviseren daarom om meer in te zetten op positieve beeldvorming en informatievoorziening over de werking van het instrument.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding evaluatie

Met het oog op het in kaart brengen van de impact, effectiviteit en de efficiëntie van het instrumentarium evalueert het Agentschap Innoveren & Ondernemen (VLAIO) periodiek zijn instrumenten. Op basis hiervan kan het instrumentarium worden bijgestuurd.

Deze evaluatie richt zich specifiek op de kmo-portefeuille. De kmo-portefeuille is een subsidieprogramma van VLAIO dat kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) ondersteunt bij het investeren in opleidingen en het inwinnen van advies. Het steuninstrument is in 2009 gestart en sindsdien hebben er duizenden kmo's gebruik van gemaakt. In deze evaluatie ligt de nadruk op een analyse van het instrument met betrekking tot de werking en de doelgroep en ook een analyse van de meerwaarde en impact van het instrument. Daarnaast wordt de meerwaarde van de kmo-portefeuille ten opzichte van het bredere (VLAIO-) instrumentarium geanalyseerd. De evaluatieperiode beslaat 2016 tot en met 2022.

1.2 Evaluatievragen

Op basis van het overkoepelende doel van deze evaluatie zijn de onderstaande evaluatievragen opgesteld voor dit onderzoek:

1. Welke rol vervult de kmo-portefeuille binnen het bredere ondersteuningsinstrumentarium van VLAIO en Vlaamse ecosysteem in brede zin?
2. Hoe is de kmo-portefeuille gepositioneerd binnen het ondersteuningsinstrumentarium van VLAIO en Vlaamse ecosysteem?
3. Welke knelpunten worden door de kmo-portefeuille geadresseerd en hoe zijn deze vertaald naar beleidsdoelstellingen voor het instrument?
4. Hoe kan de interventielogica van de kmo-portefeuille worden geëxpliciteerd?
5. Hoe kan de werking worden beschreven en welke bijdrage levert deze werking aan de effectiviteit en efficiëntie van het instrument?
6. Hoe is het functioneren van het instrument te vatten in kerncijfers van het instrument en de doelgroep?
7. Hoe effectief is het instrument in het bereiken van de outputs (zoals: versterking competenties) en outcomes (zoals: verhoging productiviteit) zoals geformuleerd in de interventielogica?
8. Wat is de impact van het instrument op de economische prestaties en de opleidings- en adviesinspanningen van gesteunde ondernemingen?
9. Hoe kan de meerwaarde (en tekortkomingen) van het instrument voor ondernemers in relatie tot hun noden worden omschreven?
10. Welke inzichten bieden handvatten voor mogelijke bijstellingen en aanpassingen in het instrument en hoe kunnen die in praktijk worden gebracht?

1.3 Evaluatieaanpak

Binnen de evaluatie is gebruik gemaakt van een combinatie van kwantitatieve en kwalitatieve methodes om de evaluatievragen te beantwoorden. De gebruikte methoden zijn:

- **Deskstudie:** met deskstudie is de werking en uitvoering van het instrument in kaart gebracht en is er context geschetst van hervormingen die door de tijd heen hebben plaatsgevonden. Op basis hiervan werden de rationale en interventielogica van de kmo-portefeuille opgesteld.

- **Interviews:** ter verrijking van al bestaande documentatie en als aanvulling op de meer kwantitatieve methoden hebben er verschillende diepte-interviews plaatsgevonden met beleidsmakers, vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, dienstverleners en betrokkenen uit het bredere Vlaamse ecosysteem. Daarnaast hebben er gesprekken plaatsgevonden met ondernemers die gebruik hebben gemaakt van de kmo-portefeuille.
- **Enquêtes:** in totaal zijn 1213 kmo's en 312 dienstverleners geënquêteerd over de kmo-portefeuille. Deze enquêtes richtten zich vooral op de tevredenheid met het instrument, de kwaliteit van instrument en de gevolgde opleiding of het ingewonnen advies, de ervaren impacts en mogelijke verbeterpunten.
- **Econometrische analyse en beschrijvende statistiek:** op basis van gegevens van de Rijksdienst van de Sociale Zekerheid (RSZ), de Nationale Bank van België (NBB) en VLAIO is inzicht verschaft in de algehele populatie kmo's in Vlaanderen en het gebruik van de kmo-portefeuille daarbinnen. Daarnaast is er, om de impact van het instrument te kwantificeren, een econometrische analyse uitgevoerd. Middels de *Nearest Neighbor Matching* methode is geanalyseerd wat impact van het instrument is op de productiviteit van kmo's.

1.4 Leeswijzer rapport

In het volgende hoofdstuk beschrijven we de kmo-portefeuille als instrument. Specifiek worden het doel, de werking, aanvraag en kwaliteitscontrole, en veranderingen aan het instrument gepresenteerd. Dit wordt gevolgd door een cijfermatige analyse van het gebruik van het instrument en het bereik. In hoofdstuk 3 beschrijven we de rationale voor het instrument en presenteren we onze analyse van de werking en de effectiviteit van het instrument. Ook beschrijven we de positionering van de kmo-portefeuille binnen het brede Vlaamse ecosysteem en inzichten voor de toekomst. In hoofdstuk 4 presenteren we de conclusies en de aanbevelingen voor het instrument.

2 De kmo-portefeuille

2.1 Wat is de kmo-portefeuille?

De kmo-portefeuille is een subsidieprogramma van VLAIO dat kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) ondersteunt bij het investeren in opleidingen en het inwinnen van advies. Het steuninstrument is in 2009 gestart en sindsdien hebben er duizenden kmo's gebruik van gemaakt. Sinds 2016 heeft het instrument een opzet met twee pijlers, één voor advies en één voor opleiding.

De ingewonnen adviezen en gevolgde opleidingen dienen gericht te zijn op *“het verbeteren van het huidige of toekomstige bedrijfsfunctioneren van de onderneming”* en betrekking te hebben op de kernprocessen van de onderneming. In brede zin dragen deze activiteiten bij tot de versterking, groei of transformatie van de onderneming in Vlaanderen.¹ Een kmo kan steun genieten voor opleidingen gevolgd door werkenden in de onderneming; dit zijn de bestuurders en het personeel van de onderneming die ingeschreven is bij de Rijksdienst voor de Sociale Zekerheid.

De kmo-portefeuille draagt op twee manieren bij aan het overkoepelende doel van VLAIO om *“alle facetten van het ondernemerschap, ondernemerszin en ondernemerschapsvaardigheden te stimuleren”*²:

- Ten eerste draagt het bij aan het vergroten van de toegang tot competenties en vaardigheden middels de opleidingspijler door A) middels de subsidie financiële drempels te verlagen, B) ondernemers bekend te maken met het opleidingsaanbod en de meerwaarde van het volgen van opleidingen en C) het versterkt het opleidingsaanbod aan de kant van de dienstverleners.
- Ten tweede draagt het bij aan het vergroten van de toegang tot kennis middels de adviespijler. Ondernemers worden hierin ondersteund om externe kennis in te winnen die bijdraagt aan het huidige en toekomstige bedrijfsfunctioneren.

De kmo-portefeuille is als instrument breed en laagdrempelig ontworpen om het zo toegankelijk mogelijk te maken voor ondernemers. Ook is het aanbod aan opleiding- en adviestrajecten breed om ondernemers de vrijheid te geven de ondersteuning te kiezen die zij nodig achten voor hun bedrijfsvoering.

2.2 Hoe werkt de kmo-portefeuille?

2.2.1 Werking van het instrument en uitvoering

Ondernemingen krijgen financiële steun voor de aankoop van diensten die de kwaliteit van de bedrijfsvoering van de onderneming kunnen verbeteren. Concreet zijn dat opleidingen en adviesdiensten zoals bijvoorbeeld het opstellen van een marketingstrategie. Kleine ondernemingen krijgen een subsidie van 30% van de kosten van de opleiding of het advies, voor middelgrote ondernemingen betreft dit 20%. Er geldt een maximum van €7.500 steun per jaar.

Voor het ontvangen van steun gelden voor kmo's een aantal voorwaarden.³ Dit zijn:

¹ Vlaamse Regering (2016) Besluit van de Vlaamse Regering tot toekenning van steun aan kleine en middelgrote ondernemingen voor ondernemerschapsbevorderende diensten en kmo-groeitrajecten

² Conceptnota aan de Vlaamse Regering (2015) Ondernemerschap Stimuleren via het vernieuwde Agentschap Innoveren en Ondernemen

³ <https://www.vlaio.be/nl/subsidies-financiering/kmo-portefeuille/voorwaarden-voor-subsidie-de-kmo-portefeuille>

- De onderneming is een kmo (volgens de Europese kmo-definitie). Een kmo is een zelfstandig bedrijf met minder dan 250 werknemers én met een jaaromzet van maximum € 50 miljoen óf een balanstotaal van maximum € 43 miljoen. Binnen deze definitie betreft het een kleine onderneming (ko) als het gaat om een zelfstandig bedrijf met minder dan 50 werknemers én met een jaaromzet van maximum € 10 miljoen of een balanstotaal van maximum € 10 miljoen.
- De onderneming heeft een aanvaardbare rechtsvorm. Hieronder vallen onder andere zelfstandigen, beoefenaars van vrije beroepen en handelsvennootschappen van privaatsrecht met rechtspersoonlijkheid (o.a. naamloze vennootschappen, besloten vennootschappen, vennootschap onder firma, etc.). Vormen die niet in aanmerking komen zijn onder meer verenigingen, maatschappen en stille/tijdelijke handelsvennootschappen.
- De onderneming heeft een vestigingseenheid in het Vlaams Gewest. Daar zijn ook de werkenden waarvoor steun voor opleiding gevraagd wordt, binnen het bedrijf werkzaam.
- De onderneming is actief in de privésector. De participatie van een administratieve overheid is minder dan 25 procent.
- Het bedrijf heeft een 'aanvaardbare hoofdactiviteit'. Door de Vlaamse Regering is een lijst opgesteld, gebaseerd op NACE-codes, van welke hoofdactiviteiten in aanmerking komen voor de kmo-portefeuille.

Binnen de kmo-portefeuille wordt gewerkt met geregistreerde dienstverleners. Kmo's kunnen bij het ontvangen van steun enkel bij deze dienstverleners diensten aankopen. Kmo's identificeren eerst een geregistreerde dienstverlener voor een opleiding/advies. Pas na het inschrijven voor de opleiding of het ondertekenen van een adviesovereenkomst kan de subsidieaanvraag worden ingediend via de website van VLAIO.

De dienstverleners moeten voldoen aan verschillende voorwaarden, dienen aan te tonen dat ze relevante expertise hebben en diensten aanbieden die binnen de regeling vallen. Zo dienen dienstverleners te voldoen aan de 'kmo-portefeuille-norm' (afgekort kmop-norm) van de Vlaamse overheid⁴, waarin eisen worden gesteld met betrekking tot activiteiten, het bezit van een ervaringsbewijs, klanttevredenheid, kennis van het steuninstrument en integriteit. Voordat dienstverleners geregistreerd kunnen worden, dienen zij een aanvraag te doen bij VLAIO en een audit te laten uitvoeren. Naast het aanbieden van de uiteindelijke diensten aan de kmo's, zijn de dienstverleners ook verantwoordelijk voor het, via de online omgeving, controleren of de steunaanvraag correct is ingediend (valt de onderneming in de doelgroep, zijn diensten subsidiabel, klopt de aanvraag in termen van dienstverlener, bedrag, timing, etc.).

2.2.2 Veranderingen in de kmo-portefeuille: gerichte thema's en sturing op kwaliteit

Sinds juli 2020 (middenin de evaluatieperiode van 2016-2022) zijn er bepaalde diensten uitgesloten, omdat hiervan gesteld werd dat ze niet bijdragen aan de groei of transformatie van bedrijven gevestigd in Vlaanderen. Het betreft met name diensten gericht op soft-skills zoals mindfulness en typen coaching of therapie, en minder-conventionele praktijken zoals sjamanisme, hypnose en/of kaartleggen. Ook is het halen van bepaalde bewijzen voor het besturen van voertuigen uitgesloten (bepaalde rijbewijzen, vaarbewijzen en vliegbrevetten).

Er zijn met ingang van 1 januari 2023 eveneens aanpassingen doorgevoerd. Omdat de evaluatieperiode de periode 2016-2022 betreft vallen deze aanpassingen buiten de evaluatie, maar het is wel relevant ter reflectie op conclusies en aanbevelingen.

⁴ <https://www.vlaio.be/nl/subsidies-financiering/kmo-portefeuille/kmo-portefeuille-voor-dienstverleners/de/de>

Sinds 2023 wordt de kmo-portefeuille inhoudelijk meer gericht ingezet.⁵ Sinds 1 april 2023 kunnen kmo's voor een opleiding of advies binnen het thema 'duurzaamheid-energie-efficiëntie' een hoger steunpercentage krijgen,⁶ 45% voor kleine ondernemingen en 35% voor middelgrote ondernemingen. Eenzelfde verhoging is ook van toepassing binnen het thema cybersecurity sinds september 2021.

Het instrument is in 2023 op twee gebieden hervormd. Ten eerste is het toepassingsgebied beperkt tot een limitatieve (maar wel brede) lijst toekomstgerichte thema's. Hierbij moeten de gesteunde opleidingen en adviezen betrekking hebben op minstens één van de vastgelegde thema's. Deze thema's zijn:

- Bedrijfsstrategie: het bepalen van de koers en structuur van een onderneming om haar strategische bedrijfsdoelstellingen te bereiken;
- Beroepsspecifieke competenties: de theoretische of praktische kennis en vaardigheden die in een bepaald vaktechnisch gebied nodig zijn om de kerntaken van een functie of beroep uit te oefenen. Binnen dit thema wordt gewerkt met een limitatieve lijst van diensten die in aanmerking komen voor steun;
- Digitalisering: het gebruik van digitale technologieën, innovaties en data die leiden tot nieuwe activiteiten of wijzigingen in bestaande activiteiten op het vlak van hardware, software, onlinetoeepassingen en cybersecurity;
- Duurzaamheid: een economisch systeem dat leidt tot een efficiënter gebruik van grondstoffen, onderdelen en producten met respect voor milieu en maatschappij;
- Financiële geletterdheid: financiële en boekhoudkundige kennis die nodig is om een onderneming succesvol te beheren;
- Innovatie: het invoeren van nieuwe technieken of inzichten als antwoord op een specifieke technologische kennisvraag over een product, proces of dienst;
- Internationalisering: het beleid om het internationaal ondernemen van Vlaamse ondernemingen te stimuleren, te ondersteunen en te bevorderen;
- Personeelsmanagement: het personeelsbeleid van een onderneming om een doelmatige en functionerende arbeidsorganisatie te verwezenlijken.

Ten tweede is er een 'kwaliteitskamer' opgericht die de inhoudelijke kwaliteit van de gesubsidieerde diensten bewaakt. Deze kwaliteitskamer is samengesteld uit experts op vlak van ondernemerschap die op de hoogte zijn van de kennisnoden van kmo's. De kwaliteitskamer verleent advies aan VLAIO en de Vlaamse Regering op het gebied van 1) toezicht op de geregistreerde dienstverleners; 2) klachten over de inhoud van de aangeboden diensten; 3) invulling van de thema's en het subsidiabele karakter van een dienst en 4) invulling van de lijst van diensten die gericht zijn op het versterken van beroepsspecifieke competenties.

2.2.3 Aanvraag, gebruik en kwaliteitscontrole

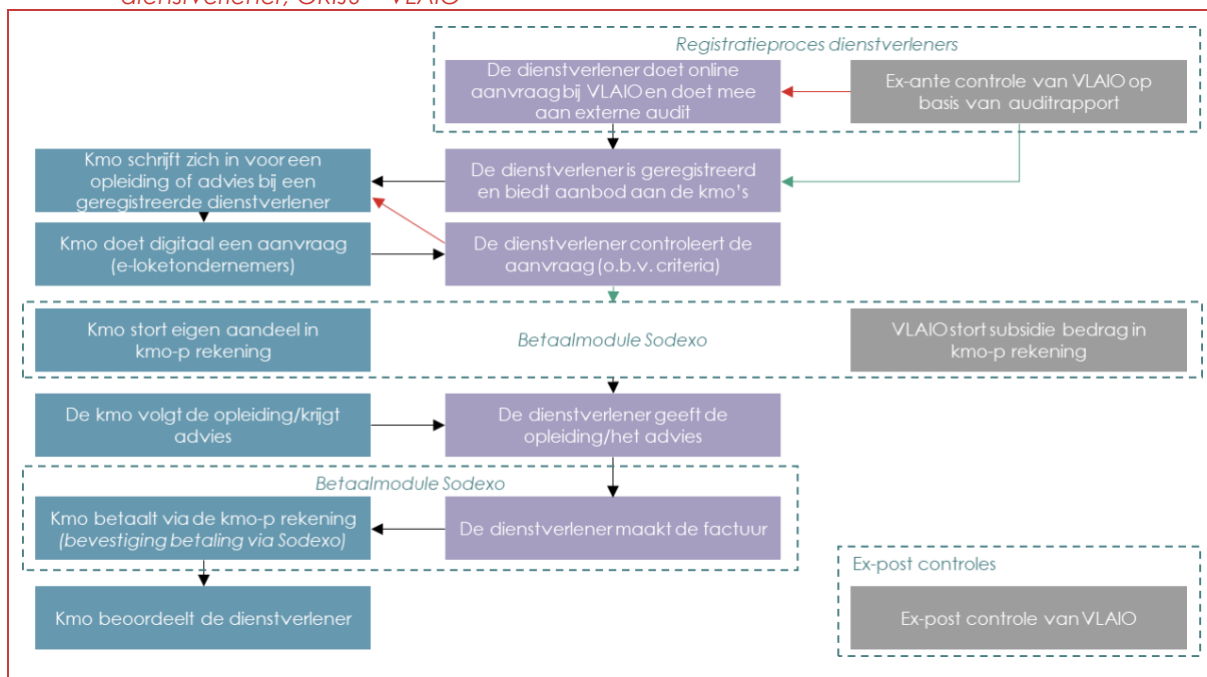
De kmo-portefeuille kent een sterk geautomatiseerd aanvraagproces waarbinnen de aanvraag met name op juistheid wordt gecontroleerd en er geen diepgaande inhoudelijke controle op de aanvraag en dienst plaatsvindt. Binnen het proces wordt een groot deel van de verantwoordelijkheid bij de dienstverleners gelegd, zij moeten eerst voldoen aan een audit en daarna moeten zij steunaanvragen controleren op een aantal specifieke criteria. In principe worden aanvragen goedgekeurd indien aan deze criteria wordt voldaan. Ook het

⁵ VLAIO (2022) Bijsturing kmo-portefeuille: meer aandacht voor beleidsprioriteiten en kwaliteit.

⁶ VLAIO (2023) Verhoogde steun voor energietransitie via kmo-portefeuille

betaalproces is grotendeels gestroomlijnd via een betalingsmodule van Sodexo (thans PLUXEE). VLAIO waarborgt het proces via de ex-ante audits van dienstverleners en ex-post controles (zie sectie 2.2.4). In Figuur 1 staat schematisch het proces op hoofdlijnen weergegeven. Daarna worden de stappen toegelicht.

Figuur 1 Overzicht van aanvraag en gebruik van kmo-portefeuille. BLAUW = de kmo; PAARS = de dienstverlener; GRIJS = VLAIO

Technopolis B.V., 2023, op basis van input van VLAIO

Dienstverlener registreert zich bij VLAIO: de dienstverlener doet online een aanvraag tot registratie bij VLAIO. Na de aanvraag vindt bij de private dienstverlener een externe audit plaats door één van de aangestelde auditbureaus. Tijdens de audit wordt gecontroleerd of de dienstverlener voldoet aan de eisen van de kmo-portefeuille, met in het bijzonder de minimumvereisten van de kmo-norm. Het rapport van het resultaat van de audit wordt naar VLAIO gestuurd. Na een succesvolle audit wordt de dienstverlener geregistreerd en kan de geregistreerde dienstverlener diensten aanbieden die via de kmo-portefeuille gesubsidieerd kunnen worden.

Kmo zoekt opleiding/advies en schrijft zich in bij de dienstverlener: kmo's raadplegen het overzicht van geregistreerde dienstverleners en de opleidingen of adviestrajecten die zij aanbieden en schrijven zich in voor de opleiding of adviestraject bij de dienstverlener. Het gebruikte kmo-portefeuille-platform laat ondernemers toe te zoeken naar alle geregistreerde dienstverleners die opleidingen aanbieden⁷ op de zeven thematische gebieden (sinds 2023) en de beroepsspecifieke competenties⁸, evenals een overzicht met alle opleidingen en adviestrajecten die gesteund kunnen worden via het thema beroepsspecifieke competenties.

Kmo dient een digitale steunaanvraag voor kmo-portefeuille in: Naast de inschrijving bij de dienstverlener dient de kmo ook een steunaanvraag te doen voor het kmo-portefeuille instrument, via het e-loketondernemers. Op basis van het ondernemingsnummer van de

⁷ <https://inkom.vlaanderen.be/op/bezoeker/initZoekCriteria.do>

⁸ VLAIO, overzicht beroepsspecifieke competenties, <https://www.vlaio.be/nl/media/2183>

steunvrager wordt een aantal ontvankelijkheidscriteria (zoals actieve status, rechtsvorm, rechtstoestand, vestigingen, etc) automatisch afgetoetst aan de ondernemingsgegevens in de Kruispuntbank van Ondernemingen. Zijn deze in orde, dan geeft de kmo in de aanvraag onder andere aan wat de NACE-activiteit van de onderneming is, gegevens over de te volgen opleiding of het adviestraject, inclusief de totaalprijs van het traject en de datum van inschrijving. Deze aanvraag dient uiterlijk veertien dagen na de aanvang van een opleiding of adviestraject te worden ingediend.

Na indiening van de steunaanvraag kan de dienstverlener deze aanvraag raadplegen in zijn digitale omgeving van de kmo-portefeuille zodat hij de controle kan uitvoeren. Ondertussen ontvangt de kmo automatisch per e-mail een bevestiging van ontvangst. De bevestigingsmail bevat ook de gegevens om toegang te krijgen tot de kmo-portefeuille-rekening en informatie over hoe het storten van het eigen aandeel werkt.

Dienstverlener controleert de aanvraag: Via de online omgeving voor dienstverleners die gekoppeld is aan het aanvraagstelsel voor kmo's ontvangt de dienstverlener de steunaanvraag van de kmo. Dienstverleners controleren deze aanvragen op tijdigheid van de aanvraag (binnen 14 dagen na aanvang van de dienst bij de dienstverlener), het projectbedrag voor de opleiding of het advies, dat alleen subsidiabele diensten of kosten mee zijn gerekend in het projectbedrag (geen btw bijvoorbeeld), dat de naam van de opleiding of advies klopt, dat de naam van de dienstverlener klopt, etc.⁹ De aanvraag wordt automatisch goedgekeurd tenzij dienstverleners, na hun controle, de aanvraag pauzeren of annuleren.¹⁰

Wanneer een aanvraag niet wordt goedgekeurd treden dienstverleners in de praktijk in contact met de kmo om aan te geven welke informatie ontbreekt of niet correct is ingevuld.

Kmo en VLAIO storten op de kmo-portefeuille-rekening: de kmo stort na goedkeuring het eigen aandeel voor de opleiding/het advies op de kmo-portefeuille-rekening (online, beheerd door Sodexo). VLAIO stort vervolgens het aandeel subsidie voor de opleiding/het advies op de kmo-portefeuille-rekening, zodat het volledige bedrag op de kmo-portefeuille-rekening staat.

Volgen van opleiding of advies: de kmo volgt de opleiding of het adviestraject bij de dienstverlener.

Factuur en goedkeuring betaling via kmo-portefeuille-rekening: na afloop maakt de dienstverlener de factuur op en stuurt deze naar de kmo. De kmo keurt de betaling van de factuur goed door via de kmo-portefeuille-rekening opdracht te geven tot betaling van het bedrag aan de dienstverlener (inclusief de subsidie van VLAIO).

Evaluatie en controle: na afloop krijgen deelnemende kmo's ook het verzoek een evaluatie in te vullen voor de gevolgde opleiding of adviestraject. VLAIO voert ex-post controles uit op de uitvoering van de gesubsidieerde diensten via de kmo-portefeuille (zie sectie 2.2.4).

2.2.4 Ex-post controles

Naast kwaliteitscontrole op het aanvraagproces (ex-ante controles), voert VLAIO ook kwaliteitscontrole op het instrument en de uitvoering daarvan uit (ex-post controles). De risicoanalyse gebeurt door middel van een fraudedetectietool en is voor een groot deel geautomatiseerd. De systematiek staat toegelicht in Tabel 1. Zowel op basis van deze risicoanalyse als op basis van klachten voert de dienst inspectie van VLAIO gerichte controles

⁹ VLAIO, (juni 2023), Handleiding kmo-portefeuille – beoordelen steunaanvraag, <https://www.vlaio.be/nl/media/856>

¹⁰ <https://www.vlaanderen.be/subsidie-voor-opleiding-en-advies-voor-kmos-en-zelfstandigen-kmo-portefeuille>

uit bij zowel de dienstverleners als dienstverkrijgers. Hierbij worden projecten die gesubsidieerd zijn met de kmo-portefeuille gecontroleerd. Controles vinden o.a. plaats aan de hand van stavingsdocumenten, documentatie met betrekking tot de aanmelding, aanwezigheid/deelname, overeenkomsten, resultaten en facturen.

Tabel 1 Toelichting op de fraudedetectietool

Ex-post kwaliteitscontrole: geautomatiseerde fraudedetectie

Op basis van data aangeleverd via kmo-portefeuilleaanvragen en standaardgegevens die VLAIO beheert wordt data over ondernemingen, dienstverleners en de opleiding/het adviestraject geanalyseerd. Het VLAIO-systeem voert drie analyses uit op basis van 29 indicatoren uit om fraude te detecteren:

1. Het systeem analyseert en identificeert automatisch afwijkingen in aanvragen onder de dienstverlener, de onderneming en de aangevraagde opleiding of advies.
2. Daarnaast voert het systeem ook een community analysis uit onder ondernemingen en dienstverleners om binnen deze groepen afwijkingen te detecteren.
3. Verder voert het systeem een "rules based analysis" voor ieder aangevraagd project uit.

Deze drie analyses worden gebruikt om een risicoscore per project te bepalen. Deze scores worden maandelijks opgemaakt in een data-analysenota. Hierin staan de kwantitatieve uitkomsten van fraudedetectie evenals een kwalitatieve analyse van betrokken dienstverleners.

Op basis van deze analyses voert de dienst inspectie van VLAIO gerichte controles uit. Het inspectieverslag van de controle wordt dan gedeeld met de dienst kmo-portefeuille binnen VLAIO om gevolg te geven aan de vaststellingen van de dienst inspectie (zoals de toegekende subsidie terugvorderen, lopende projecten blokkeren of de registratie van een dienstverlener intrekken).

Technopolis B.V., 2023, op basis van input van VLAIO

2.2.5 Tijdslijn en hervormingen in de regeling

De kmo-portefeuille werd gelanceerd in 2009¹¹ en heeft door de jaren heen verschillende inhoudelijke wijzigingen gekend. De grootste inhoudelijke hervorming van het instrument binnen de huidige evaluatieperiode was in 2016. De oude kmo-portefeuille is toen opgesplitst in een vereenvoudigde kmo-portefeuille en de kmo-groeisubsidie. Voor 2016 kende de kmo-portefeuille naast de pijlers opleiding en advies ook pijlers op het gebied van 'Strategisch Advies', 'Advies Internationaal Ondernemen' en 'Technologieverkenning'. Deze zijn daarna ondergebracht onder een overkoepelende pijler 'Advies'. Daarnaast werd de pijler 'Coaching' afgeschaft. Ook is in 2016 het geautomatiseerde aanvraagproces verder vereenvoudigd. In verschillende jaren zijn verder onder andere het steunplafond en steunpercentage gewijzigd. Voor de hervormingen in 2016 kende de regeling verschillende steunpercentages voor elk van de verschillende pijlers. Een overzicht hiervan is weergegeven in Tabel 2.

¹¹ Agentschap Ondernemen (2012). Jaarverslag Agentschap Ondernemen en het 'Fonds voor Flankerend Economisch Beleid – Hermesfonds'

Tabel 2 Overzicht steunpercentages en steunplafonds kmo-portefeuille in 2015

	Opleiding	Advies	Advies internationaal ondernemen	Technologie-verkenning	Strategisch advies	Coaching
Steun %	50	50	50	75	50 en 75	50 en 75
Steunplafond per pijler	€2.500	€2.500	€5.000	€10.000	€25.000	€10.000
Maximum per periode (1 kalenderjaar)	€15.000			€25.000		

Bewerking van tabel uit Agentschap Ondernemen (2015) Jaarverslag 2015.

Sinds de hervorming zijn de steunpercentages voor de twee overgebleven pijlers opleiding en advies gelijkgetrokken. Er was toen voor kleine ondernemingen maximaal €10.000 per jaar beschikbaar met een steunpercentage van 40% en voor middelgrote ondernemingen €15.000 met een steunpercentage van 30%.¹²

Vanaf 1 december 2019 is het subsidiepercentage verminderd van 40% naar 30% voor kleine ondernemingen en van 30% naar 20% voor middelgrote ondernemingen. Sinds 1 januari 2020 geldt een maximum steunplafond van €7.500 per jaar voor zowel kleine als middelgrote ondernemingen.¹³ Deze plafonds zijn in 2023 nog steeds van kracht.

2.3 Cijfermatig overzicht van de kmo-portefeuille

2.3.1 Waarde subsidies & aantallen deelnemers

Tabel 3 geeft de gemiddelde waarden van de belangrijkste variabelen betreffende de kmo-portefeuille voor de periode 2016-2022. Bedrijven ontvangen gemiddeld gezien hogere subsidies voor opleiding van werkenden dan voor adviesdiensten. Dit heeft deels te maken met het feit dat er meer voor opleiding worden uitgereikt dan voor advies. De meeste subsidies werden uitgegeven in het jaar 2019 (zowel in waarde als aantal). De COVID-19 uitbraak zorgde voor een terugval in de vraag naar subsidies. Dit kan deels verklaard worden doordat lockdown-maatregelen en thuiswerk het namelijk minder makkelijk maken om personeel op te leiden. Het huidige economische klimaat en hoge personeelskosten zorgen dat het gebruik nog niet op het niveau van 2019 ligt.

Tabel 3 Basisgegevens kmo-portefeuille (2016 – 2022)

Jaar	Waarde advies	Waarde opleiding	Aantal projecten advies	Aantal projecten training	Totale waarde project	Totale waarde subsidie	Totaal aantal projecten	Aantal bedrijven
2016	€23.218.712	€92.854.396	4.047	119.684	€116.073.108	€47.759.965	123.731	47.272
2017	€30.507.470	€105.262.677	4.854	121.952	€135.770.147	€51.656.736	126.806	50.911
2018	€38.601.011	€122.836.260	6.456	142.734	€161.437.271	€61.782.244	149.190	59.033
2019	€45.951.027	€149.460.640	7.513	169.979	€195.411.667	€74.038.102	177.492	66.892
2020	€27.033.404	€98.621.562	4.664	120.788	€125.654.966	€34.998.651	125.452	54.513

¹² VLAIO (2016) Hervorming kmo-portefeuille.

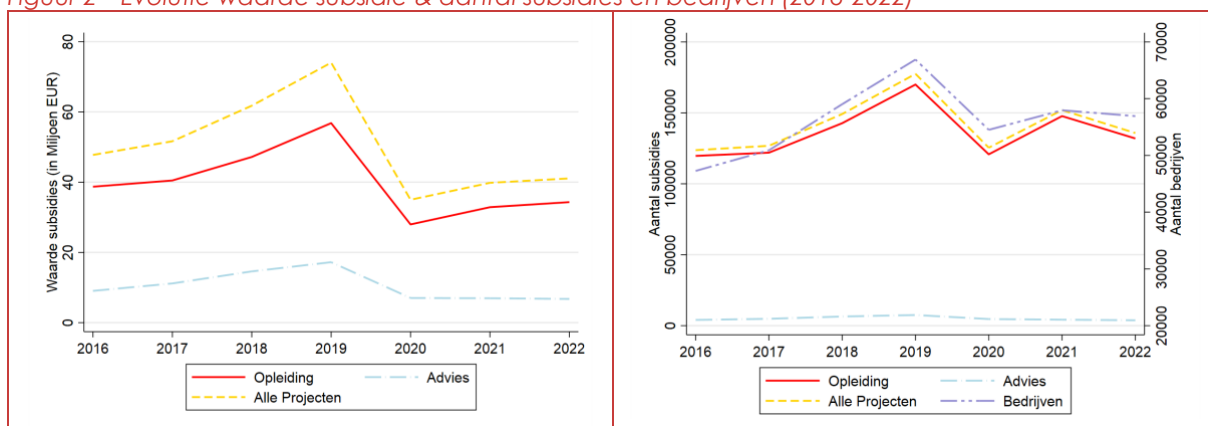
¹³ VLAIO (2019) Jaarverslag 2019.

Jaar	Waarde advies	Waarde opleiding	Aantal projecten advies	Aantal projecten training	Totale waarde project	Totale waarde subsidie	Totaal aantal projecten	Aantal bedrijven
2021	€26.528.521	€115.965.132	4.227	147.732	€142.493.654	€39.821.770	151.959	57.964
2022	€25.516.132	€120.898.529	3.805	131.967	€146.414.661	€41.070.260	135.772	56.929

Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

Figuur 2 (links) toont de evolutie van de waarde van de verschillende typen subsidies over de tijd. Wat duidelijk opvalt is het effect van COVID-19 op de vraag naar subsidies. Vooral de waarde van opleidingssubsidies daalt in grote mate in 2020 en groeit gestaag verder in de jaren 2021 en 2022. De terugval in adviessubsidies is minder uitgesproken. Figuur 2 (rechts) geeft de evolutie van het aantal projecten per type subsidie weer. De daling in het aantal projecten in 2020 is vooral te wijten aan de terugval in het aantal opleidingsprojecten vanwege het aandeel in de totale mix van subsidies. Ook het aantal gesteunde bedrijven, kende een terugval in 2020.

Figuur 2 Evolutie waarde subsidie & aantal subsidies en bedrijven (2016-2022)

Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

In Tabel 4 staan zowel de gemiddelde, minimum- en maximumwaarden van de verstrekte opleidings- en adviessubsidies. Gemiddeld zijn de adviessubsidies groter dan de opleidingsubsidies.

Tabel 4 Waarde subsidies (2016 – 2022)

Jaar	Opleidingssubsidies			Adviessubsidies		
	Gemiddelde	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Minimum	Maximum
2016	€1.583	€35	€11.553	€2.658	€112	€26.158
2017	€1.632	€33	€13.650	€2.787	€158	€14.810
2018	€1.724	€35	€14.547	€2.830	€150	€14.964
2019	€1.818	€33	€14.663	€2.907	€100	€14.778
2020	€1.054	€20	€7.384	€1.796	€67	€7.449
2021	€1.169	€24	€7.080	€1.884	€104	€7.468
2022	€1.306	€21	€7.185	€2.006	€96	€7.356

Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

2.3.2 Karakteristieken van deelnemende kmo's

Tabel 5 presenteert bijkomende karakteristieken van de bedrijven die subsidies via de kmo-portefeuille hebben ontvangen. De tewerkstellingsdataset is afkomstig van de Rijksdienst van de Sociale Zekerheid (RSZ). Informatie over toegevoegde waarde en vaste activa is afkomstig van de jaarrekeningen, beschikbaar gesteld door de Nationale Bank van België (NBB). Deze informatie is niet beschikbaar voor ondernemingen, zoals zelfstandigen, die geen jaarrekening dienen neer te leggen. Zowel de RSZ als de NBB hebben gegevens tot en met 2021.

Ondernemingen ontvangen gemiddeld 5 à 6 subsidies per jaar, waarvoor gemiddeld €1.470 aan opleidingssubsidies wordt ontvangen en €2.410 aan adviessubsidies. Het gemiddelde bedrijf heeft 19 werknemers ingeschreven bij de RSZ (in termen van VTE) in dienst en bezitten € 1,08 miljoen aan kapitaal. Gemiddeld hebben deze bedrijven een arbeidsproductiviteit van €113.000 (gemiddeld productie per werknemer per jaar).

Tabel 5 Bedrijfskenmerken per jaar: gemiddeldes (2016 – 2022)

Jaar	# bedrijven	# subsidies	Opleiding	Advies	VTE	TW	TVA	AP
2016	1.677	5	€1.583	€2.658	19	€1.675.041	€965.818	108.930
2017	1.870	5	€1.632	€2.787	20	€1.740.090	€1.043.687	101.825
2018	2.431	6	€1.724	€2.830	19	€1.656.190	€1.037.519	102.698
2019	2.881	6	€1.818	€2.907	18	€1.579.229	€1.139.811	121.652
2020	1.617	5	€1.054	€1.796	17	€1.664.438	€1.080.654	118.626
2021	1.457	5	€1.169	€1.884	18	€1.818.071	€1.208.708	125.611
2022	1.361	5	€1.306	€2.006

Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023. Noot: VTE=Voltijds Equivalent Personeel, TW=Toegevoegde Waarde, TVA=Totale vaste activa, AP = Arbeidsproductiviteit (ratio van TW en VTE).

Tabel 6 toont extra statistieken voor het jaar 2016 om een dieper beeld te krijgen van de bedrijven die subsidies ontvingen. Gemiddeld krijgt een bedrijf respectievelijk €1.583 en €2.658 aan opleidings- en adviessubsidies. Echter, zit hier een grote spreiding in. Zo is het maximale opleidingssubsidiebedrag gelijk aan €11.553, terwijl een ander bedrijf slechts €35 ontvangt. Voor adviessubsidies zijn deze verschillen nog groter, zoals waar te nemen in Tabel 6.

Tabel 6 Bedrijfskenmerken voor het jaar 2016

	# subsidies	Opleiding	Advies	VTE	TW	TVA	AP
Gemiddelde	5	€1.583	€2.658	19	€1.675.041	€965.818	108.930
STD	5	€1.631	€2.849	26	€2.356.695	€1.791.078	220.535
Max	55	€11.553	€26.158	213	€19.827.000	€23.049.847	5.205.241
Min	2	€35	€112	0	€-2.816.000	€311	-557.265

Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023. Noot: VTE=Voltijds Equivalent Personeel, TW=Toegevoegde Waarde, TVA=Totale vaste activa, AP = Arbeidsproductiviteit (ratio van TW en VTE), STD=standaarddeviatie.

Tabel 7 onderscheidt vier verschillende soorten kmo's die steun hebben ontvangen:

11. Als eerste heb je **kmo's (in de vorm van een rechtspersoon) met werknemers**. Dit zijn bedrijven die werknemers in dienst hebben. Deze bedrijven leggen de jaarrekeningen neer bij de Nationale Bank van België en moeten elk kwartaal een Dimona-aangifte bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid.
12. Daarnaast zijn er **kmo's zonder werknemers**. Dit zijn bedrijven (in de vorm van een rechtspersoon), maar hebben geen RSZ-ingeschreven werknemers in dienst. Dit kunnen simpelweg micro-ondernemingen zijn of bedrijven die een boekhoudkundige relatie hebben met een kmo, bijvoorbeeld in de vorm van een holding.
13. Vervolgens heb je ook **zelfstandigen (ook wel eenmanszaken) met werknemers** die geen jaarrekening moeten neerleggen. Denk bijvoorbeeld aan een startende dakwerker, of een bedrijf gefocust op tuinonderhoud.
14. Als laatste heb je **zelfstandigen (ook wel eenmanszaken) zonder werknemers**. Deze kmo's hebben geen RSZ-ingeschreven werknemers in dienst. Een typisch voorbeeld voor dit type is een kapper/kapster of een psycholoog/psychologe.

Tabel 7 Aantal bedrijven dat subsidie ontving uit de kmo-portefeuille: 2016-2022

Jaar	Totaal	Kmo met werknemers	Kmo zonder werknemers	Zelfstandigen met werknemers	Zelfstandigen zonder werknemers
2016	47.272	23.065	6.925	2.387	14.895
2017	50.911	21.337	9.292	1.832	18.450
2018	59.033	23.697	10.779	2.205	22.352
2019	66.892	25.746	12.503	2.459	26.148
2020	54.513	20.787	10.017	1.907	21.802
2021	57.964	22.356	10.873	2.048	22.687
Totaal aantal bedrijven	212.051	69.262	41.892	12.172	125.054
Observaties (aantal subsidie-vertrekkingen)	610.523	257.086	90.596	25.970	236.871

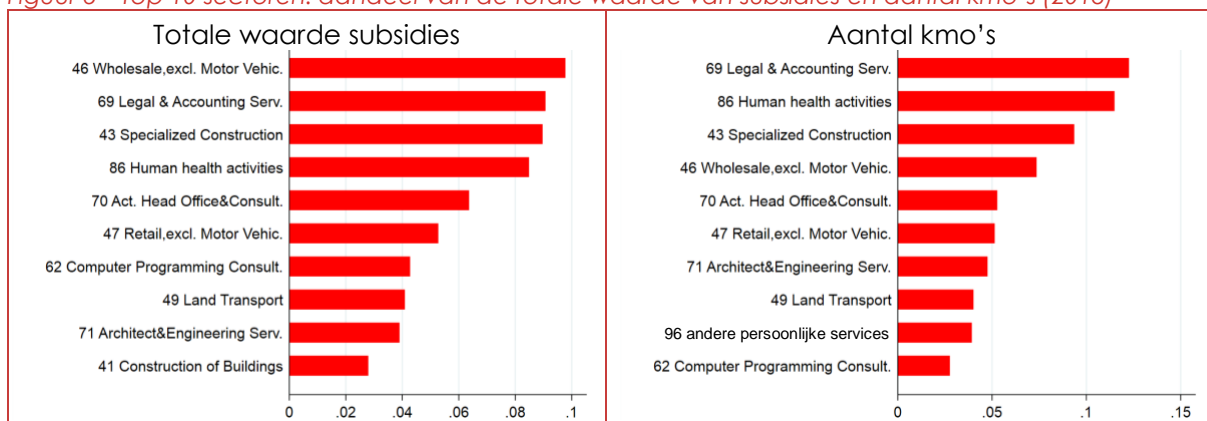
Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

2.3.3 Bereik van de kmo-portefeuille

Hieronder wordt verder inzicht geboden in de bedrijven die met het instrument bereikt werden in 2016. Hierin wordt een focus gelegd op de belangrijkste kenmerken van de bedrijven: sector (NACE Rev. 2)¹⁴, provincie, grootte en leeftijd.

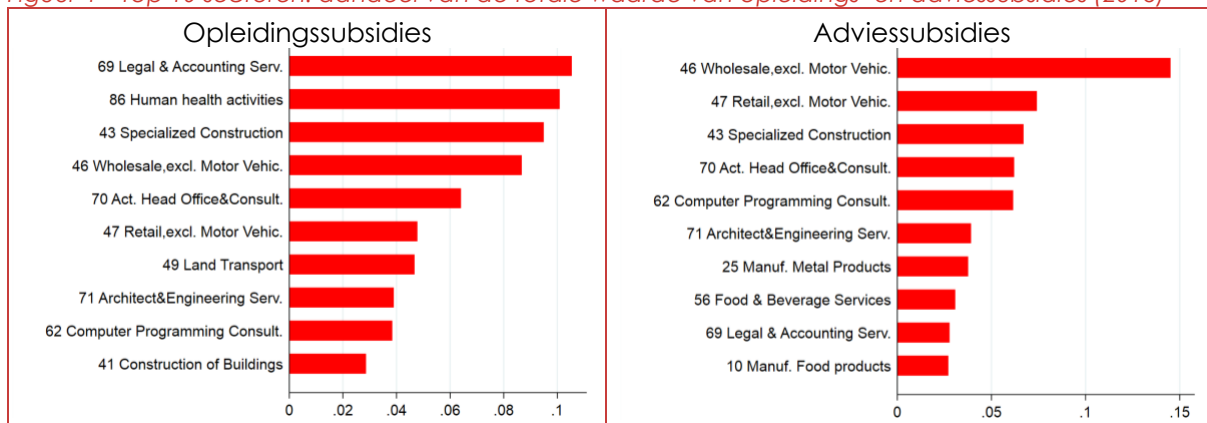
Figuur 3 toont de belangrijkste sectoren in termen van hun aandeel in de totale waarde van subsidies en het aantal kmo's. In Figuur 4 worden ook de totale waarden van adviessubsidies en opleidingssubsidies gepresenteerd. Adviessubsidies gaan vooral naar de sector 'Groothandel, met uitzondering van de handel in auto's en motorfietsen'. Opleidingssubsidies vloeien dan weer vooral naar de sector 'Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening', waarin overigens de meeste steunvragende kmo's operationeel zijn.

Figuur 3 Top 10 sectoren: aandeel van de totale waarde van subsidies en aantal kmo's (2016)

Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

Figuur 4 Top 10 sectoren: aandeel van de totale waarde van opleidings- en adviessubsidies (2016)

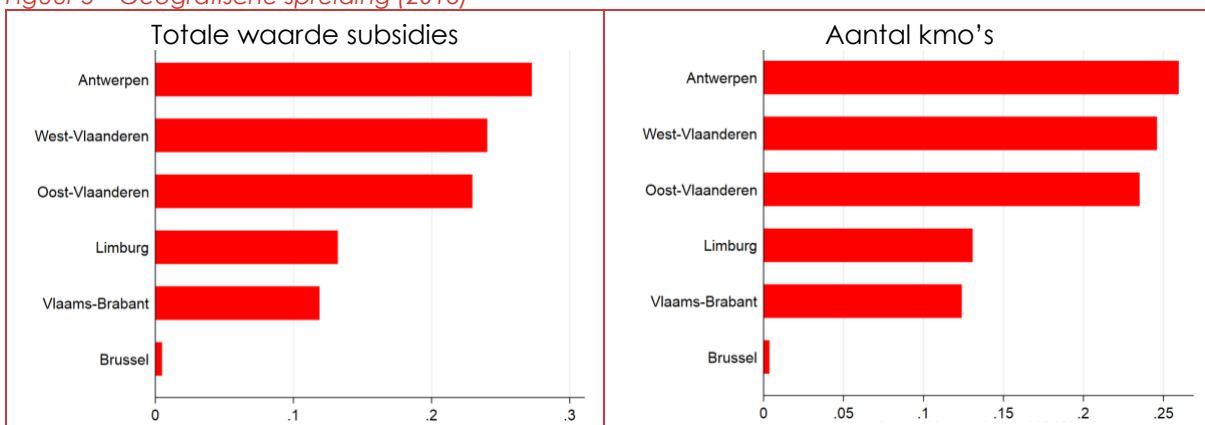

Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

Figuur 5 rangschikt de steunvragers met een vestiging in Vlaanderen, op basis van de ligging van hun maatschappelijke zetel, naar aandeel in ontvangen subsidies. Antwerpse kmo's ontvangen het grootste bedrag. Dit is niet verwonderlijk aangezien Antwerpse kmo's tevens het grootste aantal subsidies ontvangen. Bedrijven met een maatschappelijke zetel in Brussel, die een vestigingseenheid hebben in Vlaanderen krijgen het minst.

¹⁴ Zie Appendix Tabel A.1 voor een omschrijving van de NACE codes.

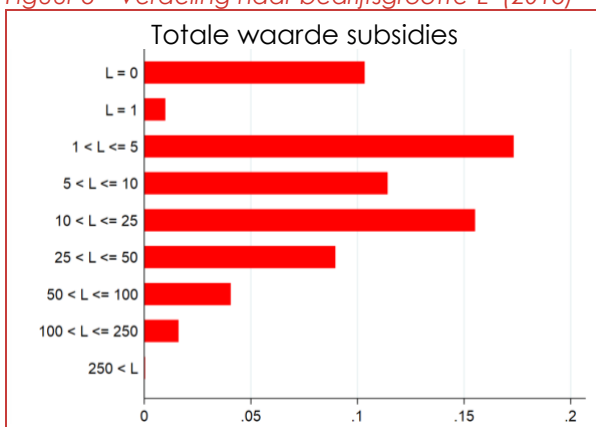
Figuur 5 Geografische spreiding (2016)

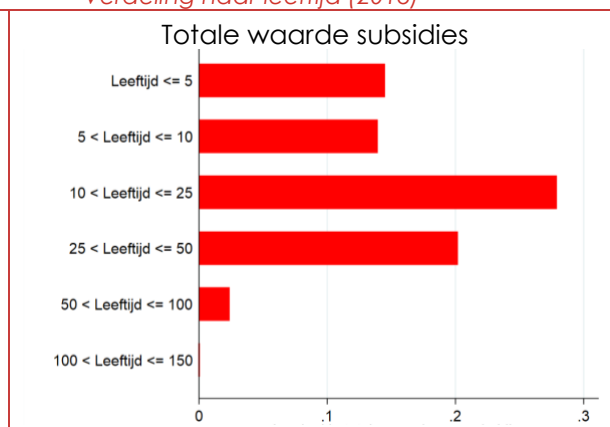
Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

Figuur 6 toont een verdere opsplitsing naar bedrijfsgrootte op basis van het aantal RSZ-werknemers en leeftijd. Het zijn vooral ondernemingen (zonder RSZ-werknemers) en bedrijven tussen 1-25 RSZ-werknemers die veel gebruiken maken van de kmo-portefeuille. De meeste subsidies (zowel advies- en opleidingssubsidies) gaan naar bedrijven die 1 tot 5 werknemers in dienst hebben. Op de tweede plaats staan kmo's met nul RSZ-werknemers, veelal zelfstandigen, maar deze groep ontvangt minder dan proportioneel subsidies. Wat betreft leeftijd zijn het de kmo's tussen de 10 en 25 jaar die het meeste subsidie ontvangen. Dit geldt zowel voor opleidings- als adviessubsidies. Jongere bedrijven vragen proportioneel meer adviessubsidies aan. Oudere bedrijven vragen doorgaans hogere bedragen aan. Dit komt omdat deze bedrijven doorgaans groter zijn en vervolgens dus de middelen hebben om deze subsidies aan te vragen (men dient 70-80% zelf te financieren).

Figuur 6 Verdeling naar bedrijfsgrootte'L' (2016)

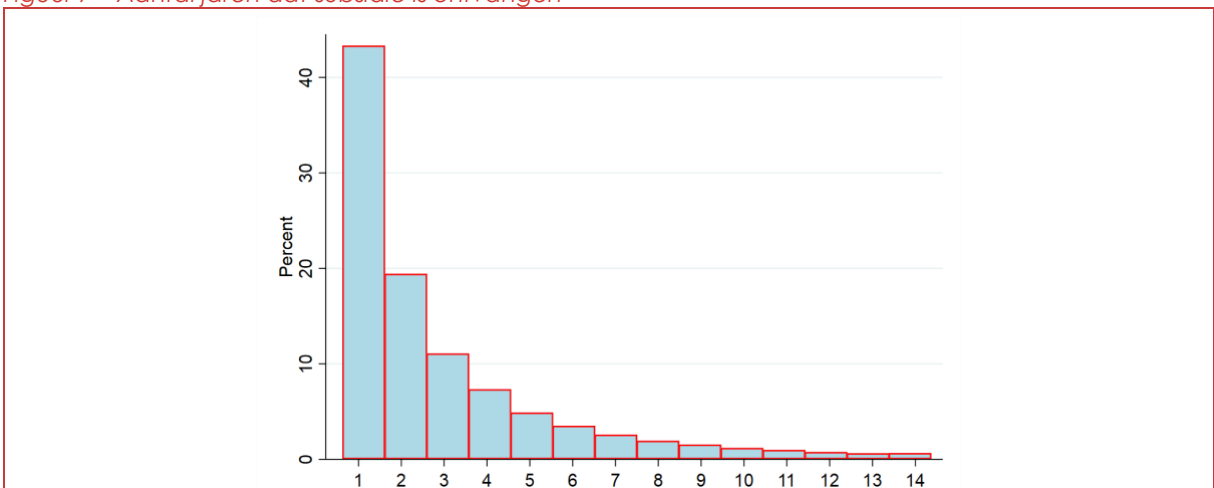
Verdeling naar leeftijd (2016)

Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

Zoals zichtbaar in Figuur 7 ontving ongeveer 43% van de bedrijven in de dataset die gebruikt wordt voor de evaluatieve analyses slechts in één jaar subsidie. Bedrijven kunnen meerdere subsidies binnen dat jaar hebben ontvangen, maar dit komt niet vaak voor. De overige 57% ontvingen meerdere jaren subsidies. Deze bedrijven zijn doorgaans groter en hebben de capaciteit en eigen middelen om meerdere opleidingen te laten volgen en dus subsidies aan te vragen.

Figuur 7 Aantal jaren dat subsidie is ontvangen

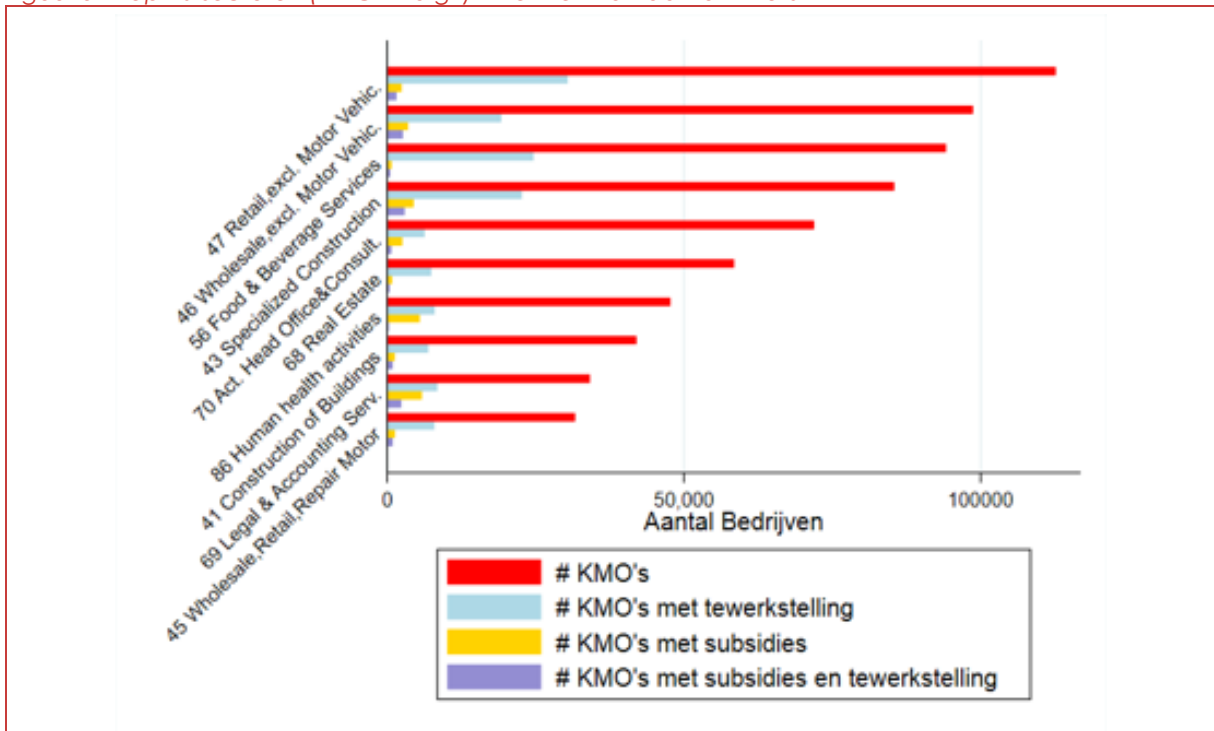

Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

Om het bereik van het instrument verder te duiden, bekijken we het totaal aantal kmo's per sector (2-digit NACE), het totaal aantal kmo's met RSZ-tewerkstelling en vergelijken we dit met het totaal aantal kmo's dat gebruik maakt van de subsidie, alsook met het totaal aantal kmo's met RSZ-tewerkstelling dat gebruik maakt van de subsidie. In Figuur 8 geven we de top 10 sectoren weer in termen van kmo's per sector. In de methodologische bijlage is een overzicht van alle sectoren bijgevoegd. Hierin zijn de aantallen kmo-portefeuille gebruikers en het relatieve percentage weergegeven.

In het algemeen zien we dat de subsidies in verhouding vloeien naar de sectoren met meer kmo's. Hierin zijn uitzonderingen te zien zoals bijvoorbeeld NACE-sector 56 (Horeca): dit is één van de sectoren met relatief veel kmo's in Vlaanderen, namelijk 8,6 procent van alle Vlaamse kmo's is actief in de Horeca. Maar slechts 1,5 procent van de subsidies van de kmo-portefeuille vloeit naar deze sector, dus een minder dan proportioneel percentage. Daarentegen huist NACE-sector 43, gespecialiseerde bouw, ruim 7,7 procent van alle kmo's, maar zij krijgen een proportioneel hoger aandeel van de subsidies, namelijk 9,3 procent.

Figuur 8 Top 10 sectoren (NACE 2 digit) in termen van aantal kmo's

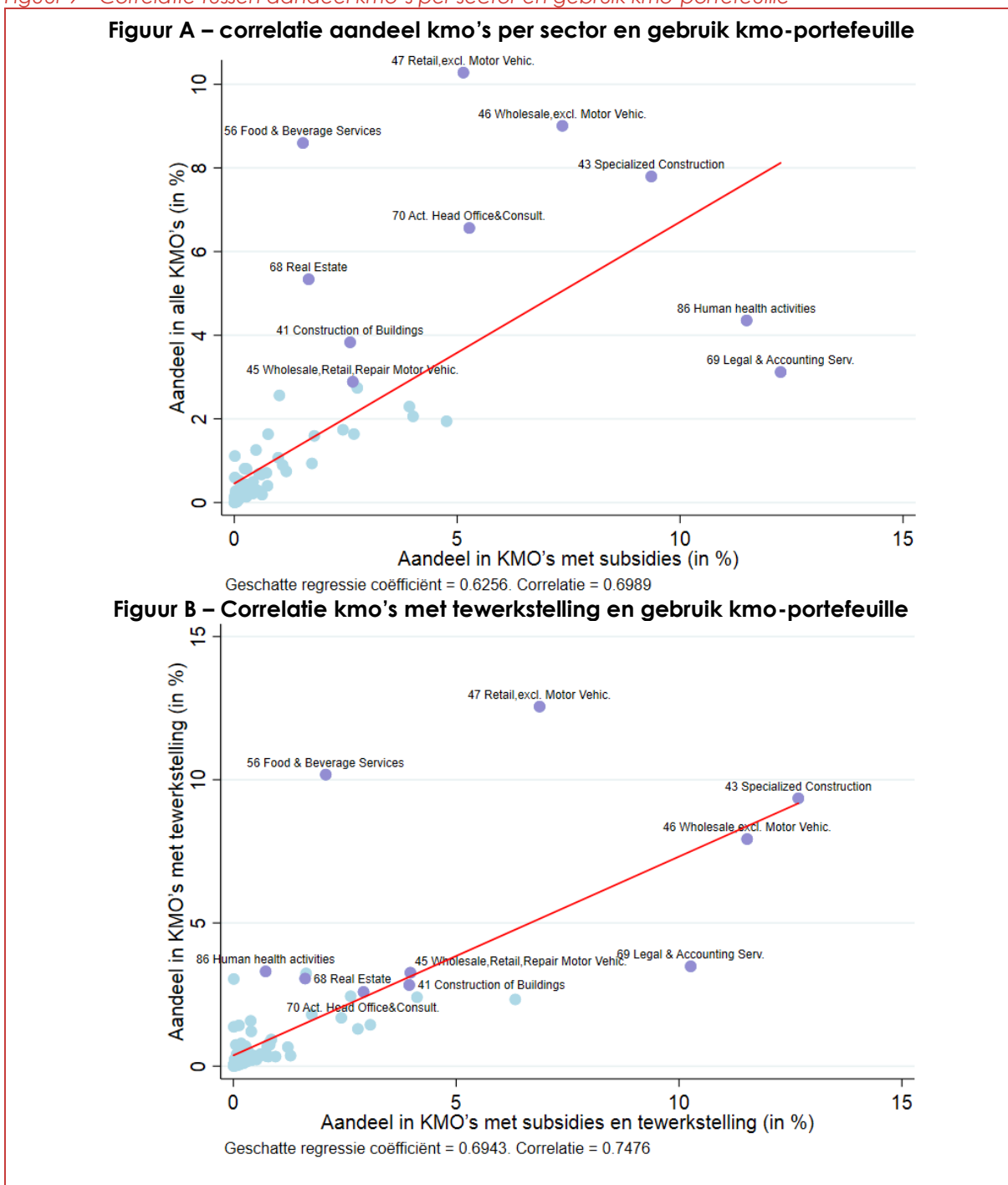
Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

Om op een meer systematische manier na te gaan in welke mate het subsidie-instrument wordt opgenomen in verhouding tot het aantal kmo's in een sector, bekijken we de correlatie tussen het aandeel kmo's in een sector en het aandeel kmo's dat gebruik maakt van de subsidie. In Figuur 9A wordt weergegeven dat er een correlatie is van circa 70 procent. Dit houdt in dat er een sterke samenhang is tussen het percentage kmo's in een sector en het percentage dat gebruik maakt van de subsidie: sectoren met een hoger aandeel kmo's vertonen over het algemeen ook een hoger aandeel van subsidiegebruik door kmo's, hoewel de samenhang niet perfect is.

De vaste lijn geeft een regressielijn weer die de correlatie weerspiegelt. Wanneer een sector zich boven de vaste lijn bevindt geeft dit aan dat er verhoudingsgewijs minder gebruik wordt gemaakt van de kmo-portefeuille binnen deze sector. Wanneer een sector zich onder deze lijn bevindt is het tegenovergestelde waar: verhoudingsgewijs meer bedrijven maken gebruik van de kmo-portefeuille. In de figuur is zichtbaar dat dit voor onder andere de sectoren Rechtskundige en boekhoudkundige dienstverlening (NACE 69) en de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening (NACE 86) het geval is.

Daarnaast is te zien in Figuur 9B, waarbij dezelfde oefening wordt gedaan enkel voor kmo's met RSZ-tewerkstelling, er een nog hogere correlatie zichtbaar, namelijk van 75 procent. Vooral voor kmo's met RSZ-tewerkstelling merken we verder op dat het opnemen van de subsidie doorgaans meer proportioneel is dan het aandeel kmo's met RSZ-tewerkstelling in de sector (nl. meer observaties onder een denkbeeldige 45-gradenlijn en een hogere regressie coëfficiënt).

Figuur 9 Correlatie tussen aandeel kmo's per sector en gebruik kmo-portefeuille

Technopolis B.V. & Joep Konings, 2023

2.3.4 Indicaties van "oneigenlijk" gebruik

De kmo-portefeuille is een breed instrument met een open ontwerp, hierdoor kunnen veel verschillende opleidingen en adviestrajecten worden ondersteund. In de loop der jaren zijn er verschillende indicaties geweest van ondernemingen waarvan de werkenden opleidingen hadden gevolgd die moeilijk te relateren zijn aan hun bedrijfsactiviteit. In het open ontwerp van de kmo-portefeuille is dit een lastig te definiëren kwestie, aangezien er geen inhoudelijke beoordeling per onderneming plaatsvindt over de mate waarin een opleiding of adviestraject

bij de ondernemingsactiviteit past. Deze aanpak past bij het hoge aantal aanvragen en het relatief beperkte subsidiebedrag en -percentage per gesteunde onderneming.

Het feit dat gesteunde opleidingen en adviestrajecten die niet goed zouden passen bij de bedrijfsactiviteiten is in Vlaanderen de voorbije jaren meermaals voorwerp geweest van publiek debat. Dit heeft ook aanleiding gegeven tot een aantal bijsturing aan de kmo-portefeuille (zie ook sectie 2.2.2)

Op verschillende momenten is hierover gesproken als "oneigenlijk gebruik". Uit een analyse van VLAIO is gebleken dat er, in 2019, 308 dossiers als oneigenlijk gebruik zijn aangestipt. Onze portfolioanalyse laat voor 2019 zien dat er 177.492 aanvragen zijn goedgekeurd; daarmee betreft het aandeel van deze 308 dossiers 0,17% van het gehele portfolio. Afgezien van het feit dat dit een beperkt aandeel betreft, is het ook feitelijk correcter om te spreken van "onwenselijk gebruik" aangezien de dossiers destijds binnen de wettelijke grenzen van het steuninstrument vielen.

Sinds 2020 zijn er aanpassingen geweest om de scope van opleidingen en adviestrajecten meer te richten op wenselijke onderwerpen. Hierbij zijn aanpassingen gemaakt om onwenselijke onderwerpen zoals *"shiatsu, reflexologie, mindfulness, diensten voor bachbloesemtheorie, sjamanisme, Jungiaanse psychoanalyse, subsidies voor levenscoaching, therapieën rond dierengedrag, kaartleggen en paardenhypnose"*, waarvan verwacht wordt dat deze niet bijdragen aan de doelstellingen van de kmo-portefeuille, niet meer te steunen.

3 Het functioneren en de impact van de kmo-portefeuille

3.1 Rationale en interventielogica van de kmo-portefeuille

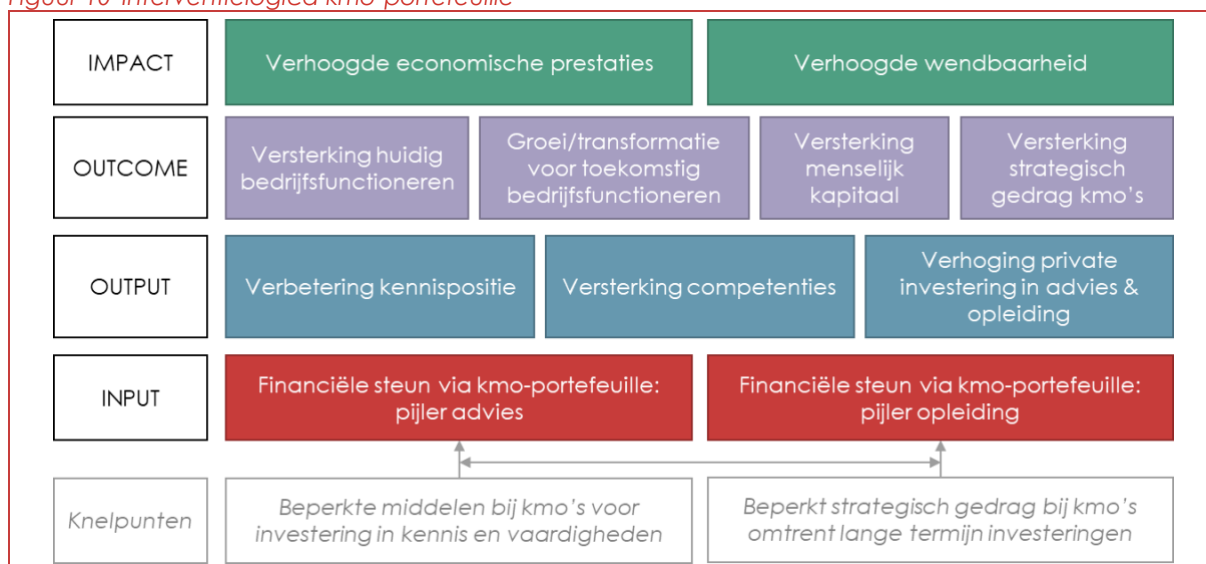
Zoals besproken in sectie 2.1 zijn de diensten die gesubsidieerd worden binnen de kmo-portefeuille gericht op “het verbeteren van het huidige of toekomstige bedrijfsfunctioneren van de onderneming” en hebben ze betrekking op de kernprocessen van de onderneming. Het doel van de regeling is het wegnemen van knelpunten die ondernemingen ervaren met betrekking tot beperkte financiële middelen voor investeringen in kennis en vaardigheden, alsook door een beperkt strategisch beleid met betrekking tot investeringen op de lange termijn.

Door het wegnemen van deze knelpunten kunnen kmo's hun werknemers meer ruimte geven voor het volgen van een opleiding en is het mogelijk om strategischer te werken door advies in te winnen. Hierdoor wordt de kennispositie binnen de kmo versterkt, worden competenties aangescherpt en worden er meer investeringen in advies en opleidingen gedaan. Hierbij is het instrument zo ingericht dat er van de kmo nog een significante investering wordt gevraagd (70-80% van het totale bedrag), waardoor er ook private investeringen aangewakkerd worden.

Deze inspanningen dienen op hun beurt weer bij te dragen aan een versterking van het bredere bedrijfsfunctioneren, een versterking van het menselijk kapitaal, en/of een robuustere groei of transformatie voor het toekomstige bedrijfsfunctioneren. Dit dient ook een positieve invloed te hebben op het strategische gedrag binnen de kmo.

Hierdoor worden de uiteindelijke impacts gerealiseerd: een verhoging van de economische prestaties en verhoogde wendbaarheid van kmo's in Vlaanderen. Deze interventielogica is grafisch weergegeven in Figuur 10.

Figuur 10 Interventielogica kmo-portefeuille

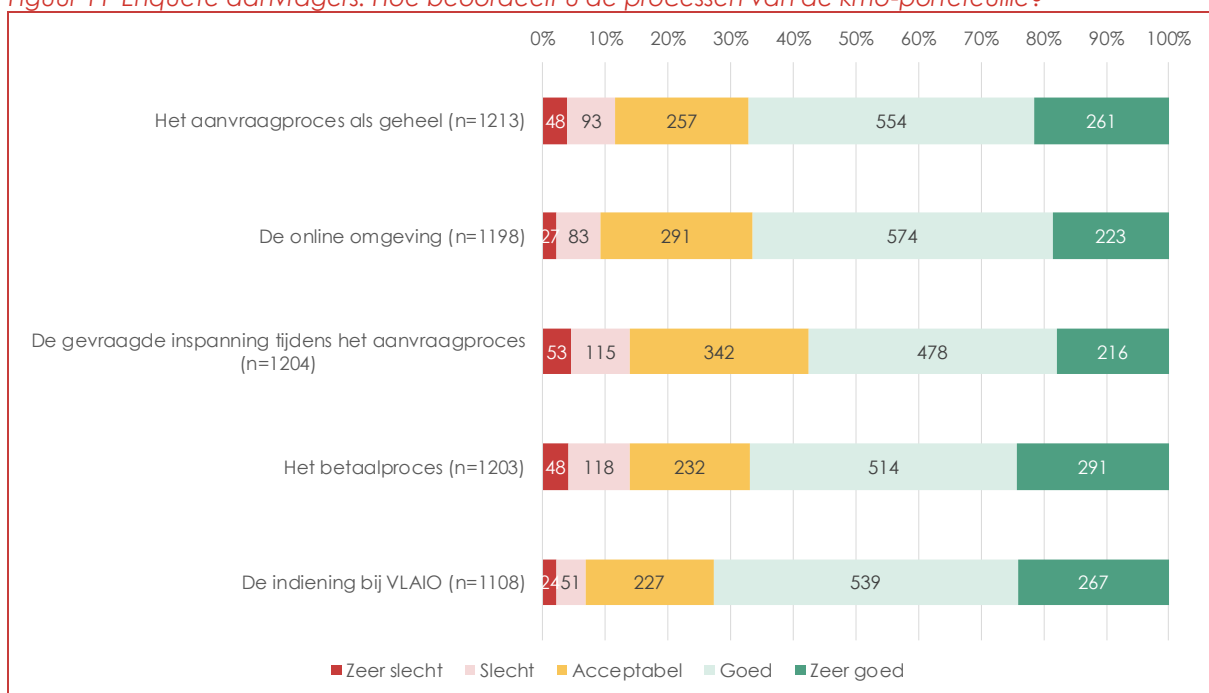
Technopolis B.V., 2023

3.2 Functioneren van de kmo-portefeuille

3.2.1 Het aanvraagproces

De bevindingen van de enquête tonen een globale tevredenheid over het instrument onder steunaanvragers (kmo's) en dienstverleners. Betreffende de kwaliteit zijn steunaanvragers en dienstverleners onder andere bevestigd over het aanvraagproces. Hierbij is uitgesplitst gevraagd naar verschillende facetten zoals het aanvraagproces als geheel, de online omgeving, de inspanning die vereist is, het digitaal betaalproces en de digitale indiening bij VLAIO. De opgehaalde resultaten hebben we visueel weergegeven in Figuur 11.

Figuur 11 Enquête aanvragers: Hoe beoordeelt u de processen van de kmo-portefeuille?

Technopolis B.V., 2023

Tabel 8 Dwarsdoorsnede aantallen respondenten over verschillende elementen aanvraagproces.

	Negatief		Gemengd	Positief	
	Enkel 'Zeer slecht'*	Enkel 'Zeer Slecht' of 'Slecht'	Aantal respondenten dat gemengd antwoord over de verschillende onderdelen	Enkel 'Goed' of 'Zeer goed'	Enkel 'Zeer goed'*
Beoordeling aanvraagproces	16	41	669	503	139

*Noot: de categorieën 'Enkel zeer slecht' en 'Enkel zeer goed' betreffen een verdere uitsplitsing van respectievelijk de categorieën 'Aantal enkel zeer slecht of slecht' en 'Aantal enkel goed of zeer goed'.

Opvallend is de positieve houding die heerst onder de aanvragende kmo's ten opzichte van het aanvraagproces. Een aanzienlijk deel van de respondenten heeft elk van de genoemde categorieën beoordeeld met 'goed' of 'zeer goed' in de enquête. Ondernemers geven ook in interviews aan redelijk tevreden te zijn met het aanvraagproces. In interviews wordt het proces door de meeste ondernemers als "vlot", "gemakkelijk" en "duidelijk" omschreven. De administratieve lasten worden als laag beschouwd door geïnterviewde ondernemers.

Daartegenover staat een klein deel van de respondenten dat volledig negatief is tegenover het aanvraagproces. In Tabel 8 is weergegeven dat er 16 respondenten zijn die alle onderdelen van het aanvraagproces als 'Zeer slecht' hebben beoordeeld (circa 1,31%) en dat er 41 respondenten zijn die alle elementen als 'Zeer slecht' of 'Slecht' hebben beoordeeld (circa 3,3%). Aan de andere kant zijn er juist 503 respondenten die alle elementen als 'Zeer goed' of 'Goed' hebben beoordeeld (circa 41,5%). Dit benadrukt de algehele positieve houding ten aanzien van het aanvraagproces.

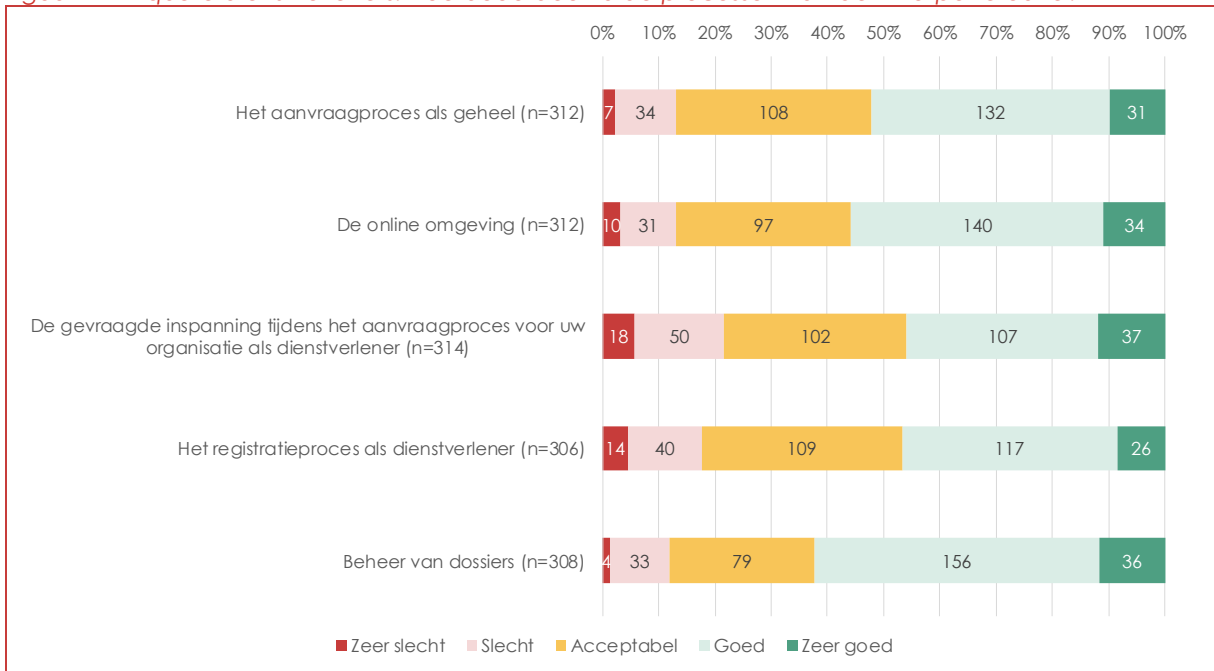
Aanvragers zijn het minst positief over de gevraagde inspanning tijdens het aanvraagproces. Dit komt overeen met inzichten vanuit de interviews. Aanvragers geven aan dat het aanvraagproces (achteraf gezien) transparant en eenvoudig is, maar dat wanneer de kmo-portefeuille voor de eerste keer aangevraagd wordt het aanvraagproces niet geheel voor zich spreekt waardoor er een tijdsinvestering nodig is om deze te doorgronden. Hierbij wordt wel vermeld dat de benodigde tijdsinvestering bij een volgende aanvraag sterk afneemt, omdat men bekend is met de procedure.

De gevoerde interviews laten ook zien dat voor sommige ondernemers die het instrument voor de eerst keer gebruiken het aanvraagproces minder duidelijk is. Dit beeld wordt ook onderschreven door dienstverleners, die in gesprekken aangeven dat voor hen de grootste administratieve lasten liggen bij ondernemers die voor het eerste gebruik maken van het instrument. Ook blijkt de eis dat een steunaanvraag uiterlijk 14 dagen na de aanvang van de opleiding of adviestraject moet worden gedaan een bron voor foute aanvragen, evenals dat het niet altijd duidelijk is voor de kmo's welke kosten van de opleiding of het advies subsidiabel zijn. Zo worden bij de opleidings- of advieskosten vaak de btw-kosten meegenomen in de aanvraag voor de kmo-portefeuille terwijl btw-kosten niet gesubsidieerd worden.

Tussen verschillende groepen respondenten zijn er een aantal significante verschillen waarneembaar. Degenen die steun voor advies hebben ontvangen, tonen doorgaans een positievere houding ten opzichte van het aanvraagproces als geheel, de online omgeving en de inspanning die vereist is gedurende het aanvraagproces in vergelijking met aanvragers die steun voor een opleiding hebben gevraagd. Daarnaast blijkt dat bedrijven met personeel een ietwat positievere perceptie hebben van de online omgeving dan diegene zonder personeel. Kleine ondernemingen geven een positievere beoordeling van het aanvraagproces als geheel, terwijl middelgrote ondernemingen iets positiever zijn over de inspanning die dit proces vereist. Een totaaloverzicht van de uitkomsten van de statische testen tussen respondentengroepen is te vinden in de methodologische bijlagen achter in dit rapport.

Ook dienstverleners zijn gevraagd naar hun beoordeling van het aanvraagproces (Figuur 12 en Tabel 9). Hun beoordeling van het proces is kritischer dan die van de steunaanvragers, maar toch blijft deze in brede zin positief. Meer dan 25% van de ondervraagden beoordeelt alle vragen als 'goed' of 'zeer goed'. Daarentegen staat iets meer dan 20% van de dienstverleners minder positief tegenover de gevraagde inspanning tijdens het aanvraagproces (zie Figuur). Daarbij blijkt dat met name het registratieproces als dienstverlener minder goed beoordeeld wordt.

Figuur 12 Enquête dienstverleners: Hoe beoordeelt u de processen van de kmo-portefeuille?

Technopolis B.V., 2023

Tabel 9 Dwarsdoorsnede dienstverleners over verschillende elementen aanvraagproces.

	Negatief		Gemengd	Positief	
	Aantal enkel 'Zeer slecht'*	Aantal enkel 'Zeer Slecht' of 'Slecht'	Respondenten dat gemengd antwoord over de verschillende onderdelen	Aantal enkel 'Goed' of 'Zeer goed'	Aantal enkel 'Zeer goed'*
Beoordeling aanvraagproces dienstverleners	1	9	221	84	17

*Noot: de categorieën 'Enkel zeer slecht' en 'Enkel zeer goed' betreffen een verdere uitsplitsing van respectievelijk de categorieën 'Aantal enkel zeer slecht of slecht' en 'Aantal enkel goed of zeer goed'

Voor dienstverleners liggen de administratieve lasten hoger dan voor ondernemers; zij hebben niet alleen een dienstverlenende functie, maar zijn in feite ook deels uitvoerders van het instrument vanwege hun rol in de beoordeling van de aanvraag. De administratieve lasten zitten in het nakijken van aanvragen om te zorgen dat deze volledig en correct zijn, en daarna via een geautomatiseerd systeem, de ondernemer op de hoogte stellen dat hun opleiding of advies door kan gaan met steun van de kmo-portefeuille. In interviews geven dienstverleners aan dat hoewel veel van het aanvraagproces geautomatiseerd is (zie sectie 2.2 voor de beschrijving van de werking van de kmo-portefeuille) het systeem nog altijd een aanzienlijke inzet van de dienstverleners vraagt. Om dit iets te duiden, geeft één dienstverlener, voor wie 99% van hun dienstverlening via de kmo-portefeuille komt, aan dat in totaal 1VTE aan tijd per maand in de uitvoering van het instrument zit.

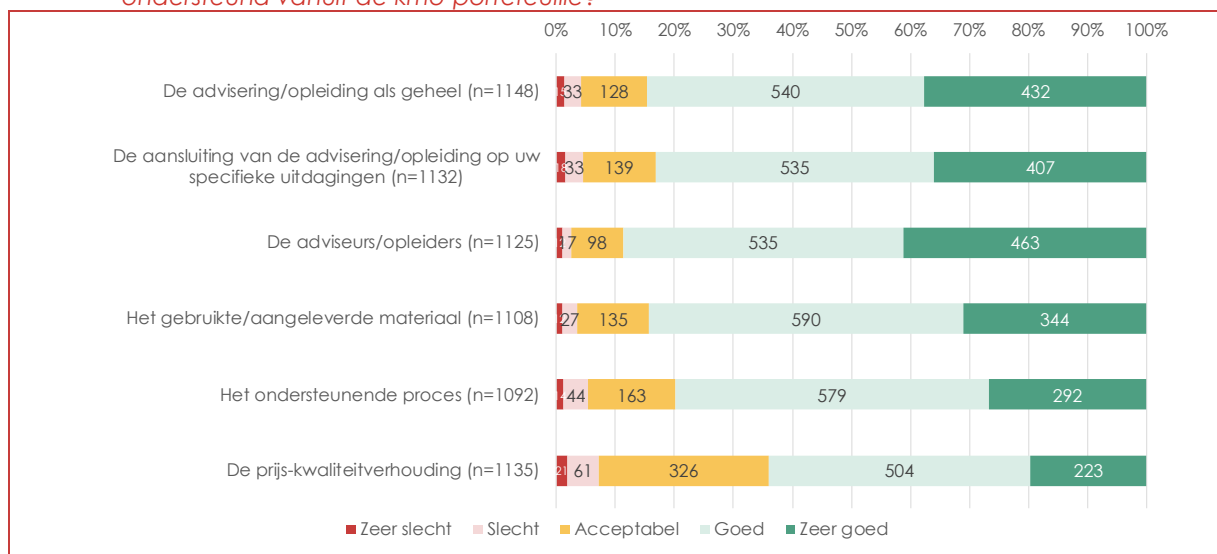
Dienstverleners geven verder aan dat de werklast lijkt te groeien in de afgelopen jaren. Er wordt begrip uitgesproken voor het feit dat VLAIO inzicht wenst in de uitgaven voor het instrument, maar de lasten lopen op en volgens de dienstverleners zijn de kosten voor de uitvoering in de praktijk verplaatst van VLAIO naar de dienstverleners.

Voor dienstverleners worden de administratieve lasten onmiddellijk hoger zodra er een fout zit in de aanvraag van de kmo's. Zij moeten dan in contact gaan met ondernemers om de fout recht te zetten. Dienstverleners geven aan dat bij dit soort opvolgprocessen ondernemers vaak met onbegrip of verwarring reageren; vereisten rondom bijvoorbeeld de termijn van 14 dagen zijn niet altijd duidelijk. Ondernemers lijken eerder frustraties af te reageren op dienstverleners dan op VLAIO omdat deze in direct contact staan met de ondernemer omtrent het aanvraagproces en het gebruik van het instrument. Dit kan soms tot relatieschade leiden voor dienstverleners.

3.2.2 Kwaliteit van de opleidingen en het advies

Wanneer er gevraagd wordt naar de kwaliteit van de gevolgde opleidingen of het ontvangen advies zijn de aanvragers overwegend positief, zie Figuur 13. Bij de meeste onderdelen van de kwaliteit van de dienstverlening beoordeelt meer dan 80% van de respondenten deze als 'goed' of 'zeer goed', 137 respondenten beoordelen zelfs alle elementen als 'Zeer goed' (Tabel 10). Over de prijs-kwaliteit verhouding is men relatief minder positief. Deze wordt door circa 65% van de respondenten als 'goed' of 'zeer goed' beoordeeld. Uit de interviews blijkt dat verschillende aanvragers het idee hebben dat de prijzen van opleidingen zijn gestegen door de kmo-portefeuille. De verwachting is dat dienstverleners rekening houden met een hoger bestedingsbudget bij kmo's vanwege de beschikbare subsidie.

Figuur 13 Enquête aanvragers: Hoe beoordeelt u de kwaliteit van de advisering/opleiding zoals ondersteund vanuit de kmo-portefeuille?

Technopolis B.V., 2023

Tabel 10 Dwarsdoorsnede respondenten over verschillende elementen kwaliteit.

	Negatief		Gemengd	Positief	
	Aantal enkel 'Zeer slecht'*	Aantal enkel 'Zeer Slecht' of 'Slecht'	Respondenten die gemengd antwoorden over de verschillende onderdelen	Aantal enkel 'Goed' of 'Zeer goed'	Aantal enkel 'Zeer goed'*
Beoordeling kwaliteit	9	18	523	594	137

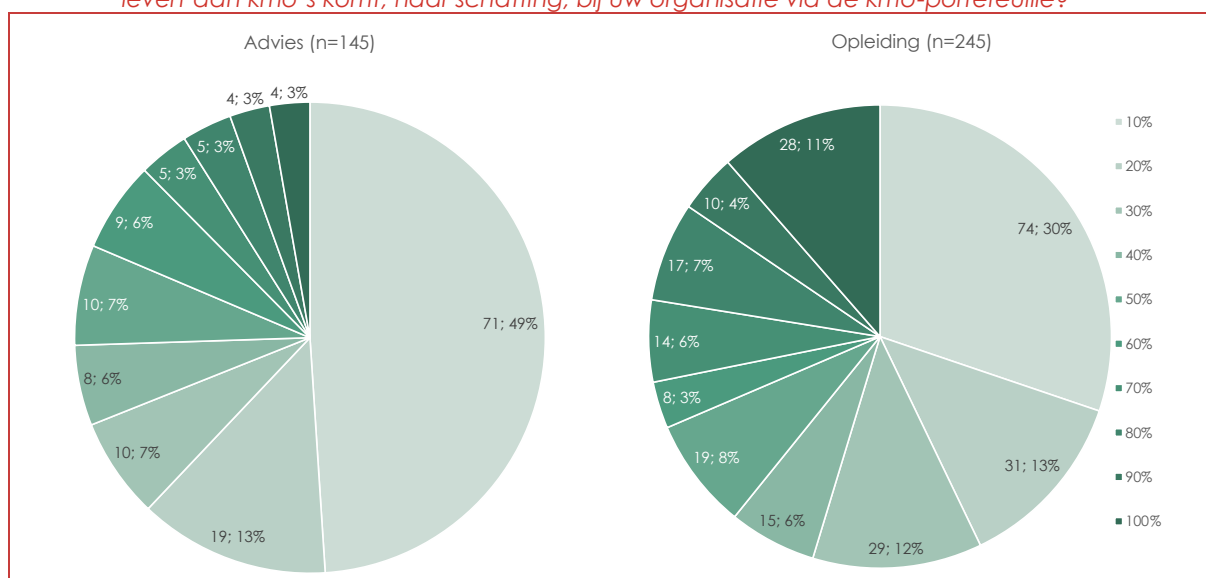
*Noot: de categorieën 'Enkel zeer slecht' en 'Enkel zeer goed' betreffen een verdere uitsplitsing van respectievelijk de categorieën 'Aantal enkel zeer slecht of slecht' en 'Aantal enkel goed of zeer goed'.

3.2.3 Aanbod dienstverleners en terugkerende klanten

Dienstverleners zijn gevraagd naar het percentage van de opleidingen/adviesgeving dat zij aanbieden waarbij gebruik gemaakt kan worden van de kmo-portefeuille. Hieruit komt naar voren dat een groot deel van de dienstverleners minder dan 10% van hun klandizie uit klanten haalt die gebruik maken van de kmo-portefeuille. Daartegenover is een relatief groot deel van de dienstverleners bijna volledig afhankelijk van klandizie uit de kmo-portefeuille (d.w.z. meer dan 80% van hun omzet komt uit diensten gesteund door de kmo-portefeuille). Deze afhankelijkheid is relatief groter binnen de populatie dienstverleners die opleidingen aanbiedt (binnen deze groep is dit circa 22% van de dienstverleners) in vergelijking met dienstverleners die adviesdiensten aanbieden (daar is dit 9%).

Twee aspecten zijn opvallend. Over het algemeen lijkt het erop dat het optimaal is als 30% tot 70% van de diensten door de kmo-portefeuille worden ondersteund. Als dit percentage lager is, kan dit leiden tot verlies aan efficiëntie door administratieve lasten en het proces om als dienstverlener geregistreerd te worden. Als het percentage echter hoger is dan 70%, ontstaat er een te sterke afhankelijkheid van het instrument. Ongeveer een kwart van de dienstverleners bevindt zich binnen deze bandbreedte.

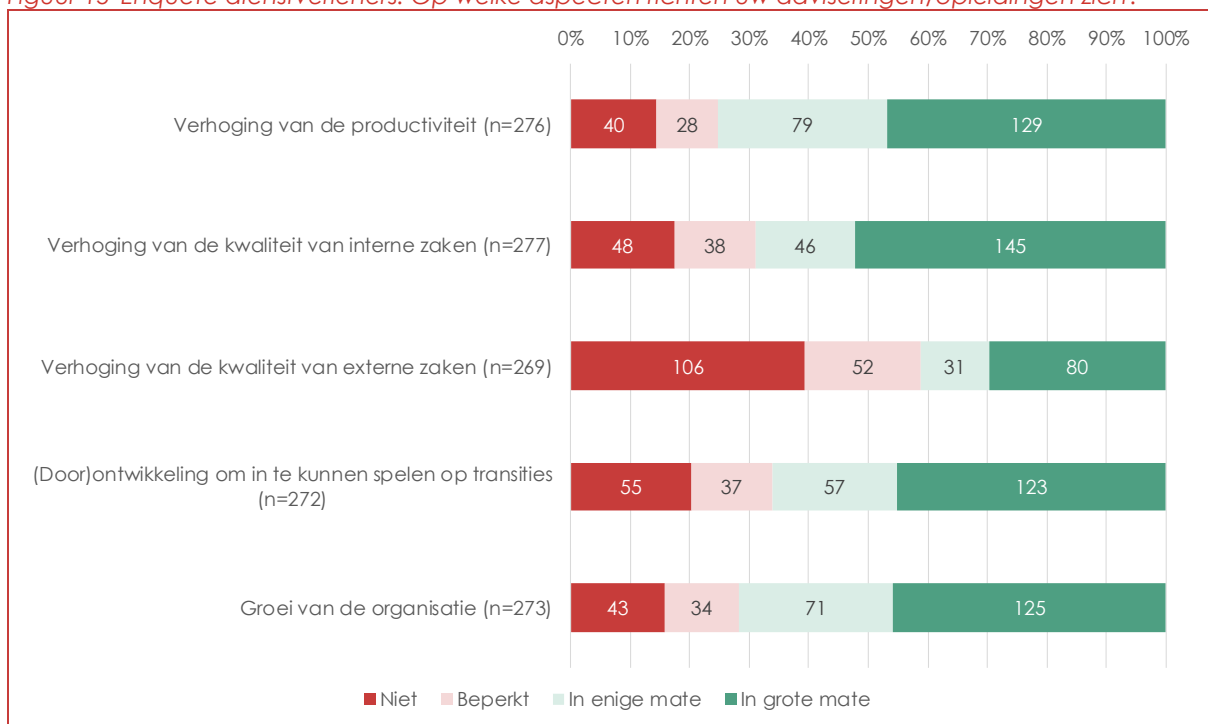
Figuur 14 Enquête dienstverleners: Welk aandeel van de adviseringen/opleidingen die uw organisatie levert aan kmo's komt, naar schatting, bij uw organisatie via de kmo-portefeuille?

Technopolis B.V., 2023

Wanneer we het aanbod van verschillende soorten advies en opleidingen bestuderen, valt op dat er een breed scala aan diensten beschikbaar is. Gevraagd naar de focus van de aangeboden opleidingen en/of adviesdiensten, blijkt dat deze hoofdzakelijk gericht zijn op het verhogen van de productiviteit, het stimuleren van organisatorische groei, het verbeteren van interne processen en het inspelen op veranderingen (zie Figuur 15). De verbetering van externe aspecten (marketing, acquisitie, etc.) blijft enigszins achter. Ongeveer 40% van de dienstverleners geeft aan dat zij in 'zekere mate' of in 'grote mate' diensten aanbieden die hierop betrekking hebben. Daartegenover staan enkele dienstverleners die aangeven dat hun advisering/opleiding bij geen van de categorieën te plaatsen is of slechts in beperkte mate (2,7%).

Figuur 15 Enquête dienstverleners: Op welke aspecten richten uw adviseringen/opleidingen zich?

Technopolis B.V., 2023

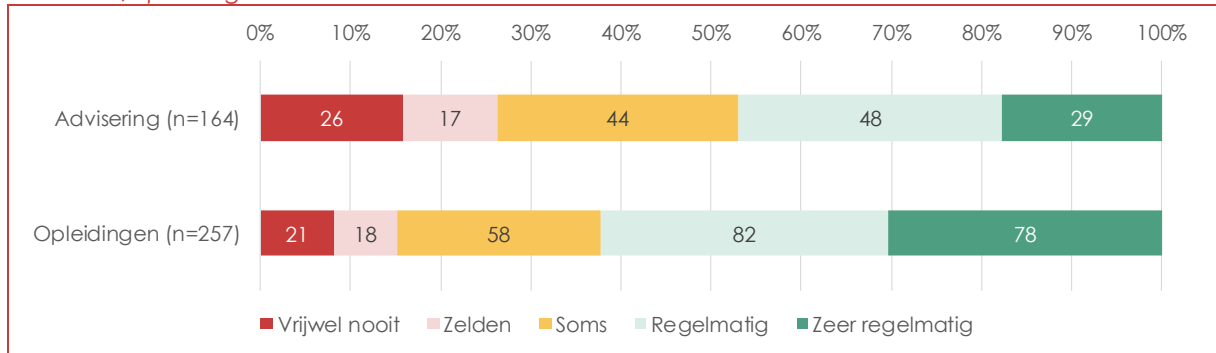
Tabel 11 Dwarsdoorsnede dienstverleners over focus dienstverlening.

	Negatief		Gemengd	Positief	
	Aantal enkel 'Niet'*	Aantal enkel 'Beperkt' of 'Niet'		Aantal enkel 'In enige mate' of 'In grote mate'	Aantal enkel 'In grote mate'*
Beoordeling aspecten dienstverlening	4	10	219	48	14

*Noot: de categorieën 'Enkel niet' en 'Enkel in grote' betreffen een verdere uitsplitsing van respectievelijk de categorieën 'Enkel niet of beperkt' en 'Enkel in enige mate of in grote mate'.

De mate van algehele tevredenheid met betrekking tot het instrument en de aangeboden diensten komt tot uiting in het aantal klanten dat herhaaldelijk terugkeert bij de dienstverleners (Figuur 16). In het geval van opleidingen komt ongeveer 60% van de aanvragers regelmatig terug, waarvan 30% zeer frequent. Bij advisering ligt dit percentage iets lager met 45%, waarvan 15% zeer regelmatig. Deze tendens kan deels worden toegeschreven aan de ervaren kwaliteit van de geboden diensten. Bij het overige deel speelt mee, zo blijkt uit de interviews, dat sommige herhalende aanvragen voortkomen uit standaardinvesteringen die bedrijven doen in specifieke opleidingen of advisering.

Figuur 16 Enquête dienstverleners: Hoe vaak komt het voor dat kmo's, na gebruik van uw adviseringen/opleidingen via de kmo-portefeuille, opnieuw terugkomen met nieuwe advies-/opleidingsverzoeken?

Technopolis B.V., 2023

3.3 Effectiviteit van de kmo-portefeuille

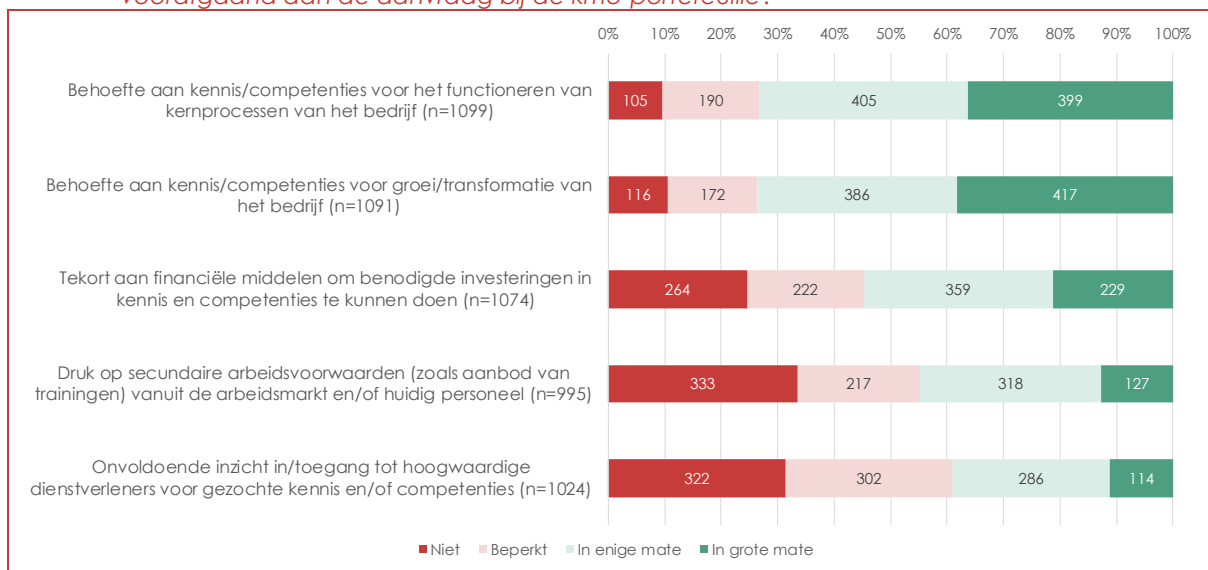
3.3.1 Uitdagingen

In de enquête zijn aanvragers gevraagd naar de uitdagingen die zij kenden op het terrein van bedrijfsontwikkeling voorafgaand aan de aanvraag bij de kmo-portefeuille. Oftewel: wat was de reden voor de aanvraag bij de kmo-portefeuille? Hieruit komt naar voren dat voornamelijk de behoefte aan kennis en competenties voor het bedrijf en/of groei en transformatie van het bedrijf als uitdaging werden gezien. Dit sluit goed aan bij de doelstellingen van het instrument. Een tekort aan financiële middelen is voor iets meer dan de helft van de aanvragers een uitdaging. Druk op secundaire arbeidsvoorwaarden (zoals het aanbod van training) en onvoldoende inzicht tot kwalitatief hoogwaardige dienstverleners worden in mindere mate, maar toch nog voor ongeveer 40% van de aanvragers, als uitdaging gezien.

Uit de gesprekken met ondernemers blijkt dat de redenen voor gebruik variëren. Gesproken ondernemers geven aan opleidingen of advies te volgen om nieuwe competenties aan te leren, of om bij te blijven in hun vakgebied, zodat hun onderneming kan blijven bestaan, om aan bepaalde beroepsspecifieke eisen te kunnen voldoen, of om te werken aan strategische groei of transformatie in het bedrijf.

Wanneer er tussen groepen vergeleken wordt, blijkt dat, ten opzichte van zelfstandigen, bedrijven vaker de druk op secundaire arbeidsvoorwaarden ervaren en relatief vaker minder goed zicht hebben op hoogwaardige dienstverleners. Daartegenover staat dat zelfstandigen juist een sterkere behoefte hebben aan kennis/competenties voor kernprocessen en dat zij meer druk voelen op de financiële middelen.

Figuur 17 Enquête aanvragers: Welke van de volgende uitdagingen kende uw organisatie voorafgaand aan de aanvraag bij de kmo-portefeuille?

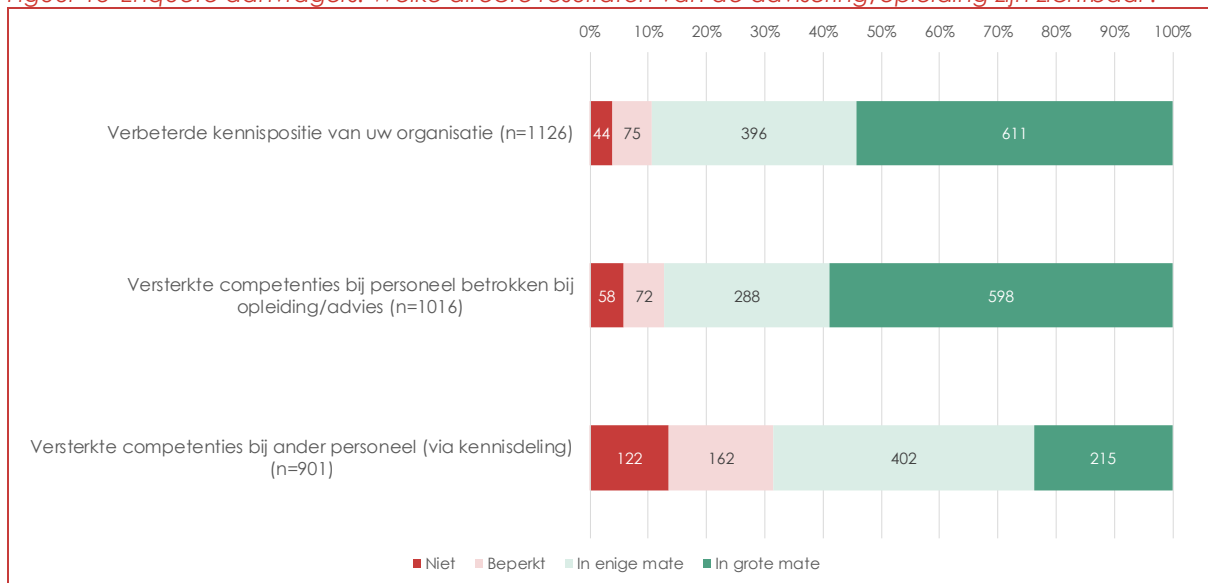

Technopolis B.V., 2023

3.3.2 Outputs

Het overgrote deel van de aanvragers geeft aan dat de opleiding/advies heeft bijgedragen aan een verbeterde kennispositie van de organisatie en/of versterkte competenties bij personeel betrokken bij het opleidings- /adviestraject. In iets mindere mate is dit het geval bij de versterking van competenties bij ander personeel via kennisdeling. Zie ook Figuur 18. Hierbij komt naar voren dat disseminatie van kennis binnen de organisatie soms moeizamer verloopt en een tijdsinvestering kost. Deze inzichten bevestigen de voornaamste outputs uit de opgestelde interventielogica zoals weergegeven in sectie 3.1. Door aanvragers wordt ook ervaren dat de kmo-portefeuille bijdraagt aan sterkere competenties en verbeterde kennispositie.

Figuur 18 Enquête aanvragers: Welke directe resultaten van de advisering/opleiding zijn zichtbaar?

Technopolis B.V., 2023

Tabel 12 Dwarsdoorsnede aantal respondenten over verschillende elementen resultaat.

	Negatief		Gemengd	Positief	
	Enkel 'Niet'*	Enkel 'Niet' of 'Beperkt'		Aantal respondenten dat gemengd antwoord over de verschillende onderdelen	Enkel 'In enige mate' of 'In grote mate'
Beoordeling resultaten	23	62	499	565	170

*Noot: de categorieën 'Enkel niet' en 'Enkel in grote' betreffen een verdere uitsplitsing van respectievelijk de categorieën 'Enkel niet of beperkt' en 'Enkel in enige mate of in grote mate'.

De outputs, of wel, directe uitkomsten van het gebruik van de kmo-portefeuille zijn ook via interviews met zowel ondernemers als dienstverleners onderzocht. Ondernemers geven in de gevoerde gesprekken veelal aan via het instrument opleidingen (en in mindere mate, advies) te hebben gevolgd en hebben daarmee hun competenties en kennis als onderneming weten te versterken. Ondernemers beschouwen de opleiding en het advies dat ze ingekocht hebben als nuttig en relevant voor hun bedrijfsvoering. Dit lijkt veel te maken te hebben met het feit dat ondernemers zelf nog altijd de meerderheid van de opleiding of het advies zelf bekostigen (70% tot 80%); de keuze voor een opleiding wordt daarmee vaak goed overwogen en naar behoefte van de onderneming gekozen.

In de dwarsdoorsnede in Tabel 12 is te zien dat er 23 respondenten zijn (2%) die geen effect hebben ervaren over de verschillende categorieën. Een iets groter deel geeft aan geen of slechts een beperkt resultaat te zien (62 respondenten, 5,5%). Daartegenover zijn er 170 respondenten (15%) die aangeven over elk van de categorieën 'in grote mate' resultaten te zien. Meer dan de helft respondenten geeft aan 'in grote mate' of 'in enige mate' resultaten te zien over alle categorieën.

Interviews met ondernemers laten ook zien dat, ondanks dat het steunpercentage op slechts 20-30% ligt, ondernemers de financiering als een "steun in de rug" zien en dit waarderen. Verschillende ondernemers en dienstverleners geven ook aan dat dit deel financiering vanuit de overheid het verschil kan maken in hun keuze om net iets meer te investeren in opleiding en advies. Zo draagt de kmo-portefeuille bijvoorbeeld bij aan de keuzes om niet één of twee maar drie werknemers op een opleiding te sturen, of om een ondernemer die twijfelt over het volgen van een opleiding over te halen om het toch te doen.

Naast dit soort directe uitkomsten bij ondernemers observeren we ook andere effecten van de kmo-portefeuille. Gesprekspartners geven aan dat als ondernemers eenmaal gebruik hebben gemaakt van de kmo-portefeuille ze de weg beter weten te vinden naar ander overheidsinstrumentarium.

3.3.3 Outcomes

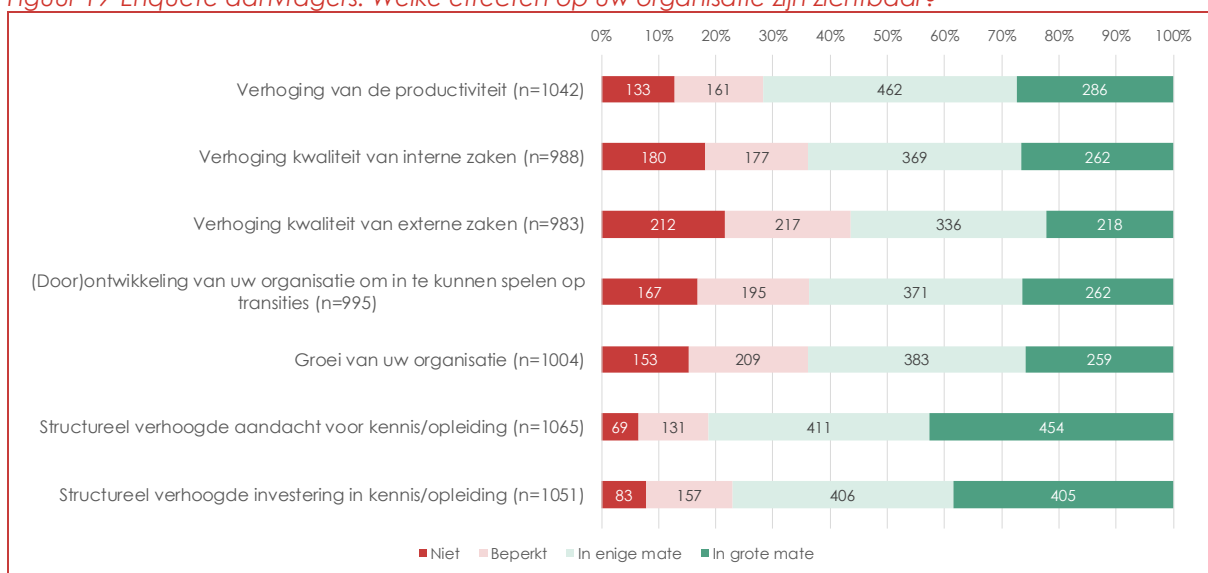
Wanneer er doorgevraagd wordt naar de *outcomes* van de opleiding of het advies op de organisatie komt er een iets meer divers beeld naar voren, zie Figuur 19 en Tabel 13. Dit is verklaarbaar omdat de opleiding of het advies niet altijd relevant is voor alle vormen van *outcomes*:

- Voor de versterking menselijk kapitaal geeft circa 70% aan dat het aanvragen van de kmo-portefeuille tot een verhoging van de productiviteit heeft geleid.
- Voor een versterking van het huidige bedrijfsfunctioneren wordt door meer dan 50% van de ondervraagden aangegeven dat de kwaliteit van interne of externe zaken is verbeterd. Wanneer er tussen groepen wordt vergeleken is te zien dat de verbetering van de kwaliteit van interne en externe zaken hoger wordt beoordeeld door aanvragers die advies hebben ontvangen ten opzichte van kmo's die een opleiding hebben gevolgd.

- Voor de groei/transformatie van de organisatie voor de versterking van toekomstig bedrijfsfunctioneren zien we soortgelijke resultaten, waarbij meer dan 60% positief is.
- De laatste outcome, versterking strategisch gedrag, is wel voor alle gevolgde opleidingen/adviestrajecten relevant. Hiervoor zien we terug dat vrijwel alle ondervraagden (circa 80%) op het gebied van structureel verhoogde aandacht en investeringen in kennis en opleidingen effecten terugzien. Dit komt ook terug in de gesprekken waarbij ondernemers aangeven dat de kmo-portefeuille helpt ondernemers de waarde van dit soort adviezen en opleidingen te laten inzien. Deze waardering geeft een impuls aan de leercultuur binnen een bedrijf.

Wanneer zelfstandigen en bedrijven worden vergeleken zijn er meerdere verschillen waar te nemen. Zelfstandigen waarderen de verhoging van de productiviteit en de structureel verhoogde aandacht en investeringen meer. Terwijl bedrijven de doorontwikkeling van de organisatie en de verhoging van zowel de interne als externe zaken meer zien.

Figuur 19 Enquête aanvragers: Welke effecten op uw organisatie zijn zichtbaar?

Technopolis B.V., 2023

Tabel 13 Dwarsdoorsnede respondenten over verschillende elementen resultaat.

	Negatief		Gemengd	Positief	
	Aantal enkel 'Niet'	Aantal enkel 'Niet' of 'Beperkt'	Aantal respondenten dat gemengd antwoord over de verschillende onderdelen	Aantal enkel 'In enige mate' of 'In grote mate'	Aantal enkel 'In grote mate'
Beoordeling effecten	26	74	703	288	39

3.4 Impact van de kmo-portefeuille

Om te kunnen analyseren of de subsidies een positief effect hebben gehad op de economische bedrijfsprestaties worden de bedrijven die steun hebben ontvangen vergeleken met een controlegroep. Voor de analyses wordt uitgegaan van de RSZ-data en de jaarrekeningen van ondernemingen. De variabelen VTE (voltijds equivalent) en loonmassa komen uit de RSZ-data en de toegevoegde waarde van de jaarrekeningen. De groep bedrijven die wordt meegenomen in de analyse hangt dus af van de beschikbaarheid van

die data. Deze analyse kan dus geen inzichten geven omtrent de impact van het instrument op de grote groep van ondernemingen die geen RSZ-tewerkstelling heeft omdat daar geen gegevens voor beschikbaar zijn.

Er is voor de econometrische analyse gebruik gemaakt van de benaderingen 'Nearest Neighbor Matching' benadering en werd ook een willekeurig getrokken controlegroep (*random control group*) gebruikt als robuustheidsanalyse. Om de effectiviteit na te gaan van het instrument bekijken we de impact op productiviteit, tewerkstelling en toegevoegde waarde. Productiviteit wordt doorgaans gemeten als toegevoegde waarde per werknemer (VTE). We bekijken ook de impact op de loonkost per werknemer¹⁵, wat vaak een weerspiegeling is van de productiviteit.

In de methodologische bijlagen geven we verder details over onze econometrische benadering en de robuustheidsanalyses die zijn uitgevoerd.

De controlegroep en de 'common trend' assumptie

Het is belangrijk om een controlegroep van niet-gesteunde ondernemingen te hebben die kan dienen als referentie voor de groep ondernemingen die steun ontvingen. Een belangrijke assumptie waaraan dient voldaan te worden is dat ondernemingen voorafgaand aan de steun vergelijkbaar zijn, dus dat ze gemiddeld gezien een gelijkaardige evolutie in omzet, tewerkstelling en andere economische indicatoren vertonen. Men noemt dit de 'common trend' assumptie. Om een correcte controle groep te garanderen, hanteren we de 'nearest neighbor matching'-procedure, die het dichtstbijzijnde controlebedrijf selecteert dat wordt gekoppeld aan elk behandeld bedrijf.¹⁶ Meer precies zoeken we bedrijven met nauwe overeenkomsten op basis van de gemiddelde waarden van werkgelegenheid, materiële vaste activa en toegevoegde waarde vooraleer bedrijven subsidies hebben ontvangen. We gebruiken exacte matching: elk gesteund bedrijf wordt gekoppeld aan precies één controlebedrijf. We voeren deze procedure afzonderlijk uit voor elke behandelingsperiode en onderneming. We vereisen ook dat de 'matches' plaatsvinden tussen bedrijven die actief zijn binnen dezelfde NACE Rev. 2 sector. Als robuustheidsanalyse, hanteren we een andere controle groep bestaande uit bedrijven die nooit subsidies hebben ontvangen waarvan we 10% lukraak hebben uitgekozen.

3.4.1 Analyse productiviteitseffecten

In Tabel 14 vatten we de regressieresultaten weer van de matching benadering. In kolom (1) en (2) wordt een positief en statistisch significant effect gerapporteerd van de impact van subsidies op productiviteit (toegevoegde waarde per werknemer), van rond de vijf procent. In kolom (2) houden we ook rekening met de kapitaalsintensiteit in ondernemingen (kapitaalratio), vermits meer kapitaalintensieve ondernemingen doorgaans ook hogere toegevoegde waarde hebben. Het effect van de subsidie blijft positief en statistisch significant, geschat op 4,4 procent. Ook de impact op toegevoegde waarde (kolom 3), tewerkstelling (kolom 4) en het gemiddeld loon (kolom 5) is positief. Ondernemingen die subsidies ontvangen nemen meer werknemers aan, genereren hogere toegevoegde waarde en betalen een beter loon.¹⁷ Dit is ook logisch vermits we kunnen verwachten dat opleiding een positief effect heeft op de vaardigheden van werknemers, wat zich op haar beurt vertaalt in hogere productiviteit en dus ook een hoger loon. Een groei in productiviteit kan vervolgens ook een groei in tewerkstelling meebrengen.

¹⁵ Dit is een maatstaf waarmee weinig of geen boekhoudkundige manipulatie mogelijk is. Loonkost per werknemer reflecteert de gemiddelde productiviteit van een werknemer, vermits ondernemingen werknemers aanwerven tot de marginale productiviteit gelijk is aan de marginale kosten van een extra werknemer ($MPL = MC$) en de MC wordt gereflecteerd in de gemiddelde loonkost per werknemer.

¹⁶ Voor een verdere uitleg, verwijzen we de lezer naar Imbens en Wooldridge (2009).

¹⁷ Dit is in lijn met de effecten van soortgelijke steunmaatregelen en/of programma's in het buitenland. Hieronder vallen onder andere de effecten op tewerkstelling in het [Verenigd Koninkrijk](#) en effecten op lonen in [Italië](#) en [Singapore](#).

Tabel 14 Resultaten Matching-benadering – alle bedrijven

	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
SubsidieTotaal	0.055*** (0.005)	0.044*** (0.005)	0.189*** (0.008)	0.170*** (0.007)	0.031*** (0.003)
Kapitaal Ratio		0.083*** (0.002)			
Aangepaste R ²	0.561	0.638	0.782	0.773	0.694
Observaties	320.119	311.552	320.119	320.119	320.119

Noot: Deze tabel toont de resultaten voor de bedrijven in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01

In Tabel 15 en Tabel 16 staat vervolgens de impact gesplitst weergegeven voor opleiding en advies. Zoals zichtbaar geven beiden een positief effect weer, wel is het effect voor opleiding groter op productiviteit. Opleiding heeft veelal een direct effect omdat werknemers opgedane kennis kunnen toepassen en op termijn veroudert deze kennis weer. Daartegenover staat dat advies vaak eerst nog geïmplementeerd moet worden wat een vertragingseffect met zich meebrengt. Daarnaast bestaat ook de mogelijkheid dat er afgezien wordt van de implementatie van de adviezen.

Tabel 15 Resultaten Matching-benadering – Opleiding

	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
SubsidieTotaal	0.057*** (0.005)	0.046*** (0.005)	0.192*** (0.008)	0.175*** (0.007)	0.030*** (0.003)
Kapitaal Ratio		0.082*** (0.002)			
Aangepaste R ²	0.613	0.635	0.764	0.779	0.700
Observaties	318.757	310.407	318.757	318.757	318.757

Noot: Deze tabel toont de resultaten voor de opleidingspijler in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01

Tabel 16 Resultaten Matching benadering - Advies

	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
SubsidieTotaal	0.044*** (0.011)	0.038*** (0.007)	0.230*** (0.012)	0.206*** (0.003)	0.019*** (0.003)
Kapitaal Ratio		0.079*** (0.002)			
Aangepaste R ²	0.614	0.634	0.801	0.806	0.766
Observaties	149.417	145.990	149.417	149.417	149.417

Noot: Deze tabel toont de resultaten voor de adviespijler in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01

De analyses laten vervolgens ook een ander beeld zien voor verschillende bedrijfsgroottes. In Tabel 17 tot en met Tabel 19 zijn deze weergegeven voor respectievelijk micro-, kleinere en grotere bedrijven. Zo is zichtbaar dat de kmo-portefeuille vooral effectief is voor micro-bedrijven (hier gedefinieerd als <5 VTE) en voor kleinere bedrijven (hier gedefinieerd als 5 tot en met 20 VTE). Bij grotere bedrijven (hier gedefinieerd als >20 VTE) is er niet langer een effect te zien van de subsidies op productiviteit, tewerkstelling en toegevoegde waarde. Figuur 20 vat dit nog eens grafisch samen. Ter context: circa 9% van de bestudeerde populatie bestaat uit bedrijven met meer dan 20 VTE. Gezamenlijk ontvangen zij circa 16% van de totaal uitgegeven kmo-subsidies. Hierbij is het zo dat zowel het aandeel bedrijven met >20VTE

als het subsidieaandeel relatief sterk is afgenomen in de laatste jaren. Zie Tabel 25 in de bijlage.

Tabel 17 Matching benadering - Micro bedrijven (<5 VTE)

	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
Subsidie _{Totaal}	0.069*** (0.006)	0.055*** (0.008)	0.182*** (0.009)	0.163*** (0.008)	0.038*** (0.004)
Kapitaal Ratio		0.091*** (0.003)			
Aangepaste R ²	0.609	0.632	0.548	0.632	0.640
Observaties	229.518	222.214	229.518	229.518	229.518

Noot: Deze tabel toont de resultaten voor micro bedrijven (0-5 VTE) in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01.

TABEL 16B: MATCHING-BENADERING – KLEINE BEDRIJVEN

Tabel 18 Matching benadering – Kleine bedrijven (5-20 VTE)

	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
Subsidie _{Totaal}	0.042*** (0.006)	0.012* (0.006)	0.042*** (0.007)	0.052*** (0.009)	0.012*** (0.003)
Kapitaal Ratio		0.048*** (0.003)			
Aangepaste R ²	0.616	0.730	0.695	0.725	0.930
Observaties	73.254	72.343	73.254	73.254	73.254

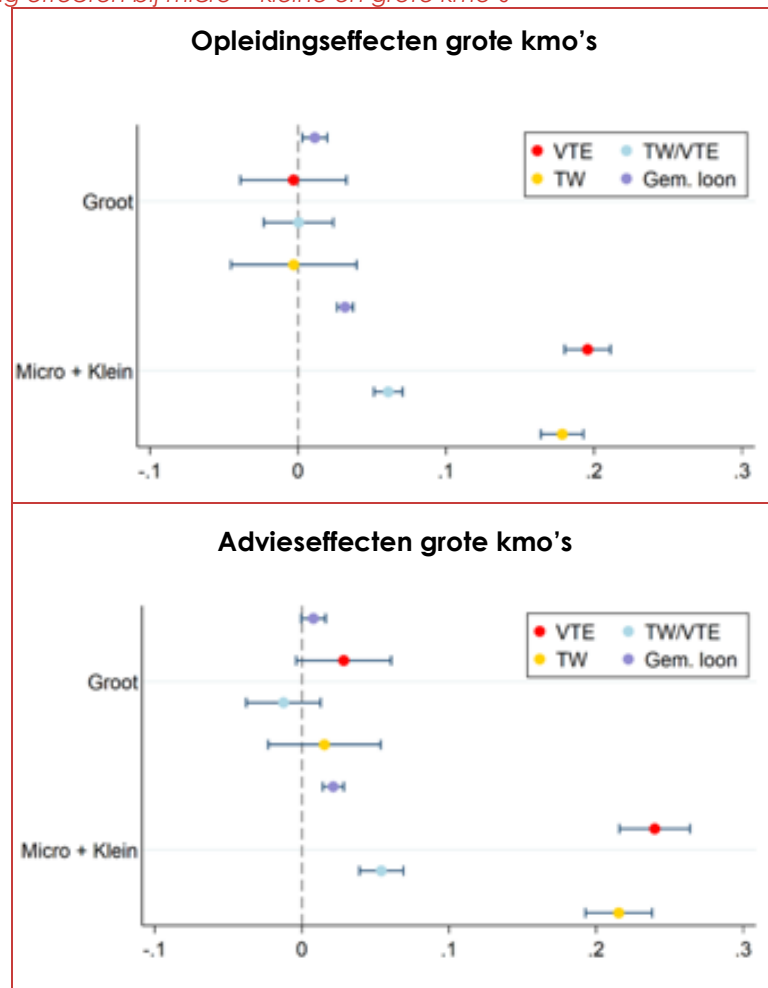
Noot: Deze tabel toont de resultaten voor kleine bedrijven (5-20 VTE) in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01.

Tabel 19 Matching benadering – Grote bedrijven (>20 VTE)

	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Arbeids-productiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
Subsidie _{Totaal}	0.000 (0.013)	-0.004 (0.013)	-0.012 (0.019)	-0.012 (0.023)	0.012** (0.005)
Kapitaal Ratio		0.027*** (0.006)			
Aangepaste R ²	0.785	0.788	0.806	0.816	0.958
Observaties	14.194	14.012	14.194	14.194	14.194

Noot: Deze tabel toont de resultaten voor grotere bedrijven (>20 VTE) in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01.

Figuur 20 Uitsplitsing effecten bij micro + kleine en grote kmo's

Joep Konings, 2023

3.4.2 Schatting impact in relatie tot kosten

Op basis van de cijfers kan een ruwe vergelijking gemaakt worden tussen enerzijds de kosten voor de subsidieverstrekking en anderzijds de impact. Hierbij moet worden opgemerkt dat deze berekening gebaseerd is op ruwe gemiddelden. Zoals hierboven beschreven zijn er voor sommige subgroepen bedrijven geen kwantitatieve gegevens beschikbaar (bedrijven zonder RSZ-data) of zijn er bepaalde subgroepen waarvoor geen significant effect is gevonden (grote kmo's). Het betreft dus een ruwe inschatting.

De vraag die met de schatting onderzocht wordt is of de publieke investering opweegt ten opzichte van de geobserveerde effecten. Om dit vergelijken wordt gewerkt met de gemiddelde steun die ontvangen werd door ondernemingen en het gemiddelde effect dat wordt geobserveerd vanaf het eerste moment dat steun is ontvangen. Gemiddeld ontvangen ondernemingen een bedrag van €2.370 aan subsidie nadat ze voor de eerste keer subsidie hebben ontvangen (dit kan meerdere aanvragen bij de kmo-portefeuille verspreid over meerdere jaren betreffen). Daar tegenover staat een puntschatting van de impact op productiviteit van 5,5% (met het 95% betrouwbaarheidsinterval is dat tussen 4% en 7%) .

Bij een gemiddelde productiviteit (toegevoegde waarde per VTE) van een onderneming gevestigd in Vlaanderen van €80.000 en een impact van ruim 5% betreft dit een productiviteitsgroei van ruim €4.000. Afgezet tegen het subsidiebedrag geeft dit een factor van rond de 2, oftewel, elke euro subsidie levert twee euro productiviteit op over een periode

van 4 jaar. We veronderstellen dat de impact op de productiviteit na vier jaar is voltooid en blijvend is.

Omgekeerd kan ook gekeken worden hoelang de terugbetaalperiode is voor de ondernemingen. Uit Tabel 3 kan worden opgemaakt dat in 2022 gemiddeld gezien 28% van de opleidings-/advieskosten is betaald vanuit subsidiemiddelen (totale waarde project/totale waarde subsidie). Dat wil zeggen dat omgekeerd gemiddeld 72% is betaald door de ondernemingen. De gemiddelde kosten die de onderneming betaalt (veelal over meerdere opleidingen/adviezen en over meerdere jaren), komt hiermee uit op €8.464 zonder subsidie en €6.094 met subsidie. Bij de beschreven productiviteitsgroei houdt dat in dat de ondernemingen een terugverdientijd hebben van 5,9 tot 8,5 jaar zonder subsidie en van 4 tot 6 jaar met subsidie.

3.5 Positionering binnen het Vlaamse ecosysteem

De kmo-portefeuille is onderdeel van een breder ondersteuningsaanbod binnen Vlaanderen. Na een analyse van het landschap hebben wij verschillende instrumenten geïdentificeerd die raakvlakken hebben met de kmo-portefeuille. Deze staan in de onderstaande tabel gepresenteerd. Breed genomen richt VLAIO zich op de ondersteuning en ontwikkeling van ondernemers en ondernemingen waar het Departement WSE zich meer richt op de ontwikkeling van individuele werknemers.

Tabel 20 Overzicht breder ondersteuningsaanbod competentieontwikkeling voor kmo's in Vlaanderen

Naam & uitvoerder	Doelgroep	Soort steun
Strategische transformatiesteun (VLAIO)	Internationaal gerichte kmo's en grote ondernemingen in Vlaanderen	Opleidings- en investeringssteun voor innovatieve, internationaal gerichte ondernemingen. Aanvrager ontvangt basissteun van 8% voor investeringen en 20% voor opleidingen met een maximum van € 500.000 per aanvragende onderneming en per kalenderjaar
Kmo-groei subsidie (VLAIO)	Kmo's in Vlaanderen	Strategisch advies of de bruto loonkost voor aanwerving van een strategisch profiel. Langs 4 thema's: internationalisering, innovatie, digitalisering, duurzame & circulaire economie. Aanvragers ontvangen 50% van de advies- en/of loonkost met een maximum van €50.000 subsidie per groeitraject.
Vlaams opleidingsverlof (WSE Loket)	Werknemers en werkgevers in Vlaanderen	Werknemers mogen onder voorwaarden afwezig zijn van werk voor het volgen van een opleiding. Werkgevers krijgen een vergoeding voor een deel van de tijd dat de werknemer niet werkt vanwege het volgen van een opleiding. Werknemer werkt minimaal 50%, bij een Vlaams bedrijf.
Opleidingscheques (Departement WSE, WSE Loket)	Werknemers in Vlaanderen	Opleidingscheques gebruiken voor een opleiding. Aanvrager ontvangt tussen €250 en €500 tegemoetkoming voor opleidingskosten.
Opleidingskrediet (Departement WSE)	Werknemers in Vlaanderen	Financiering van loonbaanonderbreking (voor de werknemer). Afhankelijk van hoeveel uren een werknemer per week werkt en hoeveel tijd aan opleiding wordt besteed kunnen werknemers tegemoetkoming ontvangen om verminderd loon te helpen compenseren.

Technopolis B.V., 2023

Om de positionering van de kmo-portefeuille te bepalen is een analyse gemaakt van hoe de opzet van het instrument, de doelen, doelgroepen en type steun zich verhouden tot de andere instrumenten van VLAIO en het Departement WSE. Uit deze analyse blijkt dat de kmo-

portefeuille vrijwel het enige instrument is dat zich richt op competentieontwikkeling en de competitiviteit van kmo's.

Andere relevante kmo-instrumenten die via VLAIO worden aangeboden hebben enige overlap met de kmo-portefeuille maar in het algemeen is de kmo-portefeuille vaak breder opgezet waarbij de andere instrumenten zich veel specifiek richten op bepaalde thema's. Daarbij komt dat ook de omvang van de steun van de andere instrumenten van veel grotere aard is:

- **De strategische transformatiesteun** is gericht op een veel nauwere doelgroep van internationaal gerichte kmo's en grote bedrijven en heeft alleen het doel om innovatie en internationalisering te stimuleren. Zelfs voor een kleine onderneming gaat het al snel om investeringen van meer dan €100.000. Ook samenwerking tussen ondernemingen is mogelijk in dit instrument.
- **De kmo-groeisubsidie** is gericht op kmo's en biedt naast steun voor strategisch advies ook subsidie voor het aanwerven van werknemers met een strategisch profiel. Dit instrument is daarmee meer gericht op het strategisch niveau binnen een bedrijf en richt zich meer op bedrijven die groei op een strategische manier willen bewerkstelligen. De omvang van de inzet is met een minimale projectwaarde van €20.000 ook van een andere aard.

Het Departement WSE biedt specifieke instrumenten aan voor werknemers met het doel om de positie van werknemers op de arbeidsmarkt te versterken. Op basis van gesprekken met VLAIO, Departement WSE en deskstudie is door de evaluatoren een analyse gemaakt van de complementariteit van het beleid. Daaruit blijkt een zekere mate van complementariteit in de benadering van het Departement WSE en de benadering van VLAIO, waar de één de werknemer ondersteunt en de ander de ondernemer/werkgever. Op instrumentenniveau lijkt er ook met name sprake van complementariteit en weinig overlap:

- **Het Vlaamse opleidingsverlof** is gericht op werknemers zodat zij de tijd krijgen om een opleiding te volgen. Het instrument biedt een vergoeding aan de werkgever ter compensatie voor de uren die een werknemer aan de opleiding besteedt. Beleidsmakers geven aan dat het Vlaamse opleidingsverlof in combinatie met de kmo-portefeuille kan worden gebruikt zo lang het om competentieontwikkeling gaat die niet puur bedrijfsspecifiek is maar waarmee de werknemer ook in principe bij andere werkgevers terecht zou kunnen. Hiermee zijn de instrumenten complementair.
- **De Vlaamse opleidingscheques** vormen een subsidie die een werknemer kan aanvragen en kan inzetten om een opleiding te helpen bekostigen. De doelgroep en het soort steun van dit instrument verschillen van de kmo-portefeuille. De werkgever is niet bepalend voor de opleidingskeuze aangezien de cheque gericht is op het versterken van de positie op de arbeidsmarkt. Een sterke arbeidsmarkt is aanvullend aan de kmo-portefeuille, er is geen sprake van overlap aangezien de kosten door de werknemer worden gedragen.
- **Het Opleidingskrediet** heeft in de vergelijking met de kmo-portefeuille een overeenkomstig profiel met de Vlaamse opleidingscheques. Het Opleidingskrediet is ook sterk gericht op het versterken van de positie op de arbeidsmarkt. Hierdoor is het aanvullend en is er geen sprake van overlap.

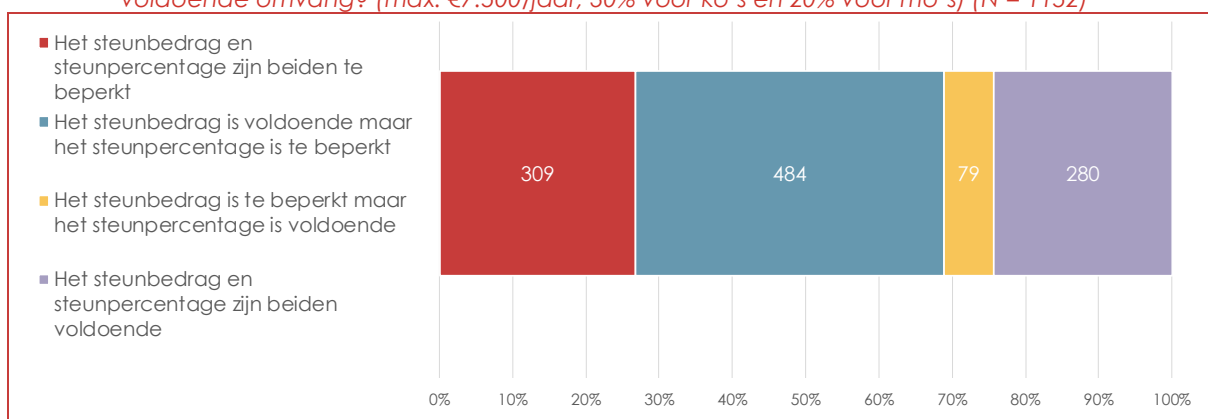
3.6 Inzichten voor de toekomst

In de evaluatie is ook aandacht uitgegaan naar de wenselijkheid van aanpassingen binnen het steuninstrument kmo-portefeuille en de verwachtingen van kmo's en dienstverleners met betrekking tot het gebruik van het instrument in de toekomst.

Zo is gekeken naar de hoogte van het steunpercentage en -bedrag. Idealiter wordt er een balans gevonden waarbij zoveel mogelijk ondernemingen kunnen worden ondersteund en ondernemingen toch voldoende steun ontvangen om hen aan te zetten om te investeren in

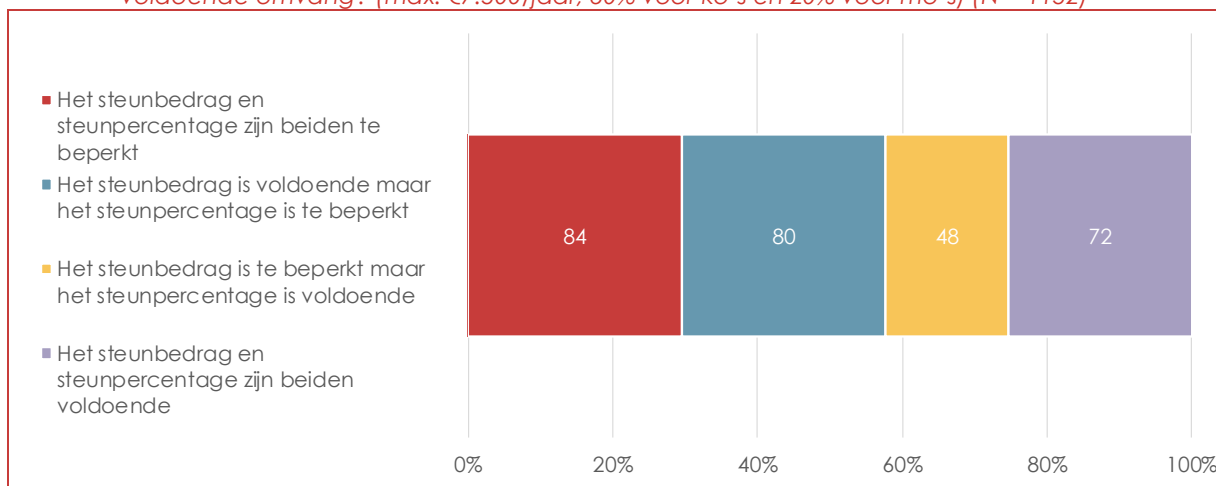
een opleiding of adviestraject. Wanneer aanvragers wordt gevraagd naar de hoogte van het steunpercentage en -bedrag geeft een groot deel van de respondenten aan (circa 40%) dat het steunbedrag voldoende is maar het steunpercentage te beperkt, zie Figuur 20. Dit is een duidelijke indicatie dat ondernemers zich met name druk maken over het bedrag dat zij zelf moeten betalen. Daarnaast geeft zowel een kwart van de ondervraagden aan dat zowel het steunbedrag als het steunpercentage voldoende is, als evenveel dat beiden te laag zijn. Bij dienstverleners is een soortgelijk patroon te zien, zie Figuur 21, al is dit minder expliciet. Hieruit blijkt dat er over het algemeen een goede balans terug te vinden is tussen het steunpercentage en -bedrag, maar dat met name de eigen bijdrage een aandachtspunt blijft. Dit komt ook naar voren uit de interviews met de aanvragers. Vaak wordt er gesteld dat “een hoger percentage altijd beter is”, maar dat het huidige steunpercentage als nuttig en impactvol wordt gezien.

Figuur 20 Enquête aanvragers: Is het huidige algemene steunbedrag en steunpercentage van voldoende omvang? (max. €7.500/jaar; 30% voor ko's en 20% voor mo's) (N = 1152)

Technopolis B.V., 2023

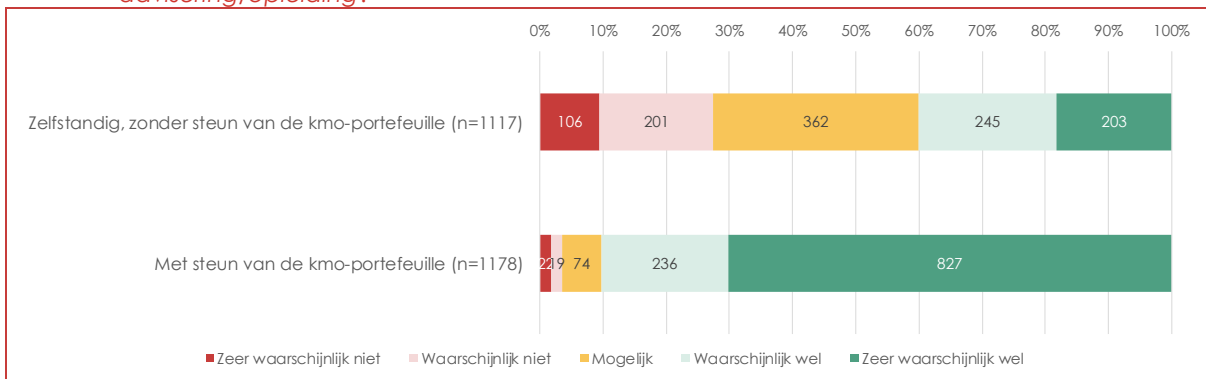
Figuur 21 Enquête dienstverleners: Is het huidige algemene steunbedrag en steunpercentage van voldoende omvang? (max. €7.500/jaar; 30% voor ko's en 20% voor mo's) (N = 1152)

Technopolis B.V., 2023

Ook voor toekomstig gebruik is men positief. Meer dan 90% geeft aan opnieuw gebruik te willen maken van de kmo-portefeuille. Wanneer er gevraagd wordt of ondernemers zelfstandig, zonder ondersteuning van de kmo-portefeuille, opnieuw zouden investeren, geeft ruim 40% van de respondenten aan dit 'waarschijnlijk' of 'zeer waarschijnlijk' te doen, zie Figuur 22. Dat is een teken dat het belang van nieuwe kennis wel wordt onderschreven door ondernemers.

Figuur 22 Enquête aanvragers: Zou uw organisatie in de toekomst opnieuw investeren in soortgelijke advisering/opleiding?

Technopolis B.V., 2023

4 Conclusies & aanbevelingen

4.1 Conclusies

Toegankelijkheid, doelgroep en proces

De kmo-portefeuille is over het algemeen goed toegankelijk en het aanvraagproces wordt positief beoordeeld. Het proces voor het aanvragen en ontvangen van financiële steun wordt als effectief ervaren. De kmo-portefeuille blijkt een breed scala aan ondernemers te kunnen ondersteunen. Een analyse van het gebruik van de kmo-portefeuille laat daarbij zien dat er een relatief hoge correlatie bestaat tussen het aandeel kmo's binnen een sector en het gebruik van de kmo-portefeuille. Dat wil zeggen: hoe hoger het aandeel kmo's binnen een sector hoe meer ondernemingen er gebruikmaken van de kmo-portefeuille binnen een sector. Uit de algehele omvang van het gebruik van de regeling en deze correlatie duiden erop dat de subsidies de beoogde doelgroep bereiken. Wel zijn er bepaalde sectoren waarin naar verhouding minder gebruik wordt gemaakt van de kmo-portefeuille, bijvoorbeeld binnen de horeca en retail.

De brede toegankelijkheid van de kmo-portefeuille is relatief uniek binnen het bredere instrumentarium dat beschikbaar is voor kmo's en wordt daarom door de ondernemers gewaardeerd.

Administratieve lasten & uitvoeringskosten

De kmo-portefeuille is relatief uniek in de manier waarop het aanvraagproces gestroomlijnd is. Ondernemers geven aan dat de administratieve lasten vrij laag zijn. De administratieve lasten voor dienstverleners zijn daarentegen hoger vanwege de uitvoerende rol binnen het instrument. Ondernemers die het instrument voor het eerst gebruiken ervaren hogere administratieve lasten en ervaren vaker verwarring omtrent de verschillende eisen voor gebruik en maken fouten in hun kmo-portefeuille aanvragen. Hierbij zijn ze de voornaamste bron voor lasten bij de dienstverleners aangezien gestroomlijnde processen dan vaak niet optimaal worden doorlopen (dit vraagt veelal om handmatige opvolgacties).

Door gebruik te maken van dienstverleners, die voordat zij diensten mogen aanbieden door een relatief strenge registratieprocedure moeten, wordt de administratieve last (die normaliter bij de overheidsorganisatie ligt) verschoven naar de markt. Hierdoor worden relatief minder publieke middelen gebruikt en blijven publieke uitvoeringskosten relatief laag. Hierdoor neemt het belang van het bewaken van een gestroomlijnd proces wel toe.

Kwaliteit & aanbod

Ondernemers beoordelen de kwaliteit van opleidingen en adviestrajecten als goed. In combinatie met het feit dat ondernemers ruimte krijgen om zelf relevante trajecten te kiezen ervaren de meeste ondernemers de trajecten ook als relevant en nuttig.

Wel komt naar voren dat de kwaliteit-prijs verhouding als iets minder goed wordt beoordeeld doordat de opleidingen en adviestrajecten duur worden gevonden. Later uit de analyse blijkt dat de eigen bijdrage sowieso een belangrijk punt van aandacht is voor de ondernemers. De beschikbare middelen zijn beperkt bij kmo's, dus die inzet staat onder druk, waardoor de relatie tussen de prijs en de kwaliteit en daarmee het verhogen van de verdien capaciteit wordt gelegd. Ook komt naar voren dat het aanbod op het vlak van externe zaken (marketing, acquisitie, etc.) beperkter lijkt te zijn dan voor andere thema's.

Uitkomsten en effectiviteit

De kmo-portefeuille maakt opleidingen en adviestrajecten meer toegankelijk voor kmo's. Ondernemers kunnen via dit instrument trajecten kiezen die bij hun behoeften en noden

passen; zij beoordelen het instrument als goed en nuttig. De financiering vanuit de overheid van tussen 20-30% betekent dat ondernemers zelf het hoogste aandeel in de kost van trajecten betalen wat de eigen verantwoordelijkheid aanspreekt en dit lijkt ervoor te zorgen dat ondernemers goed overwegen of ze een opleiding of advies willen aankopen.

Hoewel het steunpercentage bescheiden kan ogen zorgt het voor een impuls ofwel een “steun in de rug” voor kmo's om opleidingen en advies te volgen. De bevindingen laten zien dat het instrument de drempel verlaagt en de stimulans geeft om (meer) te investeren in opleiding of advies bij kmo's. Kmo's gaan daarmee opleidingen en advisering meer waarderen en daarmee geeft het instrument een impuls aan meer strategisch gedrag bij kmo's. Hoewel dit laatste niet kwantitatief te duiden is komt dit als een belangrijke meerwaarde van het instrument naar voren.

Uit de econometrische analyses blijkt dat de kmo-portefeuille meetbare effecten heeft op het overgrote deel van de onderzochte populatie. Deze analyse heeft enkel betrekking op kmo's waarvan RSZ-data en jaarrekeningen beschikbaar zijn. We kunnen dus geen uitspraken doen over de kmo's die geen jaarrekening neerleggen, wat een grote groep van gebruikers van het subsidie-instrument betreft. We vinden significante effecten op productiviteit, toegevoegde waarde en tewerkstelling bij de kleinere kmo's (<20 VTE). Ook zijn de effecten bij opleidingen in vergelijking met advies meer prominent, waarschijnlijk omdat een opleiding een direct effect geeft terwijl er na advisering nog additionele acties nodig zijn om effecten te behalen. Echter worden voor grotere kmo's (>20 VTE) geen significante effecten waargenomen.

De ruwe vergelijking tussen het subsidiebedrag en de toename in productiviteit bij ondernemingen geeft een inschatting dat de publieke investering een goede maatschappelijke waarde heeft (factor 2). Het effect voor de onderneming zelf is daarbij aanzienlijk, aangezien de terugverdientijd met subsidie aanzienlijk korter is.

Imago en veranderingen

In de pers wordt soms kritiek geuit op de kmo-portefeuille. Dit gaat dan vooral over zogenaamd "oneigenlijk gebruik". Uit de cijfers blijkt dit zeer minimale aantallen te betreffen, waarbij het in de realiteit ook gaat om "onwenselijk gebruik" binnen de kaders van het instrument en dus niet over "oneigenlijk" gebruik. Er zijn aanpassingen geweest om de scope van opleidingen en adviestrajecten meer te richten op wenselijke onderwerpen. Gegeven de effectiviteit van de regeling lijkt dit in ieder geval de impact van het instrument niet in de weg te staan.

Positionering van de kmo-portefeuille

De bevindingen laten verder zien dat de kmo-portefeuille redelijk uniek is binnen het overheidsinstrumentarium voor kmo's. Deze unieke positie wordt vooral bepaald door de laagdrempeligheid voor ondernemers en de beperkte administratieve lasten (zonder zware of zeer specifieke eisen). Het is ook het enige instrument waarin de onderneming kan bepalen welke opleidingen gevolgd of advies ingewonnen worden; dit in tegenstelling tot het instrumentarium van het Departement WSE dat zich voornamelijk richt op de werknemer.

4.2 Aanbevelingen

Behoud van (de invulling van) het instrument

Het is raadzaam om de kmo-portefeuille te behouden vanwege het waardevolle en effectieve karakter van het instrument. Dit instrument heeft zich bewezen als een toegankelijk en laagdrempelig instrument voor kmo's. De meetbare effecten en positieve resultaten in relatie tot de kosten dragen substantieel bij aan het creëren van een stabiele ondersteuningsbasis voor kmo's.

Uit de evaluatie komt naar voren dat de impact statistisch waarneembaar is bij kleinere kmo's (<20 VTE), maar niet bij grotere kmo's (>20 VTE). Tegelijkertijd is de brede toegankelijkheid een kracht van het instrument gebleken en continuïteit in de regeling is ook benadrukt in de evaluatie. Het beperken van de toegang tot specifieke doelgroepen met hogere effectiviteit gaat onvermijdelijk gepaard met een toenemende complexiteit van het instrument. Hierin is ook belangrijk welk deel van de beschikbare middelen terecht komt bij de grotere kmo's (>20 VTE): gedurende de evaluatieperiode is dit afgenomen van 22,% naar 15,3%. In de tussentijd is de regeling ook sterk aangescherpt, mede door de wijzigingen die sinds 2023 van kracht zijn om de kmo-portefeuille meer thematisch en toekomstgericht in te zetten. Het wordt aanbevolen om in de beleidsmatige overwegingen deze verschillende perspectieven mee te wegen.

Stabiliteit in het instrument bewaken

Bij behoud van het instrument is het van belang om te streven naar stabiliteit en consistentie. Hoewel kleine verbeteringen altijd mogelijk zijn is het van belang om het instrument herkenbaar en stabiel te houden voor de gebruikers. Er zijn diverse aanpassingen gedaan aan het instrument en iedere aanpassing vergt tijd en inzet van VLAIO, dienstverleners en andere informerende partijen in het Vlaamse ecosysteem. Aanpassingen in het instrument creëren onrust, vergen aanpassingen in de interne bedrijfsprocessen en systemen van dienstverleners, en hebben een negatieve impact op de gewenning onder zowel dienstverleners als ondernemers.

Steunpercentage en -bedrag handhaven

Er wordt aanbevolen om het huidige steunpercentage en -bedrag te handhaven. De 20-30% steun zorgt voor een gevoel van verantwoordelijkheid bij de ondernemer en stimuleert ondernemers voldoende om toch in actie te komen. Het handhaven van dit percentage helpt ook om de delicate balans tussen de kracht van de steun en de totale beschikbare middelen te behouden.

Stabiliteit versus budgettaire beheersbaarheid

Gezien de omvang van de kmo-portefeuille blijft de budgettaire beheersbaarheid van het instrument constante aandacht behoeven. In recente jaren zijn er verschillende discussies gevoerd en maatregelen doorgevoerd om deze beheersbaar te houden, bijvoorbeeld met het verlagen van de steunpercentages en het steunplafond.¹⁸ De resultaten uit deze evaluatie bieden niet direct input voor evidente budgettaire beheersmaatregelen gegeven de positieve economische effecten van de maatregel op de onderzochte populatie kmo's. Echter, wanneer sec wordt gekeken naar significant waarneembare effecten uit de econometrische analyse, biedt deze mogelijk aanknopingspunten om deelname aan de kmo-portefeuille te limiteren voor grotere kmo's omdat hiervoor geen directe significante effecten waarneembaar zijn.

Daarbij is het bij het nemen van dergelijke beslissingen van cruciaal belang om de delicate balans tussen brede toegankelijkheid en stabiliteit van dit instrument in acht te nemen, zoals eerder beschreven. Dit zorgt ervoor dat de kmo-portefeuille een stabiel instrument blijft.

Onderzoek mogelijke inefficiënties en afhankelijkheden van de kmo-portefeuille

Uit de evaluatie blijkt dat een groot aantal dienstverleners heel beperkt gebruik maakt van de kmo-portefeuille of dat er juist sprake is van zeer hoog gebruik. Zo valt maar ongeveer een kwart van de dienstverleners in de categorie die daartussen zit, waarbij het aanbod voor 30%

¹⁸ Zie ook de Beleidsnota 2019-2024 Economie, Wetenschapsbeleid en Innovatie van de Vlaamse regering. Via: <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/32221>

tot 70% beschikbaar wordt gesteld met steun van de kmo-portefeuille. Voor partijen met heel beperkt gebruik kunnen inefficiënties sneller een rol gaan spelen. Bij zeer hoog gebruik kunnen partijen hier mogelijk afhankelijk van raken, waardoor het businessmodel mogelijk niet meer werkbaar is zonder de subsidie. Het is raadzaam deze mogelijke inefficiënties en afhankelijkheden verder te onderzoeken om zeker te stellen dat het instrument de marktwerking niet verstoort.

Verbetering imago

Er wordt aanbevolen om actief te werken aan het verbeteren van het imago van de kmo-portefeuille. Het aanpakken van eventuele negatieve percepties kan het vertrouwen in het instrument vergroten. Er wordt in het algemeen te weinig aandacht besteed aan ondernemers die wél goed en gericht gebruik maken van het instrument (het overgrote deel van de gebruikers). Ook lijkt er te weinig begrip te zijn voor de aanpak van de kmo-portefeuille waarbij wordt ingezet op een breed, toegankelijk en zeer laagdrempelig instrument. Met diepgaande inhoudelijke toetsing kan onwenselijk gebruik tegen gegaan worden, maar dit gaat gepaard met veel hogere administratieve lasten en uitvoeringskosten. Daarmee vervalt de meerwaarde van het instrument en zal uitvoering vrijwel onmogelijk worden. Wij adviseren daarom om meer in te zetten op positieve beeldvorming en informatievoorziening over de werking van het instrument.

Bijlage A Methodologische bijlagen

A.1 Gesprekspartners interviews

Tabel 21 Overzicht gevoerde interviews

Type organisatie	Organisatie
Beleidsmakers	VLAIO (strategisch)
	VLAIO (uitvoerend)
Actoren in het ecosysteem	UNIZO
	VOKA
	Departement WSE
Dienstverleners	Skillant
	Educam
	The Harbour
	De Nestor
	Atrium
Ondernemers	18 ondernemers*

Technopolis B.V., 2023, *vanuit privacyoverwegingen blijven ondernemers anoniem

A.2 Enquêtestatistieken

Deze enquête is uitgezet onder zowel ondernemers als dienstverleners die tussen 2016 en 2022 gebruik hebben gemaakt van de kmo-portefeuille. We hebben ondernemers en dienstverleners bevraagd over onderwerpen zoals het aanvraagproces, de kwaliteit van de opleidingen en adviesdiensten die zij via subsidie hebben verkregen en de effecten daarvan.

Een overzicht van de respons en respondentengroepen in Tabel 22. In totaal hebben ongeveer 1200 aanvragers en iets meer dan 300 dienstverleners de enquête ingevuld.

Tabel 22 Overzicht respondenten enquête

Enquête	Groep		Aantal respondenten (N)
Enquête aanvragers	Totaal		1231
	Pijler	Opleiding	1142
		Advies	89
	Klasse	Zelfstandige	327
		Bedrijf	904
	Omvang ¹⁹	Kleine onderneming	1191
Middelgrote onderneming		40	
Enquête dienstverleners	Totaal		314

Technopolis B.V., 2023

A.3 Enquête aanvragers

Introductietekst met uitleg over de evaluatie, de enquête en het gebruik van de resultaten.

1. Hoe beoordeelt u het aanvraagproces van de kmo-portefeuille?

[zeer slecht; slecht; acceptabel; goed; zeer goed]

- Het aanvraagproces als geheel;
- De online omgeving;
- De gevraagde inspanning tijdens het aanvraagproces;
- Het betaalproces;
- De indiening bij VLAIO;

2. Welke van de volgende uitdagingen kende uw organisatie voorafgaand aan de aanvraag bij de kmo-portefeuille?

[niet; beperkt; in enige mate; in grote mate]

- Behoefte aan kennis/competenties voor het functioneren van kernprocessen van het bedrijf;
- Behoefte aan kennis/competenties voor groei/transformatie van het bedrijf
- Tekort aan financiële middelen om benodigde investeringen in kennis en competenties te kunnen doen
- Druk op secundaire arbeidsvoorwaarden (zoals aanbod van trainingen) vanuit de arbeidsmarkt en/of huidig personeel
- Onvoldoende inzicht in/toegang tot hoogwaardige dienstverleners voor gezochte kennis en/of competenties

¹⁹ Volgens de Europese kmo-definitie van VLAIO. Zie: <https://www.vlaio.be/nl/subsidies-financiering/kmo-portefeuille/voorwaarden-voor-subsidie-de-kmo-portefeuille/de-europese>

3. Hoe beoordeelt u de kwaliteit van de advisering/opleiding zoals ondersteund vanuit de kmo-portefeuille?

[zeer slecht; slecht; acceptabel; goed; zeer goed]

- De advisering/opleiding als geheel
- De aansluiting van de advisering/opleiding op uw specifieke uitdagingen
- De adviseurs/opleiders
- Het gebruikte/aangeleverde materiaal
- Het ondersteunende proces
- De prijs-kwaliteitverhouding

4. Welke directe resultaten van de advisering/opleiding zijn zichtbaar?

[niet; beperkt; in enige mate; in grote mate]

- Verbeterde kennispositie van uw organisatie
- Versterkte competenties bij personeel betrokken bij opleiding/advies
- Versterkte competenties bij ander personeel (via kennisdeling)

5. Welke impact op uw organisatie is zichtbaar?

[niet; beperkt; in enige mate; in grote mate]

- Verhoging van de productiviteit (incl. inzetbaarheid personeel)
- Verhoging kwaliteit van interne zaken (personeelsmanagement, administratie, etc)
- Verhoging kwaliteit van externe zaken (marketing, website, etc.)
- (Door)ontwikkeling van uw organisatie om in te kunnen spelen op transities (digitalisering, verduurzaming, etc.)
- Groei van uw organisatie (innovatie, internationalisering, etc.)
- Structureel verhoogde aandacht voor kennis/opleiding
- Structureel verhoogde investering in kennis/opleiding
- Anders, licht toe: []

6. Is het huidige steunbedrag en steunpercentage van voldoende omvang? (max. €7.500/jaar; 30% voor kleine en 20% voor middelgrote ondernemingen)

- *Het steunbedrag en steunpercentage zijn beiden te beperkt*
- *Het steunbedrag is voldoende maar het steunpercentage is te beperkt*
- *Het steunbedrag is te beperkt maar het steunpercentage is voldoende*
- *Het steunbedrag en het steunpercentage zijn beiden voldoende*

7. Zou uw organisatie in de toekomst opnieuw investeren in soortgelijke advisering/opleiding?

[zeer waarschijnlijk niet; waarschijnlijk niet; mogelijk; waarschijnlijk wel; zeer waarschijnlijk wel]

- Zelfstandig, zonder steun van de kmo-portefeuille

- Met steun van de kmo-portefeuille

8. Afrondende vragen

[open velden]

- Zijn er bepaalde verbetermogelijkheden die u ziet voor de kmo-portefeuille?
- Zijn er nog zaken die u wilt meegeven aan het evaluatieteam?

A.4 Enquête dienstverleners

Introductietekst met uitleg over de evaluatie, de enquête en het gebruik van de resultaten.

1. Hoe beoordeelt u het aanvraagproces van de kmo-portefeuille?

[zeer slecht; slecht; acceptabel; goed; zeer goed]

- Het aanvraagproces als geheel
- De online omgeving (beschikbare informatie, register dienstverleners, etc.)
- De gevraagde inspanning tijdens het aanvraagproces voor uw organisatie als dienstverlener
- Het registratieproces als dienstverlener
- Beheer van dossiers

9. Welk aandeel van de adviseringen/opleidingen die uw organisatie levert aan kmo's komt, naar schatting, bij uw organisatie via de kmo-portefeuille?

Er wordt hier gevraagd om een orde-grootte schatting over de periode [2016-2022] waarbinnen u als dienstverlener actief was voor de kmo-portefeuille.

Indien uw organisatie geen advies of geen opleiding aanbiedt kunt u 0% invullen.

- Advisering: []%
- Opleidingen: []%

10. Hoe vaak komt het voor dat kmo's, na gebruik van uw adviseringen/opleidingen via de kmo-portefeuille, opnieuw terugkomen met nieuwe advies-/opleidingsverzoeken?

[vrijwel nooit; zelden; soms; regelmatig; zeer regelmatig; niet van toepassing]

- Advisering
- Opleidingen

11. Op welke aspecten richten uw adviseringen/opleidingen zich?

[niet; beperkt; in enige mate; in grote mate]

- Verhoging van de productiviteit;
- Verhoging van de kwaliteit van interne zaken (personeelsmanagement, administratie, etc.);
- Verhoging van de kwaliteit van externe zaken (marketing, website, etc.);
- (Door)ontwikkeling om in te kunnen spelen op transities (digitalisering, verduurzaming, etc.)
- Groei van de organisatie (innovatie, internationalisering, etc.)

12. In hoeverre kan uw organisatie via de aangeboden advisering/opleiding afdoende de uitdagingen die kmo's ervaren adresseren?

[zeer slecht; slecht; acceptabel; goed; zeer goed]

13. Is het huidige steunbedrag en steunpercentage van voldoende omvang? (max. €7.500/jaar; 30% voor kleine en 20% voor middelgrote ondernemingen)

- *Het steunbedrag en steunpercentage zijn beiden te beperkt*
- *Het steunbedrag is voldoende maar het steunpercentage is te beperkt*
- *Het steunbedrag is te beperkt maar het steunpercentage is voldoende*
- *Het steunbedrag en het steunpercentage zijn beiden voldoende*

14. Afrondende vragen

[OPEN VELDEN]

- Zijn er bepaalde verbetermogelijkheden die u ziet voor de kmo-portefeuille?
- Zijn er nog zaken die u wilt meegeven aan het evaluatieteam?

A.5 Overzicht bereik kmo-portefeuille

Tabel 23 Gebruik kmo-portefeuille per sector in 2016 - absoluut

NACE 2 Sector	Alle kmo's	Kmo's met tewerkstelling	Kmo's met subsidies	Kmo's met subsidies en tewerkstelling
1 Agr. Crop & Animal prod.	7564	1671	264	174
2 Agr. Forestry & Logging	948	179	11	9
3 Agr. Fishing & Aquaculture	392	71	4	2
5 Mining of Coal & Lignite	21	.	.	.
6 Extraction Crude Petrol & Gas	20	.	.	.
7 Mining Metal Ores	14	.	.	.
8 Other Mining & Quarrying	440	95	10	8
9 Mining Support Activities	66	7	1	.
10 Manuf. Food products	11752	4357	466	403
11 Manuf. Beverages	3401	1258	107	75
12 Manuf. Tobacco	1774	1009	22	17
13 Manuf. Textiles	2736	720	140	119
14 Manuf. Wearing Apparel	3623	624	65	43
15 Manuf. Leather	2010	564	10	6
16 Manuf. Wood Prod.	3058	940	253	157
17 Manuf. Paper Prod.	644	167	31	28
18 Manuf. Printing	5419	1041	199	141
19 Manuf. Coke & Petroleum	68	9	1	1
20 Manuf. Chemical Prod.	1788	408	79	71
21 Manuf. Pharmaceutical Prod.	530	115	16	13
22 Manuf. Rubber & Plastic.	1521	558	128	119
23 Manuf. Other Mineral Prod.	2795	858	189	169
24 Manuf. Basic Metals	858	168	24	23
25 Manuf. Metal Products	10241	3153	823	640
26 Manuf. Computer & Elec.	1356	220	39	31
27 Manuf. Electrical Equip.	1332	261	63	54
28 Manuf. Machinery & Equipm.	3182	815	241	217
29 Manuf. Motor Vehicles	641	166	41	35
30 Manuf. Other Transport	404	63	10	8
31 Manuf. Furniture	3024	815	214	180
32 Other Manuf.	3040	710	77	44
33 Repair Machinery & Equipm.	2367	601	197	114
35 Elec.,Gas,Steam & Air cond.	1093	123	22	14
36 Water Collect.,Treatment&Supply	212	19	.	.
37 Sewerage	243	86	28	23
38 Waste Collect. & Treatment	1712	504	112	95
39 Remediation act. & Waste Manag&	93	31	11	8
41 Construction of Buildings	41967	6863	1228	904
42 Civil Engineering	4385	892	352	294
43 Specialized Construction	85398	22643	4421	2904
45 Wholesale,Retail,Repair Motor Vehic.	31633	7904	1256	910
46 Wholesale,excl. Motor Vehic.	98661	19197	3478	2641
47 Retail,excl. Motor Vehic.	112596	30394	2428	1574
49 Land Transport	22566	5647	1895	1449
50 Water Transport	1802	216	27	16
51 Air Transport	1201	102	13	1
52 Support for Transport	7766	1618	340	280

53 Postal & Courier Act.	3608	637	97	56
55 Accomodation	8887	1688	110	63
56 Food & Beverage Services	94143	24644	728	475
58 Publishing	3573	497	53	33
59 Film & Music Publishing	4730	640	126	37
60 Broadcasting	501	103	3	1
61 Telecommunication	2584	318	40	25
62 Computer Programming Consult.	30014	4090	1304	555
63 Information Service Act.	4368	469	189	42
64 Financial Services	28053	1812	478	187
65 Insurance	1119	135	5	2
66 Auxiliary Finance&Insurance	17947	5827	1268	944
68 Real Estate	58463	7409	788	369
69 Legal & Accounting Serv.	34175	8439	5792	2351
70 Act. Head Office&Consult.	71898	6276	2491	669
71 Architect&Engineering Serv.	21306	3498	2250	704
72 Research & Development	1773	470	57	34
73 Advertising&Market Research	17903	1963	358	184
74 Prof.,Scient.&Tech. Serv.	8164	898	551	105
75 Veterinary	2064	490	294	61
77 Renting & Leasing	7349	1111	287	168
78 Employment Activities	2932	791	205	108
79 Travel & Tour Operator	3344	942	71	46
80 Security & Investigation	1605	216	64	39
81 Services to Buildings	19058	5912	1152	603
82 Office Administrative Serv.	17460	2255	848	195
84 Public admin and defence	1300	603	1	.
85 Education	9806	3830	512	89
86 Human health activities	47706	8010	5431	166
87 Residential care activities	2988	1804	15	13
88 Social work act. w/o accommodation	5709	3452	55	29
90 Creative, arts & entertainment act.	8818	1926	129	40
91 Libraries, archives, museums and other cultural act.	1202	538	8	7
92 Gambling and betting activities	1314	245	7	4
93 Sports activities and amusement and recreation act.	13757	2940	230	92
94 Act. of membership organisations	12177	7374	6	2
95 Repair of computers and personal and household goods	2044	430	63	22
96 Other personal service act.	25129	7844	1856	374
97 Act. of households as employers of dom. Personnel	6546	3326	6	2

Bron: Nationale Bank van België & RSZ. Noot: De opdeling per sector is gebaseerd op de indeling op basis van de statistieken van de Nationale bank van België en is niet steeds in overeenstemming met de hoofdactiviteit waaruit de hoogste omzet wordt gegenereerd en die bepalend is voor de kmo-portefeuille

Tabel 24 Gebruik kmo-portefeuille in 2016 – procentueel

NACE 2 Sector	Alle kmo's (in %)	kmo's met tewerkstelling (in %)	kmo's met subsidies (in %)	kmo's met subsidies en tewerkstelling (in %)
1 Agr. Crop & Animal prod.	0.691	0.690	0.559	0.759
2 Agr. Forestry & Logging	0.087	0.074	0.023	0.039
3 Agr. Fishing & Aquaculture	0.036	0.029	0.008	0.009

5 Mining of Coal & Lignite	0.002	.	.	.
6 Extraction Crude Petrol & Gas	0.002	.	.	.
7 Mining Metal Ores	0.001	.	.	.
8 Other Mining & Quarrying	0.040	0.039	0.021	0.035
9 Mining Support Activities	0.006	0.003	0.002	.
10 Manuf. Food products	1.073	1.800	0.986	1.759
11 Manuf. Beverages	0.311	0.520	0.226	0.327
12 Manuf. Tobacco	0.162	0.417	0.047	0.074
13 Manuf. Textiles	0.250	0.297	0.296	0.519
14 Manuf. Wearing Apparel	0.331	0.258	0.138	0.188
15 Manuf. Leather	0.184	0.233	0.021	0.026
16 Manuf. Wood Prod.	0.279	0.388	0.535	0.685
17 Manuf. Paper Prod.	0.059	0.069	0.066	0.122
18 Manuf. Printing	0.495	0.430	0.421	0.615
19 Manuf. Coke & Petroleum	0.006	0.004	0.002	0.004
20 Manuf. Chemical Prod.	0.163	0.169	0.167	0.310
21 Manuf. Pharmaceutical Prod.	0.048	0.048	0.034	0.057
22 Manuf. Rubber & Plastic.	0.139	0.231	0.271	0.519
23 Manuf. Other Mineral Prod.	0.255	0.354	0.400	0.738
24 Manuf. Basic Metals	0.078	0.069	0.051	0.100
25 Manuf. Metal Products	0.935	1.302	1.741	2.794
26 Manuf. Computer & Elec.	0.124	0.091	0.083	0.135
27 Manuf. Electrical Equip.	0.122	0.108	0.133	0.236
28 Manuf. Machinery & Equipm.	0.291	0.337	0.510	0.947
29 Manuf. Motor Vehicles	0.059	0.069	0.087	0.153
30 Manuf. Other Transport	0.037	0.026	0.021	0.035
31 Manuf. Furniture	0.276	0.337	0.453	0.786
32 Other Manuf.	0.278	0.293	0.163	0.192
33 Repair Machinery & Equipm.	0.216	0.248	0.417	0.498
35 Elec.,Gas,Steam & Air cond.	0.100	0.051	0.047	0.061
36 Water Collect.,Treatment&Supply	0.019	0.008	.	.
37 Sewerage	0.022	0.036	0.059	0.100
38 Waste Collect. & Treatment	0.156	0.208	0.237	0.415
39 Remediation act. & Waste Manag&	0.008	0.013	0.023	0.035
41 Construction of Buildings	3.832	2.835	2.598	3.946
42 Civil Engineering	0.400	0.368	0.745	1.283
43 Specialized Construction	7.797	9.354	9.354	12.676
45 Wholesale,Retail,Repair Motor Vehic.	2.888	3.265	2.657	3.972
46 Wholesale,excl. Motor Vehic.	9.008	7.930	7.359	11.528
47 Retail,excl. Motor Vehic.	10.280	12.556	5.137	6.870
49 Land Transport	2.060	2.333	4.009	6.325
50 Water Transport	0.165	0.089	0.057	0.070
51 Air Transport	0.110	0.042	0.028	0.004
52 Support for Transport	0.709	0.668	0.719	1.222
53 Postal & Courier Act.	0.329	0.263	0.205	0.244
55 Accomodation	0.811	0.697	0.233	0.275
56 Food & Beverage Services	8.596	10.180	1.540	2.073
58 Publishing	0.326	0.205	0.112	0.144
59 Film & Music Publishing	0.432	0.264	0.267	0.162
60 Broadcasting	0.046	0.043	0.006	0.004
61 Telecommunication	0.236	0.131	0.085	0.109

62 Computer Programming Consult.	2.740	1.690	2.759	2.423
63 Information Service Act.	0.399	0.194	0.400	0.183
64 Financial Services	2.561	0.749	1.011	0.816
65 Insurance	0.102	0.056	0.011	0.009
66 Auxiliary Finance&Insurance	1.639	2.407	2.683	4.120
68 Real Estate	5.338	3.061	1.667	1.611
69 Legal & Accounting Serv.	3.120	3.486	12.255	10.262
70 Act. Head Office&Consult.	6.565	2.593	5.270	2.920
71 Architect&Engineering Serv.	1.945	1.445	4.760	3.073
72 Research & Development	0.162	0.194	0.121	0.148
73 Advertising&Market Research	1.635	0.811	0.757	0.803
74 Prof.,Scient.&Tech. Serv.	0.745	0.371	1.166	0.458
75 Veterinary	0.188	0.202	0.622	0.266
77 Renting & Leasing	0.671	0.459	0.607	0.733
78 Employment Activities	0.268	0.327	0.434	0.471
79 Travel & Tour Operator	0.305	0.389	0.150	0.201
80 Security & Investigation	0.147	0.089	0.135	0.170
81 Services to Buildings	1.740	2.442	2.437	2.632
82 Office Administrative Serv.	1.594	0.932	1.794	0.851
84 Public admin and defence	0.119	0.249	0.002	.
85 Education	0.895	1.582	1.083	0.388
86 Human health activities	4.356	3.309	11.491	0.725
87 Residential care activities	0.273	0.745	0.032	0.057
88 Social work act. w/o accommodation	0.521	1.426	0.116	0.127
90 Creative, arts & entertainment act.	0.805	0.796	0.273	0.175
91 Libraries, archives, museums and other cultural act.	0.110	0.222	0.017	0.031
92 Gambling and betting activities	0.120	0.101	0.015	0.017
93 Sports activities and amusement and recreation act.	1.256	1.214	0.487	0.402
94 Act. of membership organisations	1.112	3.046	0.013	0.009
95 Repair of computers and personal and household goods	0.187	0.178	0.133	0.096
96 Other personal service act.	2.294	3.240	3.927	1.632
97 Act. of households as employers of dom. personnel	0.598	1.374	0.013	0.009

Bron: Nationale Bank van België & RSZ. Noot: De opdeling per sector is gebaseerd op de indeling op basis van de statistieken van de Nationale bank van België en is niet steeds in overeenstemming met de hoofdactiviteit waaruit de hoogste omzet wordt gegenereerd en die bepalend is voor de kmo-portefeuille

Tabel 25 Uitsplitsing gebruik kmo-portefeuille naar grootteklasse op basis van de RSZ-tewerkstelling in VTE

jaar	Bedrijven 0-20 VTE				Bedrijven >20 VTE			
	Subsidie (x€1000)	subsidie aandeel (%)	aantal bedrijven	bedrijven aandeel (%)	Subsidie (x€1000)	subsidie aandeel (%)	aantal bedrijven	bedrijven aandeel (%)
2016	37066	77,6	40947	86,6	10694	22,4	6325	13,4
2017	40374	78,2	45726	89,8	11283	21,8	5185	10,2
2018	49203	79,6	53603	90,8	12579	20,4	5430	9,2
2019
2020	29315	83,8	50244	92,2	5683	16,2	4269	7,8
2021	33230	83,4	53338	92,0	6592	16,6	4626	8,0
2022	34771	84,7	52596	92,4	6299	15,3	4333	7,6

Bron: data beschikbaar gesteld door VLAIO. Noot: voor 2019 zijn geen gegevens beschikbaar m.b.t. tewerkstelling en gebruik kmo-portefeuille

A.6 Statistische analyse enquête

Er zijn statistische tests uitgevoerd om te kijken over er significante verschillen zijn waar te nemen in de enquêteresultaten tussen verschillende respondentengroepen. Er is getest voor verschillen tussen respondenten die opleiding of advies hebben ontvangen, tussen bedrijven met rechtspersoonlijkheid en zelfstandigen en tussen kleine en middelgrote ondernemingen²⁰. Hiervoor is gebruikgemaakt van een Mann-Whitney U test met een 5% betrouwbaarheidsinterval.

Tabel 26 Resultaten Mann-Whitney U test. * = significant onder 5% betrouwbaarheidsinterval

Vraag	Pijler Opleiding vs. advies			Klasse Bedrijf vs. zelfstandige			Omvang Kleine- vs. middelgrote onderneming		
	Gem. advies	Gem. opl.	p-waarde	Gem. bedrijf	Gem. zelfstandige	p-waarde	Gem. KO	Gem. MO	p-waarde
Beoordeling aanvraagproces als geheel	3,98	3,71	0,013*	3,74	3,70	0,210	3,72	4,08	0,042*
Beoordeling online omgeving	3,95	3,72	0,030*	3,78	3,62	0,002*	3,73	4,00	0,077
Beoordeling inspanning aanvraagproces	3,84	3,55	0,010*	3,59	3,52	0,229	3,56	3,95	0,023*
Beoordeling betaalproces	3,86	3,72	0,317	3,70	3,82	0,266	3,73	3,95	0,197
Beoordeling indiening bij VLAIO	3,98	3,87	0,462	3,87	3,90	0,849	3,88	3,97	0,701
Uitdaging: behoefte kennis/competenties voor kernprocessen	2,96	3,00	0,524	2,96	3,10	0,021*	3,00	3,09	0,801
Uitdaging: behoefte kennis/competenties voor groei en transformatie	3,03	3,01	0,895	3,00	3,05	0,203	3,01	3,22	0,409
Uitdaging: tekort financiële middelen	2,71	2,50	0,114	2,42	2,78	0,000*	2,52	2,41	0,546

²⁰ Volgens de Europese kmo-definitie van VLAIO. Zie: <https://www.vlaio.be/nl/subsidies-financiering/kmo-portefeuille/voorwaarden-voor-subsidie-de-kmo-portefeuille/de-europese>

Vraag	Pijler Opleiding vs. advies			Klasse Bedrijf vs. zelfstandige			Omvang Kleine- vs. middelgrote onderneming		
	Gem. advies	Gem. opl.	p-waarde	Gem. bedrijf	Gem. zelfstandige	p-waarde	Gem. KO	Gem. MO	p-waarde
Uitdaging: druk secundaire arbeidsvoorwaarden	2,38	2,23	0,226	2,30	2,06	0,002*	2,23	2,63	0,032*
Uitdaging: onvoldoende inzicht en toegang hoogwaardige dienstverleners	2,43	2,17	0,036*	2,23	2,06	0,024*	2,19	2,17	0,877
Beoordeling kwaliteit: geheel	4,20	4,17	0,696	4,15	4,22	0,136	4,17	4,09	0,400
Beoordeling kwaliteit: aansluiting uitdagingen	4,14	4,13	0,879	4,12	4,16	0,248	4,13	4,13	0,751
Beoordeling kwaliteit: adviseurs opleiders	4,28	4,26	0,744	4,26	4,28	0,383	4,26	4,28	0,925
Beoordeling kwaliteit: aangeleverde materiaal	4,04	4,11	0,407	4,10	4,12	0,196	4,11	4,13	0,826
Beoordeling kwaliteit: ondersteunende proces	4,01	4,00	0,931	3,99	4,02	0,405	4,00	4,00	0,809
Beoordeling Kwaliteit: prijs-kwaliteitverhouding	3,86	3,74	0,084	3,75	3,73	0,585	3,75	3,79	0,872
Resultaten: verbeterde kennispositie organisatie	3,29	3,41	0,240	3,36	3,50	0,000*	3,41	3,13	0,044*
Resultaten: versterkte competenties personeel	3,29	3,41	0,299	3,37	3,51	0,002*	3,40	3,42	0,684
Resultaten: versterkte competenties ander personeel (kennisdeling)	2,86	2,78	0,546	2,81	2,71	0,395	2,79	2,87	0,794
Impact: verhoging productiviteit	2,85	2,87	0,846	2,83	2,96	0,013*	2,86	2,91	0,685
Impact: verhoging kwaliteit interne zaken	2,96	2,70	0,038*	2,79	2,52	0,002*	2,71	3,10	0,037*
Impact: verhoging kwaliteit externe zaken	2,97	2,54	0,000*	2,64	2,37	0,001*	2,57	2,59	0,937
Impact: doorontwikkeling organisatie	2,96	2,71	0,061	2,80	2,54	0,001*	2,73	2,71	0,886
Impact: groei organisatie	2,90	2,73	0,218	2,76	2,70	0,655	2,74	3,00	0,129
Impact: structureel verhoogde aandacht kennisopleiding	3,14	3,18	0,611	3,13	3,31	0,000*	3,18	3,06	0,547
Impact: structureel verhoogde investering kennisopleiding	3,05	3,08	0,552	3,05	3,17	0,023*	3,08	3,00	0,541
Factoren invloed op de impact: kwaliteit opleiding/advisering	3,93	3,99	0,661	3,94	4,12	0,000*	3,99	4,00	0,937
Factoren invloed op de impact: inhoudelijke diepgang	3,86	3,97	0,190	3,90	4,13	0,000*	3,96	3,87	0,341
Factoren invloed op de impact: aansluiting uitdagingen	3,88	4,00	0,135	3,94	4,15	0,000*	4,00	3,90	0,328
Factoren invloed op de impact: directe toepasbaarheid	4,00	4,14	0,062	4,06	4,32	0,000*	4,14	3,93	0,091
Factoren invloed op de impact: beschikbare tijd toepassen nieuwe kenniscompetenties	3,81	3,70	0,284	3,69	3,77	0,098	3,71	3,69	0,892
Factoren invloed op de impact: aanpassingsvermogen/	3,72	3,78	0,472	3,72	3,92	0,001*	3,77	3,71	0,680

Vraag	Pijler Opleiding vs. advies			Klasse Bedrijf vs. zelfstandige			Omvang Kleine- vs. middelgrote onderneming		
	Gem. advies	Gem. opl.	p-waarde	Gem. bedrijf	Gem. zelfstandige	p-waarde	Gem. KO	Gem. MO	p-waarde
leercapaciteit om uitkomsten te absorberen									
Toekomst: opnieuw zelfstandig investering investeren	3,11	3,22	0,304	3,20	3,24	0,610	3,20	3,53	0,124
Toekomst: opnieuw investeren met kmo-portefeuille	4,47	4,56	0,079	4,56	4,53	0,532	4,55	4,50	0,837

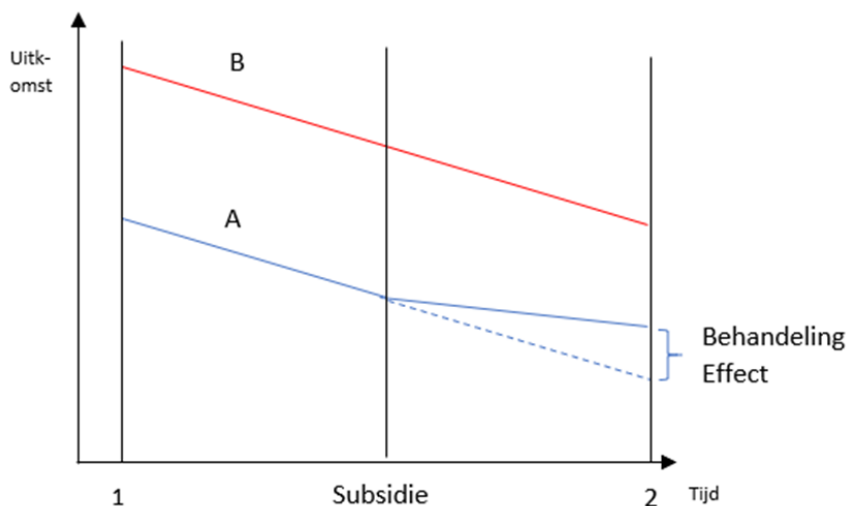
A.7 Econometrische analyse

A.7.1 Econometrische aanpak

In dit onderdeel wordt de econometrische aanpak verder toegelicht die is ingezet om de economische impact van VLAIO kmo-portefeuille op bedrijven te berekenen.

De difference-in-difference (DiD) methode is een quasi-experimentele strategie om causale effecten te identificeren. Het is recentelijk de meest gangbare onderzoeksstrategie geworden in de kwantitatieve sociale wetenschappen (Cunningham, 2020). Deze methode vergelijkt de verandering in de uitkomstvariabele waarin we zijn geïnteresseerd, in een behandelingsgroep met de uitkomst in een controlegroep. Om het idee beter te begrijpen is het zinvol te kijken naar een voorbeeld met twee bedrijven A en B en twee periodes 1 en 2. Bedrijf A is het bedrijf dat een subsidie krijgt en dus in de behandelingsgroep zit, terwijl B geen subsidie krijgt en dus in de controlegroep zit. In periode 1 is de subsidie nog niet uitgekeerd, de periode voor de behandeling, en in periode 2 heeft bedrijf A de subsidie ontvangen, de periode na de behandeling. Deze situatie wordt grafisch voorgesteld in onderstaande figuur.

VISUELE WEERGAVE BEHANDELINGSEFFECT VLAIO KMO-ORTEFEUILLE

Het effect van de subsidie wordt gemeten aan de hand van het verschil in het verschil (difference-in-differences) tussen bedrijven A en B. Of in twee stappen, het verschil wordt gemeten in periode 1 tussen de twee bedrijven. Dan wordt ervan uitgegaan dat dit verschil gelijk blijft in periode 2. Hoeveel het gemeten verschil daarvan afwijkt wordt toegeschreven aan het effect van de behandeling. De assumptie die toelaat het effect te identificeren wordt de parallelle trends assumptie genoemd. Op de grafiek wordt deze assumptie weergegeven

door de stippellijn. Als A de subsidie niet had gekregen, was het bedrijf parallel geëvolueerd aan B. Dit voorbeeld met twee bedrijven en twee periodes wordt verder afgekort als 2x2 DiD.

De difference-in-differences methodologie wordt in deze studie gebruikt in een context met een grote groep bedrijven en meerdere behandelingsperiodes. Een bedrijf kan namelijk steun ontvangen vanaf het jaar 2009. Een nodige assumptie die steevast in de literatuur wordt gemaakt, is dat een bedrijf niet terug kan keren naar een niet behandelde toestand. Vanaf een bedrijf steun heeft gekregen in jaar 2009, wordt het toegewezen aan de groep van behandelde bedrijven. Als controlegroep gebruiken we bedrijven die gelijkaardige waarden van werkgelegenheid, materiële vaste activa en toegevoegde waarde hadden als de bedrijven die wel subsidies hebben ontvangen – weliswaar moeten deze waarden gelijkaardig zijn voor het moment van eerste subsidie. Bovendien moeten de bedrijven actief zijn binnen dezelfde NACE Rev. 2 sector. Vermits beide groepen van ondernemingen toegang hadden tot de subsidies, maar de controlegroep geen Vlaamse subsidies heeft ontvangen, kunnen we de effecten die we vinden, interpreteren als de impact van het Vlaams beleid.

De meest gebruikte methode om een DiD regressie te schatten is de Two-Way Fixed Effects (TWFE) regressie. De te schatten vergelijking waarbij bedrijven worden aangeduid met subscript i en tijdsperiodes met subscript t is de volgende:

$$Y_{it} = \alpha + \beta D_{it} + \lambda_t + \mu_i + \varepsilon_{it}$$

In deze vergelijking staat Y_{it} voor de uitkomstvariabele en D_{it} voor de behandelingsvariabele. λ_t en μ_i zijn tijd en bedrijf vaste effecten (two-way fixed effects). Zo wordt er rekening gehouden met bedrijfseigen kenmerken die niet veranderen over de tijd en tijdseffecten die gemeenschappelijk zijn aan bedrijven. β is het effect van de behandeling op de uitkomstvariabele. Indien we bovenstaande vergelijking zouden schatten op het voorbeeldje van figuur C.1, geeft β het behandeling effect. Het initiële verschil tussen bedrijf A en B wordt immers opgevangen door het bedrijf vaste effect μ_i en de daling voor beide bedrijven van periode 1 naar periode 2 wordt opgevangen door het tijd vaste effect λ_t .

A.7.2 Robuustheidsanalyse

Als robuustheidsanalyse, hanteren we een andere controlegroep bestaande uit bedrijven die nooit subsidies hebben ontvangen waarvan we 10% lukraak hebben uitgekozen. Hieronder staan de resultaten uitgewerkt voor verschillende (sub)groepen.

RANDOM-BENADERING – ALLE BEDRIJVEN					
	Arbeidsproductiviteit (TW/VTE)	Arbeidsproductiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
Subsidie _{Totaal}	-0.033*** (0.005)	-0.046*** (0.004)	0.229*** (0.007)	0.196*** (0.006)	0.023*** (0.002)
Kapitaal Ratio		0.221*** (0.001)			
Aangepaste R ²	0.578	0.646	0.827	0.848	0.706
Observaties	2.172.639	2.053.718	2.172.639	2.172.639	2.172.639

Noot: Deze tabel toont de resultaten voor alle bedrijven in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01.

RANDOM-BENADERING – MICRO KMO'S

	Arbeidsproductiviteit (TW/VTE)	Arbeidsproductiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
Subsidie _{Totaal}	-0.033*** (0.006)	-0.052*** (0.006)	0.205*** (0.007)	0.172*** (0.003)	0.026*** (0.003)
Kapitaal Ratio		0.252*** (0.001)			
Aangepaste R ²	0.558	0.637	0.600	0.687	0.647
Observaties	1.630.738	1.529.415	1.630.738	1.630.738	1.630.738

Noot: Deze tabel toont de resultaten voor micro bedrijven (0-5 VTE) in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01.

RANDOM-BENADERING – KLEINE KMO'S

	Arbeidsproductiviteit (TW/VTE)	Arbeidsproductiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
Subsidie _{Totaal}	0.008 (0.006)	0.003 (0.005)	0.063*** (0.006)	0.065*** (0.008)	0.011*** (0.002)
Kapitaal Ratio		0.044*** (0.001)			
R ²	0.775	0.780	0.708	0.776	0.939
Observaties	370.290	359.071	370.290	370.290	370.290

Noot: Deze tabel toont de resultaten voor kleine bedrijven (5-20 VTE) in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01.

RANDOM-BENADERING – GROTERE KMO'S

	Arbeidsproductiviteit (TW/VTE)	Arbeidsproductiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
Subsidie _{Totaal}	-0.003 (0.010)	-0.005 (0.011)	0.024 (0.016)	0.021 (0.019)	0.011*** (0.004)
Kapitaal Ratio		0.039*** (0.003)			
Aangepaste R ²	0.823	0.827	0.936	0.921	0.954
Observaties	150.491	146.342	150.491	150.491	150.491

Noot: Deze tabel toont de resultaten voor grote bedrijven (+20 VTE) in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01.

RANDOM-BENADERING – OPLEIDINGSSUBSIDIES

	Arbeidsproductiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
Subsidie _{Totaal}	-0.031*** (0.005)	0.231*** (0.007)	0.201*** (0.006)	0.024*** (0.002)
Aangepaste R ²	0.578	0.827	0.847	0.706
Observaties	2.218.826	2.218.826	2.218.826	2.218.826

Noot: Deze tabel toont de resultaten van het effect van opleidingssubsidies voor alle bedrijven in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01.

RANDOM-BENADERING – ADVIESSUBSIDIES

	Arbeidsproductiviteit (TW/VTE)	Tewerkstelling (VTE)	Toegevoegde Waarde (TW)	Gemiddeld Loon
Subsidie _{Totaal}	-0.036*** (0.006)	0.281*** (0.010)	0.245*** (0.009)	0.018*** (0.003)
Aangepaste R ²	0.579	0.831	0.852	0.7y11
Observaties	2.576.934	2.576.934	2.576.934	2.576.934

Noot: Deze tabel toont de resultaten van het effect van adviessubsidies voor alle bedrijven in het gegevensbestand. Standaardfouten tussen haakjes. * p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01.

www.technopolis-group.com